

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

KENT MEYDANLARI ve ERİŞİLEBİLİRLİK:

SAKARYA/ARİFİYE MEYDANI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

BUSE FAZLIOĞLU

Tez Danışmanı

Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÇORAPÇIOĞLU

İstanbul, 2018

T.C.

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

MİMARLIK ANABİLİM DALI

**KENT MEYDANLARI ve ERİŞİLEBİLİRLİK:
SAKARYA/ARİFİYE MEYDANI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BUSE FAZLIOĞLU

T.C.
İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

01/08/2018

Enstitümüz *Mimarlık* Yüksek Lisans öğrencilerinden **166101111** numaralı **Buse FAZLIOĞLU** "İstanbul Arel Üniversitesi Lisansüstü Eğitim - Öğretim ve Sınav Yönetmeliği" nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "**KENT MEYDANLARI VE ERİŞEBİLİRLİK: SAKARYA/ARİFİYE MEYDANI**" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 02/07/2018 tarih ve 2018/18 sayılı toplantısında seçilen ve Sefaköy Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, ilgili yönetmeliğin 39. maddesi gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında *oyçokluğu/oybirliği* ile *Kabul/Red-veya-Düzeltilme* kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 3 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
DR. ÖĞR. ÜYESİ GÜLFERAH ÇORAPÇIOĞLU

ÜYE
PROF.DR AHMET M. TAPAN

ÜYE
DR. ÖĞR. ÜYESİ NESLİHAN YILDIZ

Yemin Metni

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum 'Kent Meydanları ve Erişilebilirlik: Sakarya/Arifiye Meydanı' konulu çalışmam tamamen şahsım tarafına ait olduğu, kullanmış olduğum alıntıların tümüne kaynak gösterildiği, çalışmamdaki tüm alıntıların kaynakçada bulunduğunu belirtir ve bunları onurumla doğrularım.

Buse FAZLIOĞLU

ONAY

Tezimin kağıt ve elektronik kopyalarının İstanbul Arel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylıyorum:

- Tezimin /Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun sadece İstanbul Arel yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun 5 yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.

Buse FAZLIOĞLU

ÖZET

KENT MEYDANLARI ve ERİŞİLEBİLİRLİK: SAKARYA/ARİFİYE MEYDANI BUSE FAZLIOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Mimarlık Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÇORAPÇIOĞLU

Ağustos, 2018 - 98 sayfa

Kent meydanları barındırdıkları farklı fonksiyonlarla toplumun bütünleşmesi noktasında önemli role sahiptir. “Kent meydanları” ve “erişilebilirlik” kavramları bir arada ele alındığında; toplumun çocuklar, yaşlılar, dil bilmeyenler, duyu ve uzuv kaybı olan kişiler gibi farklı özelliklere sahip tüm bireylerinin bir arada veya bağımsız, özgür, güvenli ve konforlu bir şekilde kullanabilecekleri meydanların varlığı olarak tanımlanabilmektedir. Bu doğrultuda kent meydanlarının, toplumun farklı fiziksel özelliklerdeki tüm fertlerinin bir arada bulunabileceği mekânsal özellikleri taşıyabilecek ölçütlerin dikkate alınarak tasarlanması gerekmektedir. Ancak mevcut uygulamalarda farklı fiziksel özelliklere sahip bireylerin varlığı göz ardı edilmektedir. Bu tez çalışmasında kentlerin geçmişten günümüze önemini yitirmeden gelen en önemli kamusal mekanları sayılan, bu nedenle sahip oldukları farklı fonksiyonlara göre toplumun bütünleşmesi noktasında önemli rol oynayan “kent meydanlarının erişilebilirliği” konusu ele alınmıştır. Mevcut yapıları alanlarda gözlemlenen erişim yetersizliklerinin deneyimlenebileceği “örnek kent meydanı” seçilerek alanın evrensel tasarım kriterlerine uygunluğunu ölçmek amacıyla engelli bireylerle doğal ortamda alan deneyleri yapılmıştır. Toplumla bütünleşmesi yönünde yaşadığı yoğun sorunlar göz önünde tutularak denek grubu görme engelli bireyler arasından seçilmiştir. Araştırmanın yapıları alandaki verileri değerlendirme amaçlı yürütülerek, bulgular sonucunda getirilecek önerilerin fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda görme engelli bireylere uygunluk gösterebilecek, erişim sorunlarına karşılık olacak, evrensel tasarım

parametreleri çerçevesinde uygulanmış, erişilebilir meydan tasarımları hazırlanması konusunda bir örnek oluşturması hedeflenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Erişilebilirlik, Evrensel tasarım, Engelli bireyler, Kent meydanları.

ABSTRACT

CITY SQUARES and ACCESIBILITY: SAKARYA/ARİFİYE TOWN SQUARE

BUSE FAZLIOĞLU

Master Degree Thesis, Department of Architecture

Thesis Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÇORAPÇIOĞLU

August, 2018 - 98 pages

City squares have an important role on the integration of the society with their different functions. When the concepts of “City squares” and “accessibility” are taken into consideration together, it can be stated that the presence of city squares enables members of the society possessing different characteristics, such as children, elderly, people who cannot speak the common language and people suffering from loss of sense or limb, can coexist together independently, freely, safely and comfortably. Accordingly, the city squares need to be designed by taking into consideration the criteria of spatial features that will enable all members of the society to be together, regardless of physical characteristics. However, in existing examples, it can be seen that the presence of the members of the society with different physical characteristics is ignored. In this dissertation study, the accessibility of the city squares, plays as the most important public spaces that have never lost their significance, and play an important role in terms of integration of the society with their different functions, are tackled. In a public area, in a natural environment, where the inadequacy of access can be experienced, field tests are conducted with the participation of disabled persons to assess the conformability of the areas to the universal design criteria. By considering the big problems they have to face in the process of social integration, the members of the subject group are selected from visually handicapped individuals. The research is conducted to assess the data obtained in the field, and it is aimed that the

recommendations that will be brought forward will set an example in terms of designing accessible squares that will be suitable for the usage of the visually handicapped, solve problems of access and be in conformity with universal design parameters.

Key Words: Accessibility, Universal Design, Disabled Individuals, City Squares.

Önsöz

Ülkemizde ve Dünya’da, engelli bireylerin ve her zaman engelli olma ihtimali taşıyan bizlerin, yaşam haklarını koruyabilmek ve herkesin toplum içerisinde birlik olarak bulunabildiği mekanlar sunabilmek için ‘Kent Meydanları ve Erişilebilirlik’ gibi konuların tam olarak anlaşılması büyük önem taşımaktadır.

Büyük istek ve heyecan içinde hazırlamış olduğum “Kent meydanları ve Erişilebilirlik: Sakarya/Arifiye Meydanı” konulu Yüksek Lisans tezi çalışmam boyunca, yoğun çalışmalarını arasında bana zaman ayırarak yol gösteren ve tecrübeleriyle katkısını esirgemeyen danışman hocam Sayın Dr. Öğr. Üyesi Gülferah ÇORAPÇIOĞLU’na emek ve katlılarından ötürü saygı ve şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans Tez çalışmam süresince ve öncesinde bilgi, birikim ve deneyimlerimi kazandığım İstanbul Arel Üniversitesi’ne ve her zaman maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem, babam ve kardeşime teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vi
KISALTMALAR LİSTESİ	ix
TABLOLAR LİSTESİ	x
ŞEKİLLER LİSTESİ	xi
EKLER LİSTESİ	xiii

I. BÖLÜM

GİRİŞ BÖLÜMÜ

1.1. Giriş	1
1.2. Amaç	6
1.3. Kapsam ve Yöntem	6

II. BÖLÜM

KAMUSAL ALAN - TOPLUM İLİŞKİSİ ve ENGELLİLİK

2.1. Kamusal Alan ve Toplum İlişkisi	9
2.1.1. Açık Kamusal Alanlar	12
2.1.2. Meydanlar	12
2.1.3. Kent Meydanlarının Sınıflandırılması	13
2.1.4. Toplumsal Kullanım Aracı Olarak Meydan	14
2.2. Toplumsal Yapı ve Engellilik	17
2.2.1. Tarihi Süreçte Engellilik Modelleri	17

2.2.2. Engellilere Yönelik Tanımlamalar	20
2.2.3. Kanunlarda Yer Alan Engellilik Tanımlamaları	20
2.3. Engellilik Nedenleri ve Türleri	22
2.4. Engelli Bireylerin Kamusal Alanlarda Karşılaştıkları Sorunlar	26
2.5. Bölüm Sonucu	29

III. BÖLÜM

GÖRME ENGELLİLERE YÖNELİK MEVCUT STANDARTLAR VE EVRENSEL TASARIM

3.1. Görme Engellilik Üzerine	30
3.2. Görme Engelli Bireylerin Yönelimi ve Bağımsız Hareketi	31
3.3. Görme Engellilere Yönelik Mevcut Standartlar	34
3.4.. Evrensel Tasarım Yaklaşımı	51
3.4.1. Tarihsel Gelişim	51
3.4.2. Evrensel Tasarım Kavramı	52
3.4.3. Evrensel Tasarım Prensipleri	57
3.5. Bölüm Sonucu	61

IV. BÖLÜM

GÖRME ENGELLİ BİREYLER İLE YERİNDE DENEYİMLEME ÇALIŞMASI: SAKARYA/ARİFİYE KENT MEYDANI ÖRNEĞİ

4.1. Sakarya İlinin Tanıtımı	62
4.2. Çalışma Alanının Belirlenmesi	63
4.3. Arifiye Kent Meydanı	68
4.3.1. Meydanın Mevcut Fiziksel Standartların Değerlendirilmesi	70
4.4. Deneklerle Yerinde Deneyimleme Çalışması	75
4.5. Arifiye Kent Meydanı Düzenleme Önerisi	84

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Öneriler87

KAYNAKÇA89

EKLER97

Ek: Yerinde Deneyimleme Çalışması Formu.....97

ÖZGEÇMİŞ98

KISALTMALAR LİSTESİ

- WHO** : World Health Organization
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
BCODP: British Council of Organisations of Disabled People
ADA : Americans with Disabilities Act
ICF : International Classification of Functioning
ÖZİDA : Özürlüler İdaresi Başkanlığı
TS : Türkiye Standartları
BM : Birleşmiş Milletler
DIN : Deutshes Institut für Normung
DfT : Department for Transport
TEM : Trans European Motorway
ATM : Automatic Teller Machine
USTAD : Universal Standards for Persons with Disabilities
DEB : Dünya Engelliler Birliği

TABLolar LİSTESİ

Tablo: 2.1. ICF' ye Genel Bakış	23
Tablo: 2.2. Özürlülük Oranı	25
Tablo: 2.3. Fiziksel çevre düzenlemelerinin özürlü bireylerin kullanımına uygun olmadığını düşünenler	26
Tablo: 3.1. Yaya yoğunluğu- Kaldırım Genişliği	35
Tablo: 3.2. Engellilere yönelik tasarımlar ve evrensel tasarım anlayışının karşılaştırılması.....	55
Tablo: 3.3. Evrensel Tasarım Prensipler ve Rehberleri	58
Tablo: 4.1. İlçe Nüfus Yoğunlukları	62
Tablo: 4.2. Yerinde Deneyimleme Kriterleri ve Yanıtlar	80

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 2.1. Akropolis, Atina	9
Şekil 2.2. Atina, Akropolisin planı M.Ö. 5. y.y.	10
Şekil 2.3. Assos, Agora rekonstrüksiyon	10
Şekil 2.4. Assos, Agora plan	10
Şekil 2.5. Roma Forum planı	11
Şekil 2.6. Kevin Lynch kent imgeleri	13
Şekil 2.7. Zucker'in (1959) şekillerine göre meydan türlerinden örnekler	14
Şekil 2.8. Kültür, davranış ve çevre ilişkileri	15
Şekil 2.9. İnsan – çevre ilişkiler modeli	16
Şekil 3.1. Yaya kaldırımı	35
Şekil 3.2. Kılavuz iz	36
Şekil 3.3. Kılavuz iz genişliği ve yön değiştirme	36
Şekil 3.4. Drenaj örneği.	37
Şekil 3.5. Yaya kaldırımında ağaçlandırma	37
Şekil 3.6. Yaya kaldırımında ağaç ve donatı çevresi platformu	38
Şekil 3.7. Kaldırımın etrafındaki duyumsanabilir yüzeyler	38
Şekil 3.8. Yaya kaldırımında ızgaraların konumlandırılması	39
Şekil 3.9. Bisiklet yoluna bitişik yaya kaldırımında uyarıcı yüzey döşemesi	40
Şekil 3.10. Rampa eğim ve dinlenme alanı	40
Şekil 3.11. Sahanlıkta rampanın yön değiştirmesi	41
Şekil 3.12. Rampa uygulaması	41
Şekil 3.13. Yaya geçitlerinde rampa örnekleri	42
Şekil 3.14. Merdivenlerde koruyucu kaymaz şerit ve tırabzanlar	42
Şekil 3.15. Merdivenlerde duyumsanabilir yüzeyler	43
Şekil 3.16. Yaya geçidinde zebra işaretlemesi	44
Şekil 3.17. Işık kontrollü yaya geçidi	44
Şekil 3.18. Pelikan geçitlerde buton yüksekliği	45
Şekil 3.19. Yaya geçidinde kaldırım rampası	45
Şekil 3.20. Yaya geçitli kavşaklarda metal yaya korkuluğu	46
Şekil 3.21. Yaya geçitlerinde duyumsanabilir yüzeyler	46
Şekil 3.22. Yaya yolunda baş kurtarma yüksekliği	47
Şekil 3.23. Yürüme kılavuz iz ögesi plaka doku boyutları	48

Şekil 3.24. Yürüme kılavuz iz'in dik açılı dönüşte yerleştirilmesi	48
Şekil 3.25. Yürüme kılavuz iz'in dik açılı olmayan dönüşte yerleştirilmesi	48
Şekil 3.26. Yön değiştirme uygulaması	49
Şekil 3.27. İstasyon vb. iç mekan peron mahallinde uyarıcı öge plan ve profil	49
Şekil 3.28. Dış Mekan (yolda) raylı sistem platformunda uyarıcı öge plan ve profil.....	50
Şekil 3.29. Yaya yolunda yer kaplaması ve yönlendirme	50
Şekil 3.30. Farklılıklarıyla kullanıcı çeşitliliği	53
Şekil 3.31. Herkes için tasarım piramidi	56
Şekil 4.1. Nüfus yoğunluğu fazla olan ilçe meydanları	64
Şekil 4.2. Serdivan meydanı haftalık kullanım grafiği	64
Şekil 4.3. Adapazarı meydanı haftalık kullanım grafiği	65
Şekil 4.4. Erenler meydanı haftalık kullanım grafiği	65
Şekil 4.5. Arifiye meydanı haftalık kullanım grafiği	66
Şekil 4.6. Sapanca meydanı haftalık kullanım grafiği	66
Şekil 4.7. Tüm meydanların pazartesi-perşembe günleri kullanım Grafiği	67
Şekil 4.8. Tüm meydanların cuma günü kullanım grafiği	67
Şekil 4.9. Tüm meydanların cumartesi günü kullanım grafiği	67
Şekil 4.10. Tüm meydanların pazar günü kullanım grafiği	68
Şekil 4.11. Arifiye ve çevresi	68
Şekil 4.12. Arifiye merkez	69
Şekil 4.13. Arifiye meydanı çevresi.....	70
Şekil 4.14. Kılavuz iz uygulaması	71
Şekil 4.15. Peyzaj uygulamaları	71
Şekil 4.16. Rampa uygulamaları	72
Şekil 4.17. Kavşak noktasında yaya geçişi	72
Şekil 4.18. Yaya geçidi	73
Şekil 4.19. Basamak yükseklikleri	73
Şekil 4.20. Duraklar	74
Şekil 4.21. Bakım ve onarım eksiklikleri	74
Şekil 4.22. Hatalı uygulama örnekleri	75
Şekil 4.23. Meydan ve güzargah	77
Şekil 4.24. Yerinde deneyimleme sonuçları yüzdelik grafiği	81
Şekil 4.25. Önerilen meydan düzenlemesi	85

EKLER

EK : Yerinde Deneyimleme Çalışması Formu.....	98
--	-----------

I.BÖLÜM

GİRİŞ BÖLÜMÜ

1.1. Giriş

Kentler, bireylerin ötesinde toplumların da bir arada yaşadıkları yerlerdir. Kentlerin oluşmasında önemli etken olan kamusal alanlar, farklı sosyal sınıf, kültür ve özelliklerde bireylerin bir arada oldukları, aynı zamanda her bireyin kendi iç dünyasından sıyrılıp yeni fikir ve düşünceleri görebilme imkanı bulabildiği mekanlardır (Erdönmez, 2005). Mekan ise insanların birbirleriyle, nesnelere ve onların nesnelere olan mesafe ve ilişkilerinin üç boyutlu anlatımı olarak tanımlanarak, kentlerin tasarımı aşamasında boş alanların dikkate alınmasının ve kamusal açık alanlar ile bir bütün oluşturulmasının gerekliliği Erdönmez ve Akı, (2005) tarafından belirtilmektedir. Bruno Zevi'nin (1990) değindiği gibi; Kentsel mekan insan eserinin boşlukları sınırladığı her yerde, kapalı ve açık mekanlarda, kentin sokak, cadde ve meydanlarında, park ve bahçelerde sürmektedir. Meşhur (2006) ise; kentsel planlama sürecini, mekansal ve ekonomik özelliklerinin yanı sıra sosyal açımları olan, planlamanın anlamını oluşturan farklı grupların da dikkate alınması gereken bir süreç olarak açıklamaktadır. Keskinok (2012) kamusal alanı, toplumsal iletişim ve etkileşimin gerçekleştiği temel ortamlar olarak tanımlayarak, kent ve kentselliğin öncelikle kamusal alanın üretimi ile bağlantılı olduğunu, bu nedenle kenti oluşturmanın ve biçimlendirmenin en temel amacı olan kent planlama ve tasarımın, kamu yararı kapsamında geliştirilmesinin önemini vurgulamaktadır. Günümüzde kentlerimizin içe dönük ve sınırlı mekanlara teslim olduğu, bu mekanlarda verilen sınırlı hizmetler sonucunda ise, toplumu oluşturan bireylerin eşit kullanım olanaklarından mahrum kaldığı gözlemlenmektedir. Oysaki kamusal alanların düzenlenmesi ve bu alanlara yüklenen görevler doğrultusunda şekil alan toplum, bireylerin kendilerini kamusal alanda ifade edebildiği kadar var olabilmektedir. Buna örnek olarak Arendt (1996) kamusal alanları; *“ahlaki ve politik büyüklüğün, kahramanlığın, seçkinliğin açığa çıktığı, sergilendiği, başkalarıyla paylaşıldığı ve özgürlüğün kendini gösterebildiği yerler”* olarak tanımlamaktadır. Kamusal alanlar topluma ait olup, toplumun içinde bulundurduğu her bireyin farklı amaç doğrultusunda kullanabildiği birer özel mekan olmanın yanı sıra, toplumu aynı düşüncelerle bir arada

tutabilen ve bireylerin birlikte hareket edebildiği en genel mekanlardır. Ülkemizde kamusal alanların düzenleme süreçleri genellikle optimum kullanım standartlarının sağlanması ile giderilmeye çalışılmaktadır. Tasarım sürecinde kullanılan fiziksel öğelerin kullanıcılara ne kadar ulaştığı noktasındaki çalışmalar yetersiz kalmakta, ayrıca mekan ve toplum arasındaki sosyal ilişkilerin dikkate alınmadığı görülmektedir.

Erdönmez ve Akı'nın (2005) yapmış olduğu çalışmada kamusal alanlar; parklar, bahçeler, sokaklar ve "kent meydanları" olarak örneklendirilmektedir. Geçmişten günümüze önemini yitirmeden gelen meydanlar incelendiğinde ise, bu alanlar kullanıcılar tarafından tercih edilen ve bireylerin sosyalleşme imkanı bulduğu yerler olduğu karşımıza çıkmaktadır. Krier (1979), meydanları kentin varoluş sebebi olan iletişim ve birlikteliğin, aidiyetin vücut bulduğu mekanlar olarak tanımlamaktadır. İstanbul meydanlarının incelendiği bir çalışmada meydanlar; bireylerin veya ziyaretçilerin buluşma noktası, şehir karmaşasından kaçıp dinlenme imkanı buldukları, birbirlerini seyrettikleri, kentte olanları paylaştıkları mekanlar olarak tanımlanmış, ayrıca işlevselliğin bir meydanın dinamikliği için önem taşıdığı belirtilmiştir (İnceoğlu, 2007). Tümer (2000) ise; Bir kent meydanını anlamak ve tanımak için meydan mimarisi ve bulundurduğu öğelerin dışında, meydanı kullanan bireylerin yaşadıklarının ve bunların ayrıntılarının dikkate alınmasının önemini vurgulamaktadır. Moughtin (2003) tarafından vurgulandığı gibi meydan tasarımlarında; *"farklı özellikleri olan bireyleri ortak bir merkezde yani 'kent meydanlarında' farklı amaçlarla da olsa bir araya gelmelerini sağlayabilen sosyal bir iletişim amaçlanmalıdır"*.

Mevcut bilimsel çalışmalarda da değinildiği gibi; kamusal alan örneklerini oluşturan meydan kullanıcılarını oluşturan bireyler birbirinden farklı özelliklere sahiptir. Genel olarak farklı yaş, cinsiyet ve eğitim düzeyine sahip olan bireyler aynı zamanda farklı fiziksel yapıya da sahip olabilirler. Bu bağlamda kendi içerisinde çeşitlilik gösteren bireylerin ihtiyaçları da değişiklik gösterebilmekte, her bireyin kamusal alanda ihtiyaç duyduğu, önemsendiği öğenin farklı olduğu söylenebilmektedir. Ancak günümüz toplumunda bireylerin yalnızlaşırken, kamusal alan örneği olan meydanların daha az tercih edildiği, kullanılmayan mekanlar haline geldiği ve meydan tasarımlarının bireylerin değişen ihtiyaçlarına cevap verebilirliği noktasında yetersiz kaldığı görülmektedir. Toplumun tüm bireylerinin kullanımına açık olması gereken meydanlarda, toplumun parçası olan engelli bireyler erişim, kullanım ve meydan

içerisinde bulunan bireylerle iletişim noktalarında çeşitli sorunlar yaşamaktadır. Engelli bireyler için meydanlar; kenti yaşama, toplumla temas kurabilme ve bireysel sorumluluklarını yerine getirebilme noktasında büyük önem taşımaktadır. Toplum olmanın gereklerinden biri de bireylerin birlikte yaşayabilmeleridir. Toplumsal yaşama tam katılım ise, yapıları fiziksel çevrenin toplumun tüm fertlerinin kullanımına uygun olarak düzenlenmesiyle mümkün olabilir.

Yaşamın tüm alanlarındaki hak ve hizmetlere ulaşabilmek ve bunlardan yararlanabilmek anlamına gelen “erişebilirlik” kavramı; II. Dünya Savaşı’ndan sonra toplumdaki engelli birey sayısının artması ile gündeme gelerek, “kamusal alanların herkes tarafından ulaşılabilir ve engelsiz” olmasının gerekliliği önem kazanmıştır. Bununla birlikte dünyada 20. Yüzyıl süresince yaşanan sosyal ve ekonomik değişimler sonucunda “erişilebilirlik” konusunda farklı arayışlar ortaya çıkmıştır. Yaşam sürelerinin uzaması, engelleriyle yaşamak zorunda kalan birey nüfusunun çoğalması, satın alma gücünün yükselmesi, hareket kısıtlılığı taşıyan bireylerin ihtiyaçlarına yanıt verebilecek tasarımların eksikliği ve bu konuda toplumda farkındalık oluşması gibi nedenler sonucunda ‘erişilebilirlik’ kavramı gelişerek ‘evrensel tasarım’ yaklaşımı benimsenmiştir (Steinfeld,1994). 1980’li yıllarda, yürüme engelli Amerikalı Mimar Ronald L. Mace ifadelerinde “erişilebilir tasarım” yerine “evrensel tasarım” terimine yer vermiştir (Kavak, 2010).

Dünya çapında kabul görüp, yasal çerçevede yerini almış olan evrensel tasarım yaklaşımı içeriğinde; özel imkan ve yüksek enerjiye ihtiyaç duyulmadan herkesin kolayca erişip kullanabileceği, katılımı eşitlik ve kullanımda çeşitlilik imkanı verebilen, her tür kullanıcı için anlaşılabilir olan, bireylerin kullanım sırasında güven hissedebildiği, nitelikli mekan ve çevrelerin tasarım ölçütlerini barındırmaktadır. Yalnızca engelli bireylere değil tüm kullanıcılara hizmet verebilen tasarımları yönlendiren bu ölçütler; ‘herkes için tasarım’ anlayışını getirmekte ve kentin yaşam alanlarının bireyleri ayırıştırıcı değil, bütünleştirici tasarımlarla yapılandırılmasının gerekliliğini vurgulamaktadır.

Burcu (2011) de değinildiği gibi; *“Engellilik kültürel bir tanımlama olup, bireyin çeşitli sebeplerden dolayı birlikte yaşamak zorunda kaldığı engeli, sosyal ve kültürel çevresi tarafından belirlenmekte, engelli bireye atfedilen kültürel anlamlar toplumdan topluma değişiklik gösteren etkileşim sürecinde kazanılmaktadır. Bireyin fiziksel*

özelliği, aslında onun içinde yaşadığı toplumun bir parçası olmasının engelleyicisi değil, ancak engeline yüklenen anlamlar onun etkilenerek engellenmesini yaratandır”. Görme engelli bireylere yönelik tasarlanan mekanların erişilebilirlik standartlarına yönelik yapılan bir başka çalışmada; Tüm toplum bireyelerinin istekleri doğrultusunda sosyal kültürel ve ekonomik hayata katılarak yaşama hakkına sahip olduğunu, bu doğrultuda engelli bireyelerin toplumsal hayata katılabilmesi, bağımsız hareketinin mümkün olabilmesi için fiziksel çevrenin erişilebilirliği için asgari koşulların sağlanmasının gerekliliği belirtilmektedir (Akçalı, 2015).

Dünya Sağlık Örgütünün (WHO) 2011 yılında yayınladığı Dünya Özürlülük Raporu’na göre Dünya nüfusunun % 15’i engelli bireyelerden oluşmaktadır. Birleşmiş Milletler tarafından dünyadaki en büyük azınlık olarak tanımlanan engelli birey sayısının, nüfusun yaşlanması ve yaşlı bireyelerin engelli hale gelme riskinin yüksek olması ile birlikte daha da artacağını öngörülmektedir. Bu noktada WHO örgüt çalışanları, devletler ve diğer ortaklarıyla birlikte tüm insanlar için ulaşılabilir en yüksek sağlık seviyesini garantilemek amacıyla çalıştıklarını vurgulamaktadır. Türkiye’de ise engelli bireyelerin daha sağlıklı yaşam koşullarına sahip olabilmeleri adına engellileri, ailelerini, engellilere yönelik hizmet veren kurum ve kuruluşları kapsayan yasalar düzenlenmiş olup, en geniş kapsamlı olanı 2005 de yayımlanan 5378 sayılı yasadır. İlgili yasa maddesi; *“engellilerin temel hak ve özgürlüklerden faydalanmasını teşvik ve temin ederek ve doğuştan sahip oldukları onura saygıyı güçlendirerek toplumsal hayata diğer bireyelerle eşit koşullarda tam ve etkin katılmaların sağlanması ve engelliliği önleyici tedbirlerin alınması için gerekli düzenlemelerin yapılmasını sağlamaktır”* içeriğini taşımaktadır (Resmi Gazete, 2005). Türkiye İstatistik Kurumu’nun (TÜİK) 2002 yılında yaptığı Türkiye Özürlüler Araştırmasına göre, toplam nüfusunun % 12,3’ü engelli bireyelerden oluşmaktadır. Bu oranın yüksekliği göz önüne alınarak, engelli bireyeler için oluşturulması gereken fiziki koşullar ve sosyal ortamın sağlanması konusunda çalışmalar yapan kurum ve kuruluşlar mevcuttur. ENKA Özel Okulları İstanbul, Metin Sabancı Spastik Çocuklar ve Gençler Rehabilitasyon Eğitim ve Üretim Merkezi İstanbul, Tekrime Tarman Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi engelli çocuklar için çalışan kurumların bir kısmını oluşturmaktadır. Bunun yanı sıra görme engelli bireyelerin toplumsal hayata katılma noktasında karşılaştıkları sorunlarla başa çıkabilmeleri için başta Türkiye Görme

Engelliler Derneği, Türkan Sabancı, Greneller, Gap Görme Engelliler Okulları da çocuklara küçük yaşlardan itibaren engellerle yaşama noktasında hizmet vermektedir.

Bu çalışmaların dışında kent ve kent meydanlarının erişilebilirliği konusunda bilimsel araştırmalar sürdürülmektedir. İnceoğlu (2007), İstanbul Meydanları konusunda yaptığı araştırmasında yapım ve işlev kalitesi olarak meydanların yetersizliği sonucuna varmış ve bu konuda kalite parametreleri önermiştir. Düzenlemeler konusunda yerel yönetimlerin üniversitelerle iş birliği yapması ve ayrıca bölgede yaşayan kullanıcıların da fikirlerinin alınması gerektiğinin yararlı olabileceğini ifade etmiştir. Ancak bu araştırmada toplumun genelinde yaşanan sorunlar ele alınmıştır. Toplum mozaiğini oluşturan grupların meydanı kullanma noktasında yaşamış olduğu memnuniyetsizliklerin tasarım parametrelerine yansımaları yetersiz kalmaktadır. Meydan tasarımı kriterlerinin toplumda azınlık olarak yer alan engelli bireyler gibi özel ihtiyaçlara sahip gruplara öncelik verecek şekilde oluşturulmasının gerekliliği görülmektedir. Benzer bir araştırmada Kamberov (2016), meydan kullanımını etkileyen kararların meydan kullanıcıları tarafından değerlendirilmesi doğrultusunda alınmasının vurgulandığı bir çalışma yapmıştır. Araştırmada ele alınan örnek meydanın, kentteki konumuna bağlı olarak erişim sorunları yaşadığı ve fiziksel açıdan yetersiz olduğu sonucuna varılarak, yaşlı, ocuk, ya da her türlü engele sahip bireyin, meydan içinde her noktaya rahatlıkla ulaşmasını sağlayacak şekilde düzenlenmesinin gerekliliği belirtilmiştir.

Bu tez kapsamında “kent meydanlarının erişilebilirliği” konusu, Kamberov’un araştırmasında kullanılan yöntem doğrultusunda ele alınarak araştırılmıştır. Çalışmada, mevcut yapılı alanlarda gözlemlenen erişim yetersizliklerinin deneyimlenebileceği “rnek kent meydanı” seçilerek, alanın evrensel tasarım kriterlerine uygunluğunu ölçmek amacıyla, engelli bireylerle doğal ortamda alan deneyleri yapılmıştır. Toplumla bütünleşmesi yönünde yaşadığı yoğun sorunlar göz önünde tutularak denek grubu görme engelli bireyler arasından seçilmiştir. Araştırmanın yapılı alandaki verileri değerlendirme amaçlı yürütülmesi, bulgular sonucunda getirilecek önerilerin fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda görme engelli bireylere uygunluk gösterebilecek, erişim sorunlarına karşılık olacak, evrensel tasarım parametreleri çerçevesinde uygulanmış erişilebilir meydan tasarımları hazırlanması konusunda bir örnek oluşturması hedeflenmiştir.

1.2. Amaç

Çalışmanın amacı, engelli bireylerin erişilebilirlik standartları konusunda tespit edilen sorunları doğrultusunda; öncelikli olarak görme engelli bireylerin toplumla bütünleşmesi yönünde yaşadığı yoğun sorunları göz önüne alarak her türlü engel ve farklılığın ayrımcılıktan uzaklaştırılmasını sağlayan, toplumun tüm fertlerinin hak ve özgürlüklerini koruyan öneriler geliştirmek ve bunu kent bağlamında ele almaktır. Bu doğrultuda kentlerin önemli odak noktası olan ve toplumları bütünleştirici etkisinin aktifliği farklı bilimsel çalışmalarda vurgulanan meydanlar ele alınacaktır. Çalışmada, fiziksel, sosyal ve kültürel anlamda görme engelli bireylere uygunluk gösterebilecek, erişim sorunlarına karşılık olacak evrensel tasarım parametreleri çerçevesinde hazırlanacak örnek meydan tasarımı önerisi oluşturulması hedeflenmektedir.

1.3. Kapsam ve Yöntem

- **Literatür Taraması:** Tez çalışmasında öncelikle bilgi altyapısının oluşturulması ve bu konuda yapılmış çalışmaların değerlendirilmesi amacıyla; kamusal alanlar, kent meydanları, erişilebilirlik, evrensel tasarım ilkeleri, engellilik ve türleri konularında literatür araştırması gerçekleştirilmiştir.
- **Çalışma yapılacak kent meydanının belirlenmesi:** Marmara Bölgesinde 1999 yılında yaşanan deprem sonrasında hızlı kentsel gelişimin yaşandığı Sakarya İli, aynı zamanda engelli bireylere iş olanağı sağlanmasının zorunlu olduğu sanayi işletmelerini barındırmaktadır. Çalışmanın yürütüldüğü Arifiye İlçesi; Ankara–İstanbul Otoyolu, TEM Anadolu Otoyolu, Bilecik–Eskişehir Otoyolu bağlantı noktalarında konumlanmaktadır. Yüksek nüfus yoğunluğu ve merkezi noktada bulunması nedenleriyle tercih edilen Arifiye İlçesinde çalışma yapılacak alanın belirlenmesi için, mevcut meydanların haftalık/günlük kullanım yoğunlukları yerinde gözlem metodu ile ölçülerek değerlendirilmiştir. Tüm meydanlar birer hafta boyunca gözlemlenip her saat için “1”den “10”a kadar, kullanım miktarlarıyla orantılı olarak bir değer verilmiştir. Farklı meydanların yedi günlük gözlemleri hava koşullarının benzer olduğu haftalarda gerçekleştirilmiştir. Tam katılımın sağlanmasının öngörüldüğü festival ya da etkinlik gibi planlanmış programlar gözlem haftaları boyunca bulunmadığı için, grafiklerde “10” değerine rastlanılmamaktadır. Değerlendirme sonuçlarına göre; sürekli yoğun kullanımın en fazla olduğu “Arifiye Meydanı” çalışma alanı olarak seçilmiştir.

- **Arifiye Meydanı mevcut fiziksel standartların değerlendirilmesi:** Meydan ve çevresinin değerlendirilmesi amacıyla, doğal yapı, donatı, yeşil alan, ulaşım, konut ve ticaret yoğunluğu analizleri gerçekleştirilmiştir. Mevcut yapı alanının fiziksel standartları, “TS 12576” standartları ile karşılaştırılarak mevcut sorunlar tespit edilmiş ve belgelenmiştir.
- **Deneklerle yerinde deneyimleme çalışmasının hazırlanması:** Denekler ile yürütülen alan çalışması kurgulanırken mevcut alan tasarımının değerlendirmesinde; Mace (1997) ve “The Center for Universal Design” ekibinin oluşturduğu “Evrensel tasarım ilkeleri” doğrultusunda görme engelli bireyler tarafından Arifiye Kent Meydanının değerlendirilmesi” olarak tanımlanan yerinde deneyimleme çalışması, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmada ana prensipleri tanımlayan alt değerlendirme ölçütleri belirlenmiş ve denek grubundan alanın bu ölçütlere uygun olup olmadığını deneyimlemeleri beklenmiştir. Tüm alt ölçütlerin birlikte değerlendirilmesiyle ana tasarım prensibinin yerine getirilmiş olacağı varsayılmıştır. Yedi ana başlık altında toplam 20 maddeden oluşan sorular, üçlü eşit aralıklı ölçekle hazırlanmıştır. Her madde için yanıtlanması beklenen “Var”, “Yetersiz”, “Yok” seçenekleri düzenlenmiştir. Çalışmada yer alan yedi temel kriter aynı öneme sahiptir. Alt maddelerin her biri buldukları kriter başlığı altında eş değerde kabul edilmiştir.
- **Arifiye Meydanının engelli bireyler tarafından değerlendirilmesi:** Araştırmaya katılım sağlayan Sakarya İlinde yaşayan, görme engelli bireylerin seçiminde rastgele atanma tekniği kullanılmış, öncesinde katılımcılara; araştırmanın amacı, yararları, yürütme şekli ve kendilerinden beklenenler konusunda bilgi verilmiştir. Değerlendirmeye katılan üç kişiden oluşan görme engelli birey grubu, Arifiye Meydanında oluşturulan aynı güzergahta rehber eşliğinde dolaşım sağlayarak, bireysel olarak deneyimleme çalışmasına katılım göstermişlerdir.
- **Değerlendirme sonuçlarının analizi:** Arifiye Meydanında yürütülen yerinde deneyimleme çalışmasında kullanılan “Yedi evrensel tasarım ilkesi ve kendi içlerindeki farklı sayıda dağılımlarıyla toplam 20 madde”, frekans dağılımlarının aritmetik ortalaması ile değerlendirilmiştir. Verileri toplamak amacıyla uygulanan yerinde deneyimleme çalışması formunun istatistiksel analizleri bilgisayar ortamında excel programı ile frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama kullanılarak yapılmıştır.

- **Arifiye kent meydanı düzenleme önerisi:** Tez kapsamında gerçekleştirilen mevcut yapılı alandaki yerinde gözlemler sonucunda tespit edilen sorunlar ve görme engelli bireylerle yürütülen yerinde deneyimleme çalışması formunun istatistiksel analiz sonuçları doğrultusunda; Arifiye kent meydanı için düzenleme önerisi sunulmuştur.

Bu tezde yürütülen çalışma metodunun mevcut yapılı farklı kamusal alanlarda ve farklı denek gruplarıyla birçok kez yinelenmesi söz konusudur.

II. BÖLÜM

KAMUSAL ALAN - TOPLUM İLİŞKİSİ ve ENGELLİLİK

2.1. Kamusal Alan ve Toplum İlişkisi

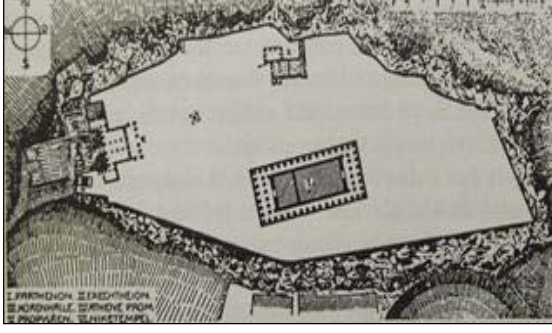
Kamusal alan konusunda günümüze kadar yapılan tartışmalar sonucunda birbirinden farklı tanımlamalar yapıldığı gözlemlenmektedir. Zamanla değişen siyasi sistemler, iletişim teknolojileri ve ekonomik hareketler, kamusal alan olgusunun değişmesi ve gelişmesinde etkili olmuştur. Kamusal alanı J. Habermas (2004) şöyle tanımlamaktadır; *“Kamusal alan kavramıyla, her şeyden önce, toplumsal yaşamımız içinde, kamuoyuna benzer bir şeyin oluşturulabildiği bir alanı kastederiz. Bu alana tüm yurttaşların erişmesi garanti altına alınmıştır. Özel bireylerin bir gövde oluşturarak toplandıkları her konuşma durumunda, kamusal alanın parçası varlık kazanmış olur”*. Arendt (1987) ise kamusal alanı; *“Kamunun birbirleriyle ilişkili ama özdeş olmayan fenomen iki anlamı vardır. İlk olarak kamuda olan her şey herkes tarafından görülebilir ve duyulabilir ve olabildiğince açıklığa sahiptir. İkinci olarak, ‘kamu’ kelimesi, şimdiye kadar hepimizin ortak alan ve özel mülkiyetimizin içindeki yerden ayırt edilmiş bir dünya anlamına gelir”* şeklinde tanımlamaktadır.

Kamusal mekan örnekleri ilk olarak eski Yunan ve Roma kentlerinde görülmüştür. Çok tanrılı dinlerin yaşandığı dönemlerde tapınakların bulunduğu yer olan ‘Akropolis’ aynı zamanda eski Yunan kentlerinin merkezidir. Herkesin görebileceği yüksek bir yere kurulan Akropolislerin yakın çevresinde kentin idari birimleri yer almaktadır (Şekil 2.1 ve 2.2).

Kaynak: (Roth, 2009)

Şekil 2.1. Akropolis, Atina.

Kaynak: (Zucker, 1959)

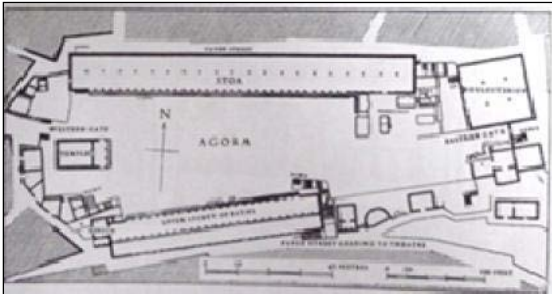
Şekil 2.2. Atina, Akropolisin planı M.Ö. 5. y.y. .

Geç yunan döneminde gelişen uygarlıkta ticaret alanı olarak kabul edilen agoralar aynı zamanda kentin toplanma merkezi olup toplumun kamusal fonksiyonlarını gerçekleştirdiği yerlerdir. Başlangıçta bir pazar yeri olan agoralar zaman içinde nitelikli işlerin yapıldığı önemli ticaret merkezleri haline gelmiş ve bazı kentlerde birden fazla agoraya ihtiyaç duyulmuştur (Perinçek, 2003). (Şekil 2.3 ve 2.4).

Kaynak: (Zucker, 1959)

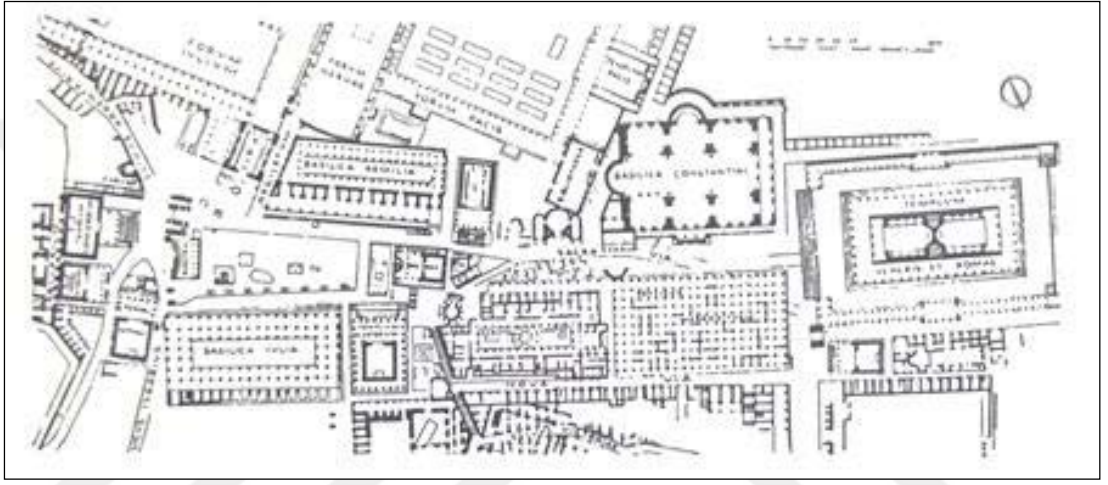
Şekil 2.3. Assos, Agora rekonstrüksiyon.

Kaynak: (Zucker, 1959)

Şekil 2.4. Assos, Agora plan.

Antik çağ Roma kentlerinde agoraların yerini forumlar almaya başlamış ve agoralardan daha farklı fonksiyonlar üstlenmiştir. Resmi ve dini yapıların yer aldığı, kentin çekirdeği olan bu merkezler, kentliler için sosyalleşme alanı haline dönüşmüştür (Gökgür, 2008). Ortaçağ Roma döneminde meydanlar (forum) bireylerin sosyal ilişkilerinin ve ticari işlerin görüldüğü alanlar olmaktan çok, kendini çevreleyen binaların izlenmesi ve algılanmasına imkan sunan, ön mekan niteliği taşıyan, mimari ve otorite değerlerinin vurgulanması açısından önem taşıyan mekanlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Giritlioğlu, 1991). (Şekil 2.5).

Kaynak: (Zucker, 1959)

Şekil 2.5. Roma Forum planı.

14. ve 15. yüzyıllarda Rönesans döneminin etkileriyle kent kavramı gelişmiştir. Avlu, sokak ve meydanlar değişerek Ortaçağın organik meydanlarına göre daha düzenli olarak tasarlanmış, 16.yüzyılda ise tamamen simetrik bir düzen ile inşa edilmeye başlanmıştır. Meydanı çevreleyen yapılar, otorite göstergesi olarak ticaret, dini merasimler ve yönetimle ilgili olarak bireylerin bir araya geldikleri yerlerdir (Öztan, 1998). 19. yüzyıla kadar meydanların çevre mimariye kapalı bir formda geliştiği görülmektedir. Kentlerin genişlediği dönemlerde ise Hausmann'ın teorilerine dayalı, yeni cadde ve sokak anlayışı oluşmuş; geniş kaldırımlar, meydanlar, ağaçlar, sokak lambaları bu anlayışı desteklemiş, kent mobilyaları, peyzaj çalışmaları ile düzenlenen caddeler kentlerin temelini oluşturmuş, bu doğrultuda kamusal alanlar da bina ve cadde tasarımlarını desteklemiştir (Toussaint&Zimmermann, 2001; Yalçın, 2011). Kentsel kamusal alanlar; kamu kullanımları için düzenlenen veya organik olarak toplumun ihtiyaçları doğrultusunda oluşan açık ya da kapalı mekanlar olarak

tanımlanabilir. Tarihsel süreçte kamusal alanlar; caddeler sokaklar, meydanlar, park ve bahçeler olarak çeşitlenirken, “meydanların” bu alanlar içinde toplum için önemli bir yere sahip olduğu görülmektedir.

2.1.1. Açık Kamusal Alanlar

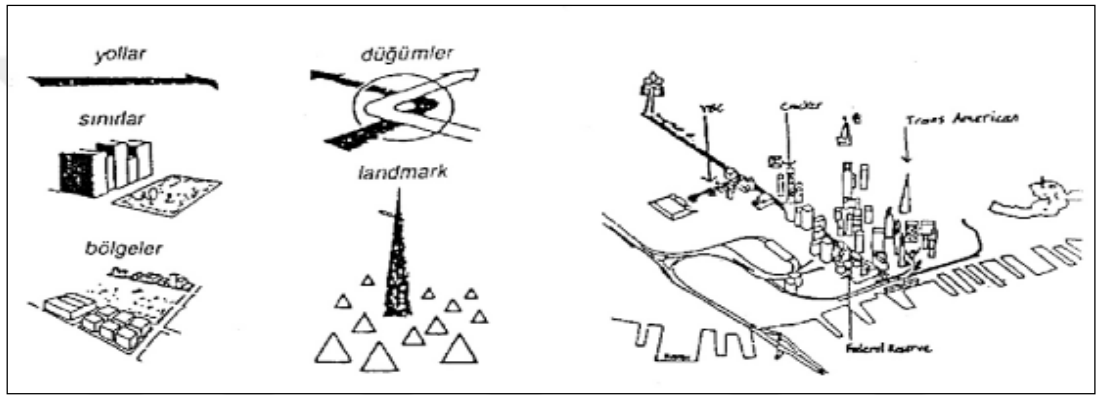
Tarih boyunca kentsel açık kamusal mekanlar toplumdaki çeşitliliğin merkezi olmuşlardır. Toplumda ekonomik, kültürel ve etnik farklar birbirinden ayrışık olarak gözlemlenirken buna karşın; açık kamusal alanlar her türlü sosyal ve kültürel yapıda, birbirinden farklı özelliklere ve yaşama sahip bireylerin bir araya geldikleri birbirleri ile temas kurabildikleri mekanlar olmuştur. Bu bağlamda açık kamusal alanlar kentler için önemli olup, toplumu oluşturan bireylerin serbestçe konuşabilecekleri, davranabilecekleri bu sayede toplumsal bilincin oluşabileceği, yeni fikir ve düşüncelerin ifade edildiği açık iletişim mecrası olarak görülmektedir. İnşa edilmiş, alt yapı birçok çevresel fayda sağlarken, çevredeki buluşma ve karşılaşma alanları toplumun kalbini oluşturmaktadır (Madanipour, 1996). Açık kamusal alanlar bir kentin ya da bir yerleşimin sınırları içinde kalan, çevresel sosyal veya ekonomik, dolaylı ya da doğrudan fayda sağlayan ve fayda sağlama potansiyeli taşımaya uygun inşa edilmiş alanlardır. Bu alanlar, parklar, bahçeler, çocuk oyun alanları, yeşil alanlar, pazar yerleri, gezinti alanları ve meydanlar olarak örneklendirilebilmektedir (Erdönmez ve Akı, 2005).

2.1.2. Meydanlar

“Meydan” kelimesi; Latince açık yer ya da genişletilmiş cadde anlamına gelen “Platea”, İngilizce ve Fransızca dillerinde “Place” İspanyolcada “Plaza”, İtalyancada “Piazza” olarak anılmaktadır (Marcus ve Francis 1998; Bağbaşı, 2010). Genel olarak ise “meydan” insanların eylemlerini gerçekleştirdikleri, onu çevreleyen, bütünleştirme ve sahip olma duygusunu uyandıran, yatay ve düşey hacimsel elemanlarla sınırlandırılmış üç boyutlu düzenlemeler olarak tanımlanmaktadır (Öztañ, 1998). Kevin Lynch, kentin okunabilirliği ve imgesi ile ilgili yaptığı çalışmalarda, bireylerin hareket ederken çevresi ve toplum ile ilişkilerini gözlemleyerek; kent imgelerini beş başlık altına toplamıştır. Bunlar; sürekliliği kesen “sınır” görevi gören elemanlar olan deniz kıyıları, demiryolları gibi ögeler, birleştirme görevi gören “yollar”, yolların kesiştiği odak noktaları olan “düğüm noktaları”(merkez ve alt merkezler), kent

kimliğinin anlaşılmasına imkan veren “bölgeler” ve kentin hatırlanmasında etken olan “referans noktaları” olarak belirtilmiştir (Lynch 1960). (Şekil 2.6).

Lynch (2010), odak noktalarını bireylerin kent içindeki toplanma ve dağılma mekanları olarak değerlendirerek bu noktaların bir yerden bir yere geçiş, kavşaklar, yolların birleşme ve ayrılma noktalarında bulunabileceğini ve odak noktalarının bulunduğu yer için sembol niteliği taşıyarak etkilerinin mekana yayıldığını belirtmektedir. Lynch’e göre meydanlar ise, kentsel alanlarda oluşturulan aktivite odaları olarak tanımlanarak, toplumu etkileyecek buluşmalarını kolaylaştıracak özellikler taşıdıkları belirtilmektedir (Marcus ve Francis, 1998; Bağbaşı, 2010).

Kaynak: (Lynch, 1960)

Şekil 2.6. Kevin Lynch kent imgeleri.

Günümüz meydanlarında görülen olumsuzluklar ise Moughtin (2003) tarafından; *“Etrafı az donanımlı binalar ile çevrelenmiş rüzgara açık mekanlar, modern bir şehirde en çok karşılaşılan durumlardan biridir. Öte yandan da bunu tam tersi olarak kentlerde bir hastalık gibi karşımıza çıkan diğer bir durum ise etrafında birbiriyle tamamen alakasız bina toplulukları ile çevrelenmiş sıkışık trafiğe kapalı mekanlar ya da araba park yerleridir”* şeklinde yorumlamıştır.

2.1.3. Kent Meydanlarının Sınıflandırılması

Meydanlar, sokaklar ile kurduğu ilişkiler, kullanım fonksiyonları, genişlikleri, yerleşim özellikleri, mimari şekil ve formlarına göre pek çok şekilde gruplandırılabilirken, genel olarak öncelikli fonksiyonlarına ve mimari formlarına göre sınıflandırılmıştır. Bunlar arasında kabul gören önemli yaklaşım Paul Zucker (1959) tarafından yapılmıştır (Şekil 2.7). **Kapalı meydan:** Çevreye kapalı içe dönük kaldığı, kendini

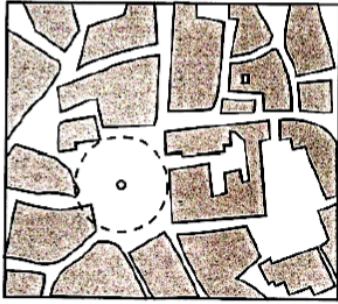
çevreleyen bir dizi benzer yapı ile çevreden izole olmuş meydanlardır (Şekil 2.7-a). **Üstün (baskın) meydan:** Mekandaki temel yapıya yöneltilerek oluşturulmuş meydanlardır (Şekil 2.7-b). **Çekirdek meydan:** Mekanın bir merkez (anıt, çeşme, heykel) etrafında keskin bir sınırı olmayan fakat düzene sahip olduğu meydanlardır (Şekil 2.7-c). **Gruplandırılmış meydan:** İki ya da daha fazla mekanın birbirleriyle ilişkili, sokak veya geçitler ile bütünlük oluşturabilen geniş bir kompozisyonu tamamlayan mekanları barındıran, mekan sınırlarının net bir şekilde okunmadığı meydanlardır (Şekil 2.7-d).

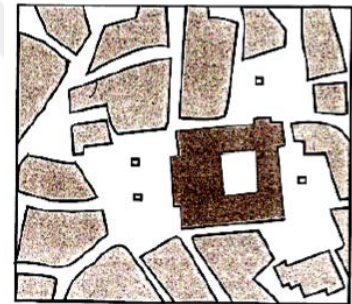
a. Kapalı meydan

b. Baskın meydan

c. Çekirdek meydan

d. Gruplandırılmış meydan

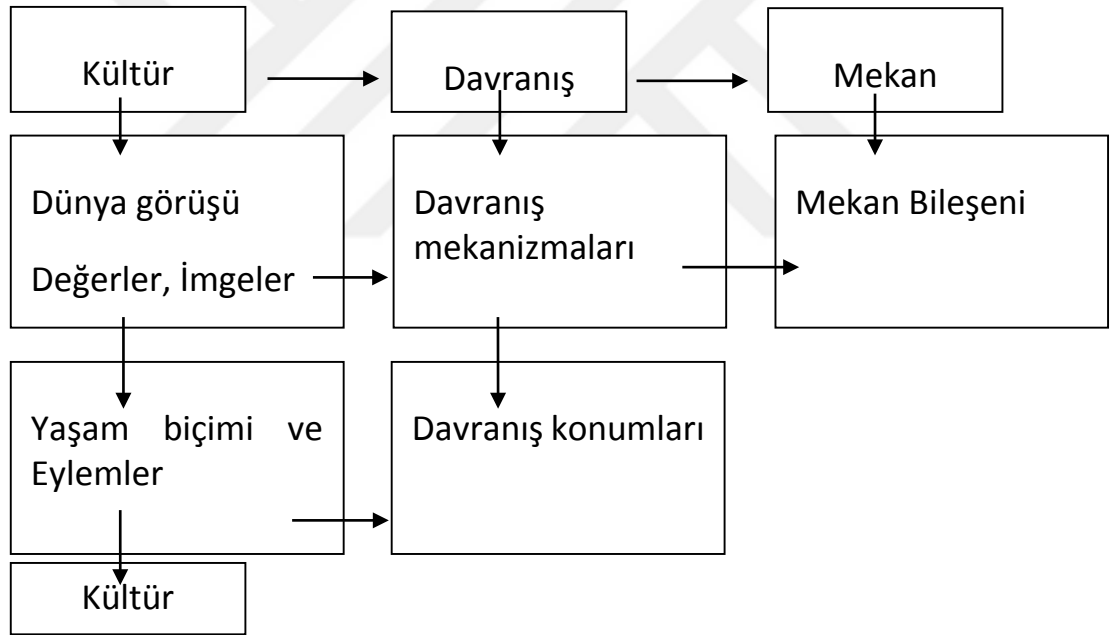
Kaynak: (Carmona vd, 2003)

Şekil 2.7. Zucker'ın (1959) Şekillerine Göre Meydan Türlerinden Örnekler.

2.1.4. Toplumsal Kullanım Aracı Olarak Meydan

İnsanlar yaşamlarını doğal, yapay, kültürel, ekonomik ve sosyal gibi birçok şekilde çeşitlendirilebilen bir çevre içinde geçirirler. Ancak bireyler ve çevre arasında en önemli husus karşılıklı etkileşim ve iletişimidir ki, bu da fiziksel çevrenin bir iletişim aracı olduğunu ifade etmektedir. Barthes'ın (1990) değindiği gibi, insanların çevresini anlayabilmesi için, diğer insanların yaşamını, kenti, mimariyi izlemesi ve görüntüleri okuması gereklidir. Çevre bir bütün olarak düşünülmelidir. Çevrenin algılanmasında

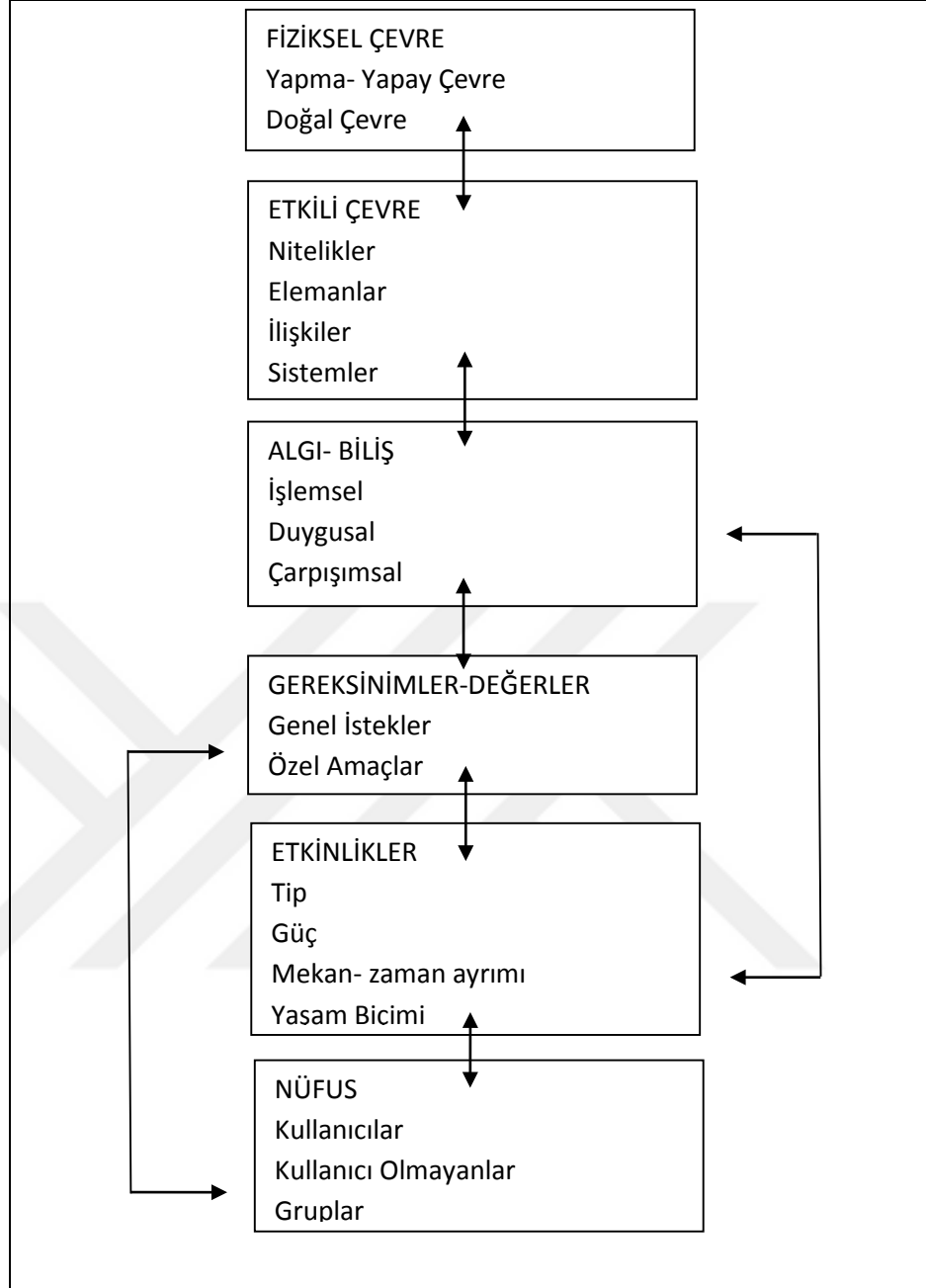
görsel, işitsel, dokunsal kısaca tüm duyularımızla algılayabileceğimiz öğelerden yararlanılmaktadır. Bireylerin gereksinim ve oluşabilecek ihtiyaçları doğrultusunda fiziksel çevrenin tüm bunlara cevap vermesi gerekmektedir ve bu noktada fiziksel çevrenin tasarlanmasında öncelikle toplum bireylerinin davranışları incelenmelidir. Çevre N. Schulz (1966) tarafından, elemanlar ve insanlar arasındaki sıralı ilişkiler serisi olarak ifade edilmektedir. Rapoport (1990), bireylerin yaşam şekli ve çevre ile ilişkisi arasındaki uyumu yakalamak için bazı önerilerde bulunmaktadır; “Topluluğun yaşama şekli, karakteristik yapısı, davranış kuralları, çevreye yönelik tercihler, zaman-mekan ilişkilerinin belirlenmesi”, ”İletişim ve mahremiyet ihtiyaçları konusundaki gereksinimlerin belirlenmesi”, “Yer, mekan ve yapı bazında toplumsal kimliği ifade yöntemlerinin anlaşılması”, ”Toplumsal birliktelik ve ilişkilerin çevre ile kurdukları iletişim ve etkileşimlerin hareket şekli ve sıklıklarının bilinmesi” olarak özetlenen görüşler (Şekil 2.8) de belirtilmektedir.

Kaynak: (Rapoport, 1990)

Şekil 2.8. Kültür, davranış ve çevre ilişkileri.

Fiziksel çevre bireylerin içinde buldukları yaşamları ile bağdaşık olarak etki edebilmektedir. Mekanı özel ya da genel ihtiyaçları doğrultusunda kullanan bireylerden, mekanın vermiş olduğu imkan ve işlevler doğrultusunda dönütler alınabilmekte ve çevre ilişkisi kurulabilmektedir. Appleyard ‘ın (1973) İnsan-Çevre İlişkileri modeli; “Bireyler ve onların etkinlikleri”, “Gereksinme ve değerleri”, “Algılanan ve etkili olan çevre” olarak üç başlıkta ifade edilmiştir (Şekil 2.9).

Kaynak: (Appleyard, 1976)

Şekil 2.9. İnsan – çevre ilişkiler modeli.

Bireylerin kentsel deneyimlerini gerçekleştirdikleri, kültürlerin yaşatıldığı, toplumun karakterini yansıttığı, oluşturulmuş ya da kendiliğinden oluşmuş mekanlar, çoğunlukla kamusal alanlardır. Toplum olgusunun gelişmesinde kamusal alan etkisi göz ardı edilemezken kent meydanları ise bireylerin aktivite ve rutin yaşamları içinde tercih ettiği yerler olmuştur. Diğer bir yandan meydanlar toplumların birlik olabildiği, toplum olma bilincinin tecrübe edilebildiği, toplum için sembolik anlamlarda taşıyabilmektedir. Toplum bilincinin önemini Giddens (1999) “*Toplumsallaşma*

bireysellik ve özgürlüğün temelini oluşturur. Toplumsallaşma süresince herkes bir 'kimlik' duygusu ile bağımsız düşünme ve eylem yeteneği geliştirir” şeklinde yorumlamıştır.

Kent meydanları, bireylerin yalnız veya bir araya gelerek temel ve sosyal gereksinimlerini gidermek amacıyla bulunduğu ya da geçiş amacıyla bulunabileceği, kent içinde önem taşıyan konumlarda yer alan mekanlardır. Bu alanlarda bireyler toplantı, tören, festival gibi etkinliklerde bir araya gelerek birbirleriyle iletişim olanağı bulabilmektedirler. Meydanların üstlendiği toplumsal görevin yerine getirilebilmesi için fiziksel çevrenin kullanıcılar tarafından tercih edilmesi gerekmektedir. Bu noktada meydanların kullanıcıların ve buldukları kentin ihtiyaçlarına, kültür yapısına uygun olarak tasarlanarak “fiziksel niteliklerinin yeterli olması” gerekirken ayrıca kullanıcılar tarafından “algılanabilir” ve “erişilebilir” olması önem taşımaktadır.

2.2. Toplumsal Yapı ve Engellilik

Tarihsel süreçte özrürlük farklı şekil ve açılardan incelemiş, süreçte toplumlar sırasıyla geleneksel, medikal, sosyal ve insan hakları yaklaşımı olarak dört farklı model yaklaşımı üzerinde durmuşlardır. Toplumların ekonomik düzeyleri ve kültürel olgularına bağlı olarak, özrürlüğü inceleme şekilleri ve bu bağlamda modellere yaklaşımları farklı zamanlarda olmuştur. Kapitalist ülkeler incelendiğinde, özrürlük modellerinin bazı ülkelerde eş zamanlı oluşumu gözlemlenmiş, kendilerine yönelik araştırma ve uygulama şekilleri görülmüştür. Araştırma ve uygulama noktasında benimsenen kurallar, parametreler ve yükledikleri amaçlar da modelin özrürlüğü hangi açıdan incelediğinin vurgulanması açısından önemli olmuştur.

2.2.1. Tarihi Süreçte Engellilik Modelleri

Geleneksel Model: 16.yüzyılda önceleri feodalizmin hakim olduğu dönemde, sonrasında gelecek kapitalist sistemden farklı olarak, özrürlülerin topluma katılması noktasında imkan sağlayan sosyal anlayışa sahip bir sistemdir. Özrürlüler için “yardıma muhtaç” kavramının oluşmadığı feodal dönemde, aile bireyleri hane ekonomisine katkı ve gereksinimleri karşılama amacıyla işgücü olarak üretimde bulunabiliyor, aileleriyle yaşayan özrürlüler ise bu dönemde sistemin bir parçası olarak yeterli olabildikleri ölçüde hane ekonomisine katkıda bulunabiliyordu (Taylor, 2004). Feodal sistemin hakim olduğu dönemde toplum yapısında tanımlanan özrürlük

modeli “geleneksel model” olmakla birlikte, bu model geleneksel yapıya has kültürel, dini görüş, bilgi ve uygulamalarla tanımlanmıştır. Bireylerin özürli olma durumları bireysel şanssızlık, tanrısal takdir ya da geleneklere has düşüncelerle değerlendirilmiştir. Bilimsel olarak değerlendirilmeyen modelde kimi zaman özürli bireylerin tanrının seçimi olduğu doğrultusunda, bu bireylere iyi, şefkatli, merhametli davranılması gerektiğine inanılmaktadır (Okur, Erdugan, 2010).

Medikal Model: Tarihsel süreçte “özürlülük kavramı” anlam, içerik ve kapsam bakımından değişimler yaşamıştır. İngiltere’nin konu ile ilgili ilk atılımları yaptığı, 1970’li yılların sonlarında medikal bir model ile özürlülüğü tanımladığı (Burcu, 2006) tarafından belirtilmektedir. Batıda topluma yönelik ilk sosyal politikalar 19. yüzyıl sanayi devrimi ile başlamakta, engellilere yönelik çalışmalar ise I. Dünya savaşı sıralarında görülmektedir. Bu dönemde yapılan öncelikli çalışmalar, engel çeşitlerine göre düzenlenen özel eğitimler, tıbbi gelişmeler ve mesleki rehabilitasyonlar olmuştur. Fakat 1970 sonrası dönemde gün geçtikçe engelli birey nüfusunun artması sonucunda bu model bakıma muhtaç ve işgücüne katılım sağlayabilecek engellilere yeterince cevap verememiştir (Küçükali, 2015).

Sosyal Model: Medikal modelin yetersizliğinden doğan eleştiriler sonucunda çeşitli organizasyonlar, birliktelikler meydana gelerek ses getirmiştir. İngiltere’de önemli atılımı 1981 yılında kurulan BCODP (British Council of Organisations of Disabled People) ile yapmıştır. Bu organizasyon yerel ve ulusal alt birlikler olarak yayılmıştır (Barnes, Oliver, 1993). Sivil toplum kuruluşlarının eş zamanlı çalışmalarıyla oluşturdukları etkinlikler, engellilere yönelik politikaların oluşmasında önemli rol oynamıştır. Geniş perspektiften bakacak olursak aslında tüm bunlar insanlar arasında hiçbir ayrımın gözetilmemesi sınıf, din ve renk ayrımının olmadığı politikaların da düzenlenmesine sebep olmuştur. Bu noktada özürlülüğe sosyal bir modelle bakılması gerektiği açık bir şekilde ifade edilmiştir (Burcu, 2006).

Medikal modelin yetersizlikleri sebebiyle daha kapsamlı olarak ortaya çıkan sosyal model yaklaşımında, özürlülük kişinin fiziksel ve ruhsal yetersizliği değil aynı zamanda özürli bireylerin içinde yaşadığı toplumu ve toplumun koşullarını da ele alınmıştır. Sosyal model yaklaşımında, özürlülük bireyin kendi yetersizliği sonucu ortaya çıkan bir durumdan kaynaklanmayıp, toplumsal hayata katılımında karşılaştığı tüm sosyal, ekonomik, kültürel ve fiziksel çevre sorunlarından kaynaklandığını

benimsemektedir. Dolayısıyla özörlölük, toplumsal olarak sürekli yeniden üretilen/yaratılan bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır (Okur, Erdugan, 2010). Oliver ' in (1996) deyişiiyle “*sosyal modele göre özörlölük, özörlü bireyleri toplumsal bağlamda sınırlandıran her şeydir*”. Sosyal modelde tarihsel gelişim sürecinde toplumsal yaşamda eşitlik ilkesi çerçevesinde; çalışma, eğitim, sağlık, sosyal güvenlik gibi hakların sağlanması ve bu haklara ulaşabilmeleri açısından gerekli yasal, politik ve idari önlemlerin alınması gerektiğı düşüncesindedir.

İnsan Hakları Yaklaşımı: 1980'lerden günümüze uzanan süreç incelendiğinde, ilk dönemde kapitalizmin olumsuz etkileriyle toplumsal mücadele olgusunun yitirilmiş, sermayeye dönük toplumsal politikaların gündemi doldurmuş ve toplumda buna uygun zemin sağlanmış olduğı görölmektedir. Ekonomi politikalarıyla birlikte toplumda sınıf ayrımları ve sınıflar arasındaki uçurumlar artarken ekonomik açıdan yoksullaşan kesimlerde insanlar üzerinde güvensizlik hali oluşmuştur. Bireyler devlet desteğinin kesilmesi ve işsizlikle birlikte umutsuzluğa ve gergin bir ortama sürüklenirken toplumda parçalanmalar olmuş, bunun sonucunda sorunlar bir bütün üzerinden değil bir grubun sorunu olarak kabul edilmiştir. 1980 sonralarında parçalanmış sorunlar insan hakları adı altında toplanarak çözüme gidilmiştir. Bu şekilde kadının insan hakları, özörlülerin insan hakları, yaşlı ve çocukların insan hakları gibi sosyal sorunlara evrensel çözümler aranmaya başlanmıştır (Okur, Erdugan, 2010). Engellilerin dışlanmışlığı, toplumdaki yerlerini dolduramayışları, toplumdan kopuk yaşamak zorunda kalmaları insan hakları yaklaşımı noktasında engelli bireylere evrensel nitelikte herkesi kapsayan politikaları ile günümüzde de önemini koruyarak devam etmektedir. Bu konuyla ilgili özörlölük insan hakları yaklaşımı ile değerlendirilerek; Albert ve Hurst' ün (2005) ifadesiyle “*özörlüler de insan olduğı için, özörlölüğün bir insan hakları sorunu olarak görülmesi genel kabuldür*” şeklinde belirtilmektedir (Albert, Hurts, 2004; Okur, Erdugan, 2010).

2.2.2. Engellilere Yönelik Tanımlamalar

Günümüze kadar ki süreçte engellilik birçok farklı açıdan ele alınarak tanımlanmış olup, her biri farklı bakış açısına hizmet etmekte olduğundan bu tanım çeşitliliğin normal olduğunu söylenebilmektedir. Dalbay (2009), engelliliğin bu denli farklı, bir o kadar da çok anlam tanınması esasında, dünyada özürllükle ilgili birçok politika ve çalışmanın olduğunun olumlu göstergesi olarak kabul edildiğini belirtmektedir.

Dünyadan ülkemize uzanan tanımlamalar: Dünya Sağlık örgütü (WHO) engelliliği fiziksel açıdan ele alıp sınıflandırarak, engelliliğin fiziksel açıdan daha iyi anlaşılmasını sağlamıştır. Sınıflandırmada engellilik; noksanlık, özürllülük ve maluliyet olarak açıklanmıştır. **Noksanlık;** Vücut yapısı, görünüm bozukluğu halinde ya da herhangi bir sebeple sistemsel fonksiyonlarının yerine getirilmediği organ seviyesindeki engellilik durumu olarak tanımlanmaktadır. **Özürllülük;** Bireyin performans ve bireysel etkinliği açısından belirgin bozukluk halinin olması durumudur. **Maluliyet;** bireyin engelliliği sonucunda dil, din, sosyal durumuna bakılmaksızın herhangi bir faaliyette bulunmasını sınırlayan dezavantajlı olma durumu olarak belirtilmektedir (WHO, 1980). Engelli Amerikalılar Yasasına (ADA, 2010) göre ise engellilik, yürüme, görme, işitme, öğrenme, kendine yetebilir veya çalışma gibi fiziksel ya da zihinsel aktivitelerin büyük bir kısmını sınırlaması olarak tanımlanmıştır (ADA, 2015).

2.2.3. Kanunlarda Yer Alan Engellilik Tanımlamaları

Ülkemizde engellilikle ilgili politikalar 1980'lerde başlamıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 1981 yılını ‘‘ Engelliler 10 Yılı ilan etmesiyle birlikte tüm ülkelerde olduğu gibi Türkiye’de de aynı yıl Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca ‘‘Sakatları Koruma Milli Koordinasyon Kurulu’’ kurulmuştur. Bu kurul düzenli olarak çalışmalarını gerçekleştirmiş ve 1997 yılında Özürllüler İdaresi Başkanlığının kurulmasıyla görevini devretmiştir (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı, 2016). Özürllüler İdaresi Başkanlığı’nın amaçları arasında özürllü bireylerin sahip oldukları hak ve özgürllükleri noktasında aile ve toplumu bilinçlendirilmesi, günlük aktivitelerini yerine getirebilmesi doğrultusunda tıbbi bakım ve rehabilitasyonlarının sağlanması, fiziksel çevre koşullarının ulaşılabilir ve kullanılabilir olmasının sağlanması, eğitim ve meslek hayatlarında erişim olanaklarının sağlanması ve istihdam olanlarının engellilere yönelik uyarlamalarının yapılması, sosyal hayatlarını yaşam noktasında eşit

ve tam katılımın sağlanması, tüm bunlara bağlı olarak karar alma hususunda katılım hakları ve sosyal statü kazanmalarına yönelik çalışmaların sağlanması olarak sıralanabilir.

Türkiye’de engellilik konusunda iyileştirilen politikalar sayesinde yapılan uygulamalar sonucunda ortaya çıkan dönütler bir nevi detaylandırılması gereken çalışmaları göstermiştir. 2005 yılında çıkan 5378 Sayılı Yasada, özürlülük dereceleri ve tanımlamalar, özürlü bireyin sağlık durumu, eğitim alanları, rehberlik, istihdam olanakları, sosyal yaşam ve güvenliğinin yanında özürlü bireylerin ailelerinin bilinçlenmesi amacıyla verilen hizmet düzenlemelerine yer verilmiştir. Bu doğrultuda “özürlüler ve bazı kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılması hakkında ki 5378 Sayılı Yasanın Birinci Maddesi; “Özürlülüğün önlenmesi, özürlülerin sağlık, eğitim, rehabilitasyon, istihdam, bakım ve sosyal güvenliğine ilişkin sorunların çözümü ile her bakımdan gelişmelerini ve önlerindeki engelleri kaldırmayı sağlayacak tedbirleri alarak topluma katılımlarını sağlamak ve bu hizmetlerin koordinasyonu için gerekli düzenlemeleri yapmaktır” şeklinde yer almaktadır. Yine 5378 Sayılı Yasanın Üçüncü Maddesinde “özürlülük kavramları”, “Doğuştan veya sonradan herhangi bir nedenle bedensel, zihinsel, ruhsal, duyuşsal, ve sosyal yeteneklerini çeşitli derecelerde kaybetmesi nedeniyle toplumsal yaşama uyum sağlama ve günlük gereksinimlerini karşılama güçlükleri olan ve koruma, bakım, rehabilitasyon, danışmanlık ve destek hizmetlerine ihtiyaç duyan kişi” şeklinde tanımlanmaktadır (Resmi Gazete, 2005). Özürlüler ile ilgili olarak hazırlanan yasalar incelendiğinde, zamanla kanunların içerik ve anlamsal boyutlarının genişletilip detaylandırılarak özürlülük kavramının tanımlanmasından, özürlülüğün günlük hayatla ilişki kurabildiği her alana değindiği görülmektedir.

Kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde yer alan engelli bireylere yönelik ibarelerin değiştirilmesi amacıyla bazı kanun hükmünde kararnamelerde değişiklik yapılmasına dair “6462” sayılı yasada “Özürlü” ibareleri yerine “engelli” ibaresi, “özürlülük” ibaresi yerine “engellilik” ibaresi yer almıştır. “Sakatlananları” ve “çürüklerin” ibareleri ise, sırasıyla “engelli hale gelmeleri” ve “askerliğe elverişli olmayanların” şeklinde değiştirilmiştir (Resmi Gazete, 2013). Kanunda yapılan bu değişiklik kavramların içerik ve anlamlarını daha kuvvetli hale getirmiştir.

Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Bazı Kanun ve Kararnamelerde Değişiklik yapılmasına dair “6518” sayılı yasa ile “engelli” tanımının yanı sıra “engelli bireyin yaşamış olduğu sorunlara” yönelik olarak fiziksel ve sosyal açıdan değinen maddeler yer almaktadır. Yasada yer alan “engelli”; ”Fiziksel, zihinsel, ruhsal ve duysal yetilerinde çeşitli düzeyde kayıplarından dolayı topluma diğer bireyler ile birlikte eşit koşullarda tam ve etkin katılımını kısıtlayan tutum ve çevre koşullarından etkilenen birey” olarak ifade edilmiştir. Engellilere yönelik yapılan ayrımcılıkları da içeren bu yasa ile toplumda karşılaşılan sosyal sorunların varlığı kabul edilmiş ve buna yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Yasada “Engelliliğe dayalı ayrımcılık: siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel, medeni veya başka herhangi bir alanda insan hak ve temel özgürlüklerinin tam ve diğerleri ile eşit koşullar altında kullanılması veya bunlardan yararlanılması önünde engelliliğe dayalı olarak gerçekleştirilen her türlü ayırım, dışlama veya kısıtlama” şeklinde tanımlanmıştır (Resmi Gazete, 2014).

2.3. Engellilik Nedenleri ve Türleri

Dünya Sağlık Örgütü’nün kurduğu İşlevsellik, yeti yitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırılması sistemi (ICF, 2009) ile istenen engelliliğin bulgusal ve açıklayıcı potansiyeli çerçevesinde sağlığı anlamaktır. ICF sağlık ve sağlıkla ilgili durumlarını ve sonuçlarının anlaşılması, araştırılması noktasında bilimsel bir temeli amaçlar. Bununla birlikte sağlıkla ilgilenen herkes için ortak bir dil olması ülkeler arası sağlıkla ilgili disiplinler ve hizmetlerin verilerinin karşılaştırılabilmesi adına olanak sağlamaktadır. ICF ‘İşlevler ve Yeti yitimi’ ve ‘Bağlamsal etmenler’ olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır (Tablo 2.1).

Tablo: 2.1. ICF' ye Genel Bakış

	1.Bölüm: İşlevler ve Yetiyitimi		2.Bölüm: Bağlamsal Etmenler	
Bileşenler	Vücut işlevleri ve Yapıları	Etkinlikler ve Katılım	Çevresel Etmenler	Kişisel Etmenler
Alanlar	Vücut İşlevleri Vücut Yapıları	Yaşam Alanları (görevler, eylemler)	İşlevler ve yetiyitimi üzerinde dışsal etkiler	İşlevler ve yetiyitimi üzerinde içsel etkiler
Yapılar	Vücut işlevlerinde değişiklik (fizyolojik) Vücut işlevlerinde değişiklik (anatomik)	Kapasite Standart bir çevrede görevlerin yerine getirilmesi Performans Mevcut çevrede görevlerin yerine getirilmesi	Fiziksel, sosyal ya da düşünsel dünya özelliklerinin kolaylaştırıcı veya engelleyici etkisi	Kişinin kendi özelliklerinin etkileri
Pozitif terimleme	İşlevsel ve yapısal bütünlük	Etkinlikler Katılım	Kolaylaştırıcılar	uygulanamaz
	İşlevsellik			
Negetif terimleme	İşlev veya yapı bozukluğu	Etkinlik sınırlılığı Katılım kısıtlılığı	Sınırlar	uygulanamaz
	Yeti yitimi			

Kaynak: ICF çalışma bölümleri (ICF, 2004).

Türkiye’de özürlü nüfusa yönelik kayıt sistemlerinin olmayışı, bununla birlikte ülkemizde 1985 ve 2000 yıllarında yapılan genel nüfus sayımlarında özürülerin sayılarına ilişkin bilgi bulunmamaktadır. Gün geçtikçe artan engelli bireylerin sayısı ve engelliliğin yapısına ilişkin bilgi eksikliğinin fark edilmesi sonucunda bu eksikliklerin giderilmesi amacıyla Başbakanlık Özürüler İdaresi Başkanlığı ve Devlet Planlama Teşkilatı ile birlikte Devlet İstatistik Enstitüsü tarafından ilk kez 2002 yılında “Türkiye Özürüler Araştırması” yapılmıştır. Araştırmada amaç Türkiye’deki özürülerin sayısını sosyal ekonomik yapı, yaş, cinsiyet, özürülük türü, sebepleri, bölgesel farklılıklar gibi sınıflandırmalarla oranlamaktır. Araştırma kapsamında özürü tanıımı; ‘Doğuştan veya sonradan herhangi bir hastalık veya kaza sonucu bedensel, zihinsel,

ruhsal, duyuşsal ve sosyal yetilerini çeşitli derecelerde kaybetmiş, normal yaşaının gereklerine uymayan kişilerdir.’ şeklinde tanımlanmıştır (Yavaş, 2002).

Engellilik nedenleri: Engellilik doğuştan ya da sonradan meydana gelmesine bağlı olarak gruplandırılabilir. **Doğuştan gelen engellilik;** genetik bozukluklar, hamilelik sırasında yetersiz ve yanlış beslenme, yanlış ve kontrolsüz ilaç kullanımları, doğum sırasında karşılaşılan vb. benzer sorunlar sonucunda karşılaşılan engellilik durumudur. **Sonradan oluşan engellilik ise;** çeşitli iş, trafik ve ev kazaları, doğal afetler, savaş ve terör olayları sonucunda, bulaşıcı ve kronik hastalıklar, bağımlılık yapan madde kullanımları, ruhsal hastalıklar, son olarak yaşa bağlı yeti yitimleri ile karşılaşılan engellilik durumu (Özdingiş, 2007) olarak belirtilmektedir.

Dünya Engellilik Raporunda (2011); ‘Engelliliğin yaygınlığının artması sonucunda önümüzdeki yıllarda daha da büyük bir kaygı konusu haline geleceği belirtilmektedir. Bunun nedenleri olarak ise; nüfusların artması yaşlanması ve yaşlı insanların engelli hale gelme riskinin daha yüksek olması ile birlikte diyabet, kalp ve damar hastalıkları, kanser ve akıl sağlığı bozuklukları gibi kronik sağlık sorunlarının da küresel olarak artışı gösterilmektedir.

Engellilik Türleri: Bireylerin engellilik durumu, fonksiyon, organ veya uzuv kaybı ya da yetersizliğine bağlı olarak değişiklik gösterebilmekte, engellilik bedensel ya da zihinsel olabilmektedir. Türkiye özürllüer araştırmasında aşığıda açıklanan engellilik türlerine yer verilmektedir (Yavaş, 2002).

Ortopedik özürllü: Hareket kısıtlılığı, parmak el kol ayak bacak eksikliği, fazlalığı yokluğu, kısalığı, güçsüzlüğü veya şekil bozukluğu olanlar, kemik ve romatizmal hastalığı olanlar, kas güçsüzlüğü veya felçli olanlar bu gruba girmektedir. **Görme özürllü:** Tek veya iki gözünde görme bozukluğu olanlar, göz protezi kullananlar, renk körlüğü, afaki, optik nöropati, katarakt, gece körlüğü olanlar görme özürllü olarak kabul edilmektedir. **İşitme özürllü:** Tek veya iki kulağında duyma kaybı olanlar, işitme cihazı kullananlar olarak açıklanmaktadır. **Dil ve konuşma özürllü:** Konuşmasında bozukluklar olanlar, işittiği halde konuşamayanlar, gırtlacı alınanlar, konuşmak için alet kullananlar, kekemeler, afazi, dil dudak damak çene yapısında bozukluk olanlardır. **Zihinsel özürllü:** Zeka geriliği olanlar ve down sendromlu kişiler bu gruba girmektedir.

TÜİK tarafından “2002 yılında yapılan Türkiye Özürlüler Araştırması” sonucunda, kayıt altına alınmış olan engelliler, “2010 yılında yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması” ile Türkiye’de uygulanmaya başlanan engellilere yönelik politikaların, uygulamaların doğrultusunda engellilerin karşı karşıya kaldıkları sorunları ve beklentileri, sağlık, eğitim, çalışma hayatı, sosyal hizmetler, günlük yaşama dair sınıflandırmalar oranlamaktadır. Buna göre; araştırma kapsamında yapılan özürlülük tanımı bir önceki araştırmaya göre değişmezken, tanımda özürlülük halinin sosyal ve fiziksel bir durumu barındırdığı anlatılmaktadır.

Toplam nüfus içindeki özürli nüfus oranı %12,29 olan Türkiye Özürlüler Araştırmasında ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ile zihinsel engellilerin oranı % 2.58 olarak, % 9.70 oranla süreğen hastalığa sahip bireyler yer almaktadır. Süreğen hastalıklar bireyin rutin aktivitelerini ve topluma karşı sorumlulukları yerine getirme noktasında bireylere sürekli bakım ve tedavi gerektiren hastalıklar olarak bahsedilmiştir. Araştırma kapsamında yaş ilerledikçe engelli nüfusunun arttığı ve bu oranın süreğen hastalıklar noktasında daha fazla artış gösterdiği gözlemlenmektedir (Tablo 2.2).

Tablo:2.2. Özürlülük Oranı

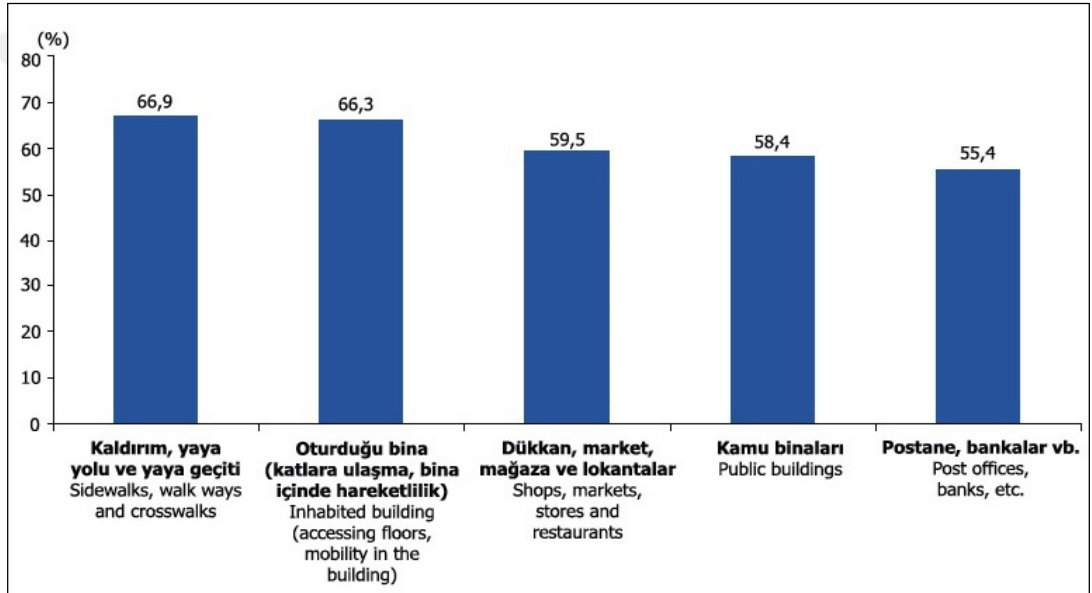
	A. Toplam-Total			B. Erkek-Males			C. Kadın-Females			(%)
	Toplam özürli nüfus Total disabled population			Ortopedik, görme, işitme, dil ve konuşma ve zihinsel özürli nüfus Orthopedically, seeing, hearing, speaking and mentally disabled population			Süreğen hastalığa sahip olan nüfus Population having chronic illnesses			
	A	B	C	A	B	C	A	B	C	
Türkiye-Turkey	12.29	11.10	13.45	2.58	3.05	2.12	9.70	8.05	11.33	
Yaş grubu Age group										
0-9	4.15	4.69	3.56	1.54	1.70	1.37	2.60	2.98	2.20	
10-19	4.63	4.98	4.28	1.96	2.26	1.65	2.67	2.72	2.63	
20-29	7.30	7.59	7.04	2.50	3.34	1.74	4.80	4.24	5.30	
30-39	11.44	10.43	12.42	2.56	3.18	1.95	8.89	7.26	10.46	
40-49	18.07	15.15	21.08	2.65	3.29	1.99	15.43	11.86	19.09	
50-59	27.67	22.56	32.67	3.23	3.73	2.74	24.44	18.83	29.94	
60-69	36.96	31.60	42.02	5.14	5.65	4.65	31.82	25.95	37.37	
70+	43.99	39.77	47.77	7.89	8.45	7.38	36.10	31.32	40.39	

Kaynak: Türkiye Özürlüler Araştırması (TÜİK, 2002).

2010 yılında yapılan Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırmasında önceki araştırmalardan farklı ve detaylı olarak engellilerin eğitim seviyeleri, özür türüne göre çalışma durumlarını, almış oldukları yardımlar, rehabilitasyon ve sağlık

hizmetlerinden yararlanma durumları, kayıtlı oldukları denek ve vakıflara üyelik durumları, iletişim araçlarını kullanma durumları, toplu taşıma ve özel araçlarını kullanabilme gibi birçok konuda sınıflandırma yapılmıştır. Bunun yanı sıra yaşadığı fiziksel çevre düzenlemelerinin engelli bireyler için uygunluğu konusunda (Tablo 2.3) ve bunlarla ilişkili olarak engelli bireylerin sosyal yaşantılarına değen noktalara da temas eden araştırma ile engelli bireylerin fiziksel çevre ve içinde bulunduğu durum dışında sosyal açıdan içinde bulunduğu durumda büyük ölçüde tespit edilmiştir.

Tablo:2.3. Fiziksel çevre düzenlemelerinin özürlü bireylerin kullanımına uygun olmadığını düşünenler.

Kaynak: Özürümlerinin Sorun ve Beklentileri araştırması (TUİK, 2010).

2.4. Engelli Bireylerin Kamusal Alanlarda Karşılaştıkları Sorunlar

Temel hak ve özgürlüklerin başında gelen “yaşam hakkı” hiçbir ayırım gözetmeksizin herkesin sahip olduğu bir hak olup, temelinde bireylerin sağlıklı yaşama sahip olmaları gerekmektedir. Bu doğrultuda sağlıklı olma hali, hasta ve sakat olmama hali değil fiziksel, sosyal ve ruhsal anlamda iyi olma halidir (Durduran, 2009). Kentlerin yaşanabilir olması, kentin toplum içindeki tüm gruplara uygun şekilde hizmet etmesi ile doğru orantılıdır. “Engelsiz /herkes için erişilebilir kent” kavramı kentte yaşayan bireyler, çocuklar, yaşlılar, dil bilmeyenler, duyu ve uzuv kaybı olanlar kısacası pek çok şekilde gruplandırılacak özelliklere sahip bireylerin bir arada veya bağımsız, özgür, güvenli ve konforlu bir şekilde kenti yaşayabilmeleri anlamına gelmektedir.

Ancak kenti yaşama noktasında engelli bireyler, fiziksel ve sosyal sorunlarla sıkça karşı karşıya kalmaktadır.

Fiziksel sorunlar: Türkiye’de engellilere yönelik devlet politikaları ile mimarlar ve şehir plancıları öncülüğünde bir takım fiziksel planlama ve düzenlemelere yer verilmiştir. Ancak pek çok kentte engelliler için kentsel yaşama katılma noktasında karşılaşılan fiziksel sorunlar çözülememektedir. Kenti kullanım noktasında genellikle cadde ve sokaklarda bulunan standartlar dışında kalmış kaldırım, rampa ve merdivenler engelli bireyler için sorun teşkil etmektedir. Bakım ve onarım zamanı gelmiş yürüme yolları da zaman içinde yaşam kalitesinin düşmesine sebebiyet vermektedir. Kamusal alanların nitelik kazanmasında ve tercih sebebi olmasında büyük etkene sahip olan kent mobilyaları ise yanlış uygulamalar sonucunda engelli bireyler fiziksel açıdan sorun yaratmaktadır.

Kaldırımların ortalarına dikilen ağaç ya da aydınlatma sistemleri, kaldırım ile yol sınırında bulunan beton mantarlar, dükkan, mağaza veya restoranlar tarafından kaldırıma yapılan taşmalar, yanlış yüksekliklerde monte edilmiş levha veya tabelalar da engellilerin fiziksel olarak sıkça karşılaştığı sorunlara örnek teşkil etmektedir. Öte yandan görme engelliler için tasarlanan hissedilebilir yüzeylerin anlamlarına uygun şekilde uygulanmaması bireyler için yanlış yönlendirme sonucunda çarpma düşme gibi tehlike ve kazalara neden olmaktadır. Diğer önemli bir sorun da karşıdan karşıya geçme noktalarında sürücülerin geçiş hakkını yaşlı, çocuk ve engellilere vermesi gerekliliği konusundaki duyarsızlıktan kaynaklanan kazalardır. Bu noktalarda yalnızca büyük kentlerde değil tüm toplu yaşam birimlerinde trafik ışıklarının engelli bireylerin algılayabileceği şekilde sesli sinyalizasyona sahip olması gereklidir.

Sosyal sorunlar: Bireylerin yaşamlarının tamamında ya da bir bölümünde yaşamak zorunda kalmış olduğu engeli, yaşamını sürdürdüğü alanda, diğer bireylerle birlikte olduğu zamanlarda anlam kazanmaktadır. Bireylerin engellilik durumuna göre tepkiler gösteren toplum davranışları, toplumsal yapının sahip olduğu kültür ve sosyal yapıyla ilişkilidir (Burcu, 2002). Goffman’ın (1968) dediği gibi, bireyin fiziksel durumu yaşadığı toplumundan engellenmesinde bir sebep değildir, fakat engelliliğe yüklenen anlam ve etiketlemeler engelli bireyleri toplumdan soyutlamaktadır. Yapılan bilimsel çalışmalarda engelliliğin tıbbi bir durum olduğunun yanı sıra engelli bireyin sosyal olarak engellenmemesi gerektiğinin önemi vurgulanmaktadır. Barnes (1998), sosyal

söylemde engelliliğin, aktivite sınırlarının sebep olduğu dezavantajlı duruma maruz kalan bireylerin, günümüz sosyal organizasyonları tarafınca göz önünde bulundurulmaması veya az değer gösterilmesiyle engelli bireylerin sosyal hayata ve sosyal aktivitelere katılımlardan uzaklaştırılması durumu olduğunu ifade etmiştir. Sosyal söylem doğrultusunda engellilik, her ne kadar bedensel ya da zihinsel bozukluk olarak nesnel bir gerçeklik olsa da, engellilik daha çok toplumdaki engelli bireylerin istek ve ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalarda başarısızlıkla ilişkilidir. Günümüzde engelliliği sosyal söylem olarak inceleyen çalışmalar, engellilik halini bireyi anlatan tek bir özellik olmadığını, bireyin kimliğinin birçok etkenden biri olduğunu dikkate alarak sosyal faktörlerle birlikte incelemektedir (Burcu, 2015) .

Engelliler ve toplum arasında yaşanan sorunların temelinde engellilere karşı yapılan ayrımcı yaklaşımlar bulunmaktadır. Yaşamın her noktasında görülebilen ayrımcı yaklaşımların nedenleri arasında; taraflar arasındaki niteliksiz ve sağlıksız iletişimin varlığı gösterilebilmektedir (İkizoğlu, 2005). Engelli bireylerle iletişim kurulması noktasında genellikle üç farklı tutum sergilenmektedir. Bunlardan birincisi; engellileri komşu, arkadaş, müşteri vb. olarak karşımızda görmeye hazır olunmaması olarak açıklanmaktadır. İkincisi toplumda engellilerle ilgili farkındalığın eksik olması, üçüncüsü ise engelli bireylerin toplum ile bütünleşmesi fikrine karşı olan tutumlardır. Bu yaklaşımlar engelli bireyleri kabul edici olmayan, toplumda sıklıkla rastlanan ve engelli bireyler için olumsuz sonuçlara sebep olan tutumlardır. Eğitim ortamlarında engelli çocukların engeli olmayanların gelişimlerini olumsuz etkilediği, düşünülmekte ve bu çocuklar kendi aileleri dahil, toplum için yük olarak görülmektedirler. Bunun sonucunda ise toplumdan izole edilmeleri düşüncesi ile engelli birey daha çocuk yaşta toplumun ona yüklemiş olduğu bu tip tutumlarla karşılaşmaya başlamaktadır (Yazbeck, McVilly & Parmenter, 2004; ÖZİDA, 2009). Engelli bireylere yönelik sergilenen bu yaklaşım, bireylerin beklentilerinin azalmasına, bireyler arası ilişki ve iletişim kurmada isteksizliğe, nitelikli veya kalifiye engellilerin işe alımı konusunda isteksizliklerin olmasına, engelli bireylere karşı nasıl davranılması gerektiği konusunda rahatsızlığa, engelli bireylerin yaşamı deneyimleme noktasında fırsatları yakalama, gerekli noktalarda yardım alma davranışlarının engellenmesine sebep olmaktadır. Deal'in (2007) belirttiğine göre günümüzde engelli bireylere yönelik olumsuz davranışlar direkt olarak sergilenmemektedir. Olumsuz tutum ve davranışlar göstermek, ön yargılar barındırmak, rahatsızlık duymak, uzak durmak, korkmak ve

acımak gibi farklı şekillerde ortaya çıkmaktadır. Bunların sonucunda engellilerin sosyal yaşamları olumsuz etkilenerek devam etmektedir.

2.4. Bölüm Sonucu

Tarihsel süreçten günümüze kamusal alan kavramının önemi artarak devam etmektedir. Kamusal alanlar en genel olarak bireylerin birbirleriyle, toplumların kentler ile özgürce iletişim ve etkileşim kurabildiği mekanlar olarak tanımlanmaktadır. Parklar, bahçeler, sokaklar caddeler ve meydanlar olarak isimlendirdiğimiz tüm bu alanlar, temelinde bireylerin bu alanları kullanılabilirlikleri oranda kamusal olma özelliği gösterebilmektedir. Söz konusu alanların “erişilebilirliği” ve “kullanılabilirliği” konusunda yapılmış pek çok çalışma literatürde yer almıştır. Kamusal alan kavramının en iyi vurgulanabildiği mekanlar olarak gösterilen meydanlar, farklı tipolojik özelliklere sahip olsa dahi her bireyin eşit kullanımına olanak veren, özgür ifadenin vücut bulabildiği ve en önemlisi toplum bilincinin kazanıldığı alanlar olarak günümüze kadar gelmektedir. Diğer bir açıdan meydanlar kentlerin sosyokültürel özelliklerini taşıırken bazen de dönemseller politikaları yansıtarak zamanla tarihi anlamlar kazanabilmektedir. Tüm bu olguların merkezinde yer alan “bireylerin” sahip oldukları tüm farklılıklarla birlikte toplumu oluşturarak kamusal alanlarda yer alabilmesi gerekmektedir. Ancak farklı sebeplerden dolayı engel sahibi olan bireylerin, fiziksel yetersizlikler ve toplumdaki sosyal baskılar nedenleriyle kamusal alanlarda kendilerine yer bulamadıkları görülmektedir. Bu noktada engelli bireyler kendilerini ifade edememekte, temel hak ve özgürlükleri kısıtlanmakta ve kimi zaman vatandaşlık görevini yerine getirememiş olmaktadır. Öte yandan herkes için erişilebilir ve kullanılabilir olarak tasarlanmış olması gerekli kamusal alanların, tasarlanmanın dışında kalarak toplum için görevini yapamayan niteliksiz mekanlar olarak kaldıkları ifade edilmektedir. Bütün bu değerlendirilmeler sonucunda, mekan, birey ve engelli döngüsündeki kavramların birbirine ve kendisine olan sorumlulukları gerçekleştirebildiği ve bütünlük sağlayabildiği noktada eş değerde bir kamusal alan söz edilebileceği görülmektedir. Bu doğrultuda tezin üçüncü bölümünde engellilik, erişilebilirlik ve evrensel tasarım ilkeleri kavramları birlikte ele alınarak, görme engellilik özelinde herkes için erişilebilir ve kullanılabilir alan tasarım yaklaşımlarına ışık tutulmaya çalışılacaktır.

III. BÖLÜM

GÖRME ENGELLİLERE YÖNELİK MEVCUT STANDARTLAR VE EVRENSEL TASARIM İLKELERİ

3.1. Görme Engellilik Üzerine

Görme engelli bireyler, görme yetisini kısmen ya da tamamen kaybetmiş veya doğuştan görme engeliyle doğan, özel veya destek eğitim hizmetlerine ihtiyaç duyabilen bireylerdir. Ulusal Özürülüler veri tabanına kayıtlı engelli bireylerin % 8,4 'nü görme engelli bireyler oluşturmaktadır (TÜİK, 2010). Görme yetersizliği veya görememe durumunun başlıca nedenleri arasında kalıtsal nedenlere yer verilmektedir. Kalıtsal sebeplerden ötürü oluşan engeller tüm körlük sebeplerinin % 8 i civarındadır. Görme yetersizliğinin % 55'i ise doğum öncesi yaşanan faktörler sonucu gerçekleşmektedir. Tıbbi sebeplerin bazıları ise kan uyuşmazlığı, doğal frengi, doğum travması olarak söylenebilmektedir. Bunlardan farklı oluşabilen bazı göz rahatsızlıkları zaman içinde görme bozukluğundan görememe noktasına gelebilmektedir. Ya da herkesin karşılaşılabileceği öngörülme tehlike ve kazalar sonucunda bireyler görme yetisini kaybedebilmektedir. Görme engelli bireyler diğer engelli bireylerden farklı destek ve eğitimlere ihtiyaç duyarlar. Bu eğitimlerin başında gelen ve bireylerin okuyup yazmalarını sağlayan görme engelliler alfabesi diğer adıyla Braille alfabesidir. Bu alfabe ile bireyler müzik ve matematik alanlarında da eğitim alabilmektedirler. Bu sistemin önemli yanı bireylere hızlı okuma tekniğinin öğretilmesidir. Braille alfabesinin öğrenilmesi ve yazılması noktasında tablet- kalem, barille daktilosu kullanılmaktayken günümüz teknolojileri ile daha rahat kullanılacak yeni yazılım ve donanımlarda kullanılmakta ve geliştirilmeye devam edilmektedir (Aykıl ve d., 2015). Görme engelli bireylerde tüm insanlar gibi temel hak ve özgürlüklere sahiptir. Bu doğrultuda görme engelli bireylerin öncelikle temel ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için belli başlı düzenlemeler yapılmıştır, bu düzenlemeler ve bireylerin destek eğitimleri sağlanması durumunda bağımsız hareketleri mümkün olabilmektedir.

Görme engelli bireyler bağımsız hareketin mümkün olabilmesi noktasında yardımcı araçlar kullanmaktadır bunların başında bireylerin kullanımına uygun şekilde

tasarlanmış baston gelmektedir. Bu rehber bastonlar ile kenar takibi yaparak yer, yön bulma da rahatlık sağlanmaktadır. Yollarda yön tayinini kaldırımlar ile sağlarken kaldırımın mevcut olmadığı durumlarda ev, bahçe duvarları ya da döşenmiş farklı zemini takip edebilmektedirler. Gelişen teknoloji ile engelli bastonlarının daha kullanışlı ve kullanımı öğrenme noktasında daha basit olan ve bireylerin karşılaşılabilecekleri engellerin fark edilmesi noktasında daha başarılı olan sinyalizasyon gibi sistemlerle entegre edilmiş bastonlar üretilmektedir.

Görme engelli bireylerin bağımsız hareketini sağlamada yardımcı olan ‘rehber köpekler’ ise ülkemizde yaygınlaşmakta olan rehber uygulamalardan birisidir. Fakat bu sistemin dezavantajlı yanları da bulunmaktadır. Sokak köpekleri ile rehber köpeklerin sorun yaşadığı, rehber köpeklerin hareketlerinin engellenmiş olduğu durumlar gözlemlenmiştir. Rehber köpeklerin bakımlarının maliyetleri görme engelli bireylerin gelir düzeyleri arasında uyumsuzluklar olabilmektedir. Ulaşım araçları ve alışveriş merkezlerine rehber köpeklerin girişi noktasında sorunlar yaşanabilmektedir. Ülkemizde henüz yeni rehber köpekleri görebiliyorken Amerika’da köpeklere nazaran daha sessiz ve uzun ömürlü olması sebebiyle minik rehber atlar kullanılmaya başlanmıştır (Ünüvar, 2013). Görme engellilerin yanı sıra, diğer tüm engelli ve desteğe ihtiyaç duyan yaşlı bireylerin bağımsız hareketleri ve dolaşımlarının sağlanabilmesi açısından ihtiyaç duyulan kentsel düzenlemeler belirli standartlar doğrultusunda yapılmaktadır.

3.2. Engelli Bireylerin Yönelimi ve Bağımsız Hareketi

Mekanda güvenli bir şekilde hareket etmeye “hareketlilik” denirken, “yönelim”; bireyin mekandaki konumunu belirleyebilmesi ve konumunu koruma becerisi olarak ifade edilmektedir. Bu iki kavram bir arada olduğunda bireyler için yönlendirilmiş hareket gerçekleşmiş olmaktadır (William ve diğerleri, 2010; Belir, 2012). Diğer bir deyişle yönelim bireylerin hareket ederken çevresinde deneyimlediği ya da hatırladığı nesnelere göre yer ve yön bilgisi olmasıdır (Hill ve Ponder, 1976; Belir, 2012). Görme yetersizliği olan bireyler yönelimlerini işitme, kinestetik, koklama duyularını kullanarak sağlarlar bu sayede konumları ile çevresindeki nesne veya yapılarla ilişki kurarlar. Lynch çevreden alınan duyuşsal belirteçlerle çevrenin ahenkli bir biçimde kullanıldığını ve düzenlendiğini belirtmektedir. Ancak bu noktada önemli olan, görme, işitme, koku alma, dokunma, kinestetik duyularla alınanların yorumlanabilmesidir.

Görme duyası: Görme yetersizliği ya da yeti yitimi olan bireylerin birçoğunun kullanabildiği bir miktar görme kalıntısı bulunmaktadır. Körlük hiçbir şeyi görememek değildir, hiçbir şeyi göremeyen bireylere ‘total kör’ denmektedir. Total körler tüm körlerin dörtte biri kadardır. Total körlüğün dışında kalan diğer bireylerin bir kısmı ışık, bir kısmı renkleri algılayabilirken, bir kısmı bir metreden parmak sayabilirken, bir kısmı da iri veya hareketli nesnelere algılayabilmektedir. Tüm bunlara görme kalıntısı adı verilmektedir (Ataman, 2005). Görme kalıntısı olan bireyler için çevredeki farklı renkler, farklı zeminler, yapılan görsel ikazlar ve aydınlatma bu sebeple önem taşımaktadır.

İşitme duyası: Görme güçlüğü veya görme yetersizliği olan bireylerin seslerden faydalandığı herkesçe kabul edilmiştir. Ortamda bulunan akımların oluşturduğu sesler nesne ya da duvarlarla karşılaştığında ses perdesinde değişimler olmaktadır. Bu sayede görme engelli bireyler nesne ya da duvarla olan durumunu algılayabilmektedir (Altunay, 2000). Seslerin geldiği yeri ve kaynağının hangi mesafede olduğunu söyleyebilmek görme engelli bireyler için önem taşımaktadır (Hill ve Ponder, 1979). Görme ve işitme duyuları nesnelere mesafe ilişkisi kurabilme noktasında en uygun duyulardır. Görme yetisi sınırlı ya da olmayan bireyler çevrelerindeki hareketliliği veya bulunduğu alanı tanımlayabilir ve yorumlayabilir. Buna örnek olarak geniş galeri boşluklarındaki ses yoğunluğu ile dar uzunca olan koridor arasında farklılık vardır ve bu sayede bulunduğu mekanın hacimsel analizini yapabilmektedir. Ses bir işaretçi görevi görerek görme engelli bireylere yardımcı olabilmektedir. Sadece görme engelli olan bireylerin yön bulmaları amacıyla ses kullanma yeteneklerini geliştirdikleri düşünülmüş olsa da Romedi Passini (1992) yaptığı çalışmada gözleri bağlı olan görebilen bireylerin engeller ve açıklıkları belirleyebildiği sonucuna varmıştır. Bu noktada önemli olan alınan duyuyu yorumlayabilme veya gerekliliğidir. Bu hususta görme engelli bireyler hareketleri esnasında bastonları veya ayakbaşılarının çıkartmış olduğu seslerin farklı çevre koşullarında nasıl farklılık gösterdiği konusunda kendilerini geliştirmişlerdir. Önemli olan bireylerin algılamaları için en uygun seslerin üretimini sağlamak için ne yapılması gerektiğini bilmek ve ortamdaki sesleri yorumlama alışkanlığı kazanabilmektir (William ve diğerleri, 2011).

Koku alma duyası: Görme engeli olan bireyler bulunduğu konumu belirlemek, mesafe ilişkisi oluşturabilmek ve takip edebilmek, gitmek istediği belirli bir noktaya ulaşabilmek adına koklama duyasından faydalanabilmektedirler (Altunay, 2000). Bu duyu bireylerin bağımsız hareketleri esnasında bulunduğu konumu tarif edebilmesi

açısından önem taşımaktadır. Bu tarifleme etrafta bulunan lokanta, fırın, parfümeri, kozmetik veya konfeksiyon ürünleri mağazaları ile gerçekleştirilebilmektedir.

Dokunma ve haptik duyum: Dokunsal ve haptik duyum yakındaki nesnelere algılama noktasında önem taşımaktadır. Her birey için bir nesneyi görerek, koklayarak, işiterek algılamak güçken, dokunarak nesneyi tanımlamak daha kolaydır. Çevrede ile iletişimde etraftaki kavramların biçimlenmesini sağlar. Bu biçimlenme dokunma duyusu ile sağlanırken görme engelli bireyler için görme görevi üstlenmektedir ve dokunulan nesnelere zihinde anlam kazanmaktadır. Beyaz baston engelli bireylerin yaya yolu kenarı ve kılavuz izlerin takibini sağlamak amacıyla kullanılmaktadır (Arthur ve Passini, 1992). Beyaz baston ile görme engelli bireyler bir veya iki metreye kadar uzaklığa ulaşabilirler. Beyaz bastonu etkili ve etkin bir şekilde kullanabilen birey için güçlü bir algısal araç haline gelmektedir. Yürüme alanı boyunca beyaz baston aracılığıyla birey, yolun malzeme çeşitliliği eğimi, yürüme yollarının yüksekliği, engeller veya boşluklar gibi olguları algılayabilmektedir. Bastonun ucundaki topu ile bastığı zeminin mevcut hali hakkında bilgileri edinirken, parçalı edinmiş olduğu bilgileri bütüne ulaştırma algısı haptik duyum ile ifade edilmektedir (Belir, 2012). Dokunmayla birlikte hava koşulları da deriye bilgi verebilmektedir (William ve diğerleri, 2011). Çevrede bulunan yapıların sıralanması yapılar arasındaki boşluklar rüzgarın şiddetinin değişimleri ile bireylere bilgi verebilmektedir. Dokunma duyusu, yakın çevre hakkında bilgi edinmek amacıyla kullanılmaktadır. Loomis ve Lederman (1986)'ın belirttiği gibi, dokunma ile göreceli pozisyonları ve vücut hareketlerinin tespitini içermektedir. Buna örnek olarak; bireyin dolaşırken karşılaşmış olduğu herhangi bir metal nesneyi elleriyle algılamayı, birbiriyle ilişkili parmak ve el koordinasyonları ile gerçekleştirmektedir. Bu tür algılama “iç algı” (proprioception) zaman zaman da “devin duyum” (kinesthesia) olarak adlandırılmaktadır.

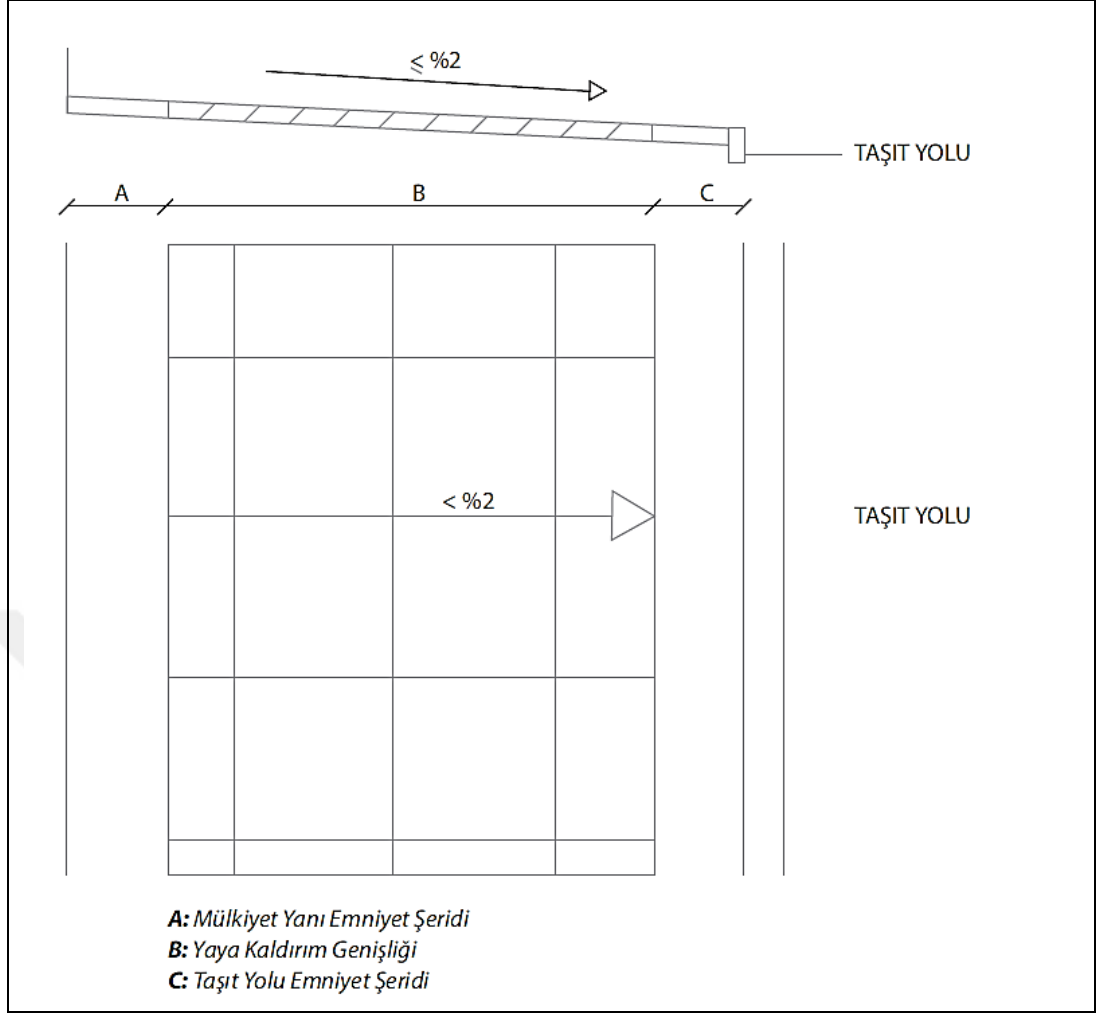
Kinestetik duyum: Kas duyusu veya kas belleği olarak söylenebilen, tüm bireylerin farkında olmadan kullandıkları bu duyu, görme engelli bireyler tarafından önem taşımaktadır. Kinestetik duyum, yapılan hareketin farkında olmak ve bunu hafızada tutmaktır. Görme engelli bireyler dönecekleri zamanı, çıktıkları merdiveni veya sarf ettikleri mesafeleri belirlemek için kas belleğinden yararlanmaktadır. Bir nesne yerden kaldırıldığında ve ağırlığı anlaşıldığında, kas duyusu kullanılmış olmakta, nesnenin sağa, sola döndürülmesinin öğrenilmesi önem taşımaktadır. Birey kinestetik duyusunu kullanarak sağa ya da sola dönmenin nasıl olduğunu “hissetmeyi” hatırlamaktadır. (Özyürek, 1995). Bireyler duyu organlarıyla elde ettikleri ile elde ettikleri bilgilerin

oluşturduklarını zihinlerinde depolamaktadırlar. Bireyler duyu organlarını kullanabildikleri kadar bilişsel yetenekleri gelişmektedir (Belir, 2012). Hareketlilik kavramı, bireyin bulunduğu noktadan istediği başka bir noktaya güvenli ve konforlu bir şekilde ulaşması eylemini ifade etmektedir. Bireylerin hareketliliğinin büyük bir kısmını çevre faktörleri etkilemektedir. Görme engelli bireyler görme yetersizliklerinden kaynaklı hareket özgürlüklerinden mahrum kalabilmektedirler. Bu hususta yönelim ve hareket, tüm duyu organlarının doğru kullanımı, doğru tanımlanması ile başarılı olunması durumunda görme veya farklı engelli bireyler ve herkes için bağımsız hareket mümkün olabilecektir.

3.3. Görme Engellilere Yönelik Mevcut Standartlar

“Hareket kısıtlılığı bulunanlar dahil tüm yayaların, yaya yollarını ve kaldırımları, yaya geçitlerini ve kavşakları güvenli ve rahatça kullanabilmeleri için oluşturulacak yapısal önlemlerin ve işaretlemelerin tasarım kurallarını” kapsayan ve yürürlükte olan “TS 12576” standartına göre “şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları” mevcuttur.

- **Yaya yolları ve kaldırımlar:** Yapılar, mekanlar ve dış mekanları birbirine bağlayan yaya yolları ve kaldırımlar aynı zamanda yollar ile bu mekanları birbirinden ayırmaktadır. Yaya yolları ve kaldırımlar özellikle görme ve ortopedik engelliler gibi hareket konusunda kısıtlılık yaşamakta olan bireyler, yaşlılar, çocuklar ve tüm kullanıcılar için ulaşılabilirliğin sağlanması açısından güvenli, engelsiz, düzgün ve yeterli genişlikte olmalıdır. Kamusal, özel ve rekreasyon alanlarında mutlaka tüm yaya yolları, kaldırımlar, rampalar, yaya geçitlerinde aynı tasarım kriterleri dikkate alınmalıdır. Tüm bireylerin kullanabileceği bir yaya kaldırımı en az 1,5 metre olmalıdır, İdeal olan ise 2,00 metre genişlikte olanıdır. Kaldırımın genişliğinin fazla olması gereken otobüs durağı gibi yerlerde bu genişlik 3,00 iken dükkan önlerinde 3,50 metre olmalıdır (ÖZİDA, 2008). Yaya kaldırımlarının genişliği bulunduğu yolun kullanım yoğunluklarına ve yolun sınıfına göre tasarlanmalıdır. Tüm bireylerin rahatça hareket edebilmeleri için net 1,50 metre olan ölçüye ilave olarak mülkiyet yanından en az 25 cm, bordür taşı dahil 50 cm emniyet şeridi olmalıdır ve yaya kaldırım kesitinin eğimi %2'den küçük olmamalıdır (TS 12576) (Şekil 3.1.).

Kaynak: (El Kitabı, 2010)

Şekil 3.1. Yaya kaldırımı.

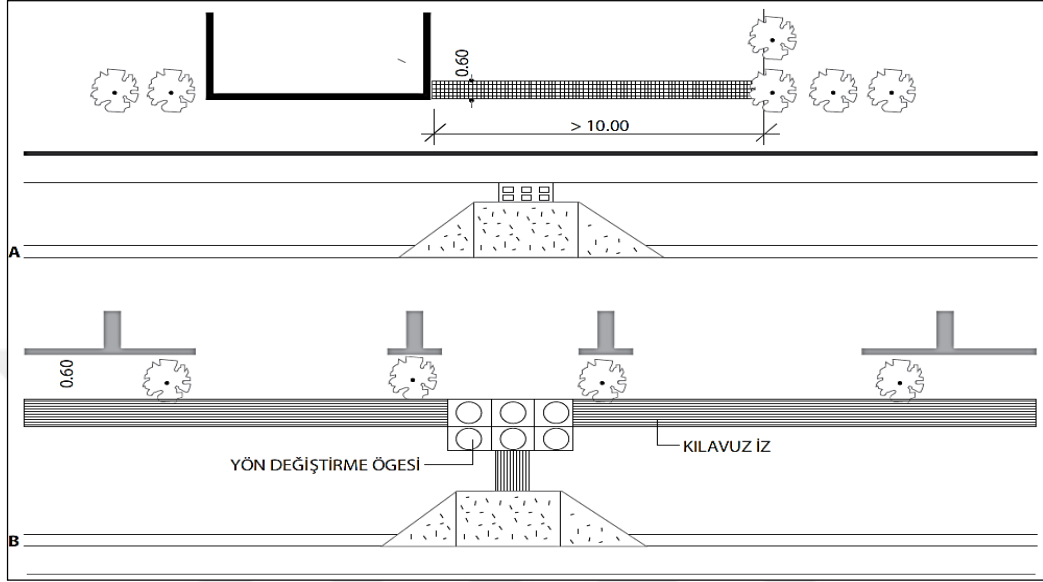
Tablo 3.1 Yaya Yoğunluğu- Kaldırım Genişliği (cm)

D(yaya/m ²)	A	B	C
0.3	25	150	50
0.6	25	200	50
1.0	50	250	50
1.5	50	300	120

Kaynak: Engelliler için Evrensel Tasarım Kılavuzu (USTAD) (2012).

Yaya kaldırımının kaplaması kaymalara sebebiyet vermeyecek şekilde dolaşımın kolay sağlanmasına yönelik düzenlenmelidir. Tesisat kapaklarının meydana getirebileceği çıkıntılar ya da ani seviye değişiklikleri olmamalıdır (TS 12576).

Yaya kaldırımlarında kılavuz iz: Görme engelli bireylerin baston ile yolu kolay algılayabilmesi için duyumsanabilir yüzeylerden oluşan kılavuz izler düzenlenmelidir. Bu düzenleme ile görme engelli birey güzergah takibi yapabilir ve yönlenebilmektedir (BM, 2004) (Şekil 3.2.).

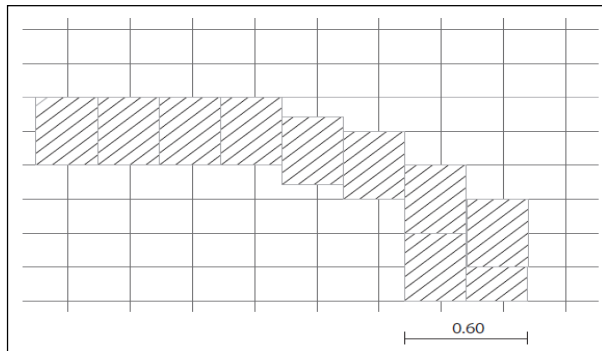

Kaynak: (BM, 2004)

Şekil 3.2. Kılavuz iz.

Yaya kaldırımlarında bulunan kılavuz izlerin tasarım ve uygulaması oldukça önemli olup temel ilkelere sahiptir. Kılavuz izler basit bir biçimde, yaya hareketine paralel doğrultuda uygulanmalıdır. Kılavuz iz 60 cm genişliğinde olmalıdır.

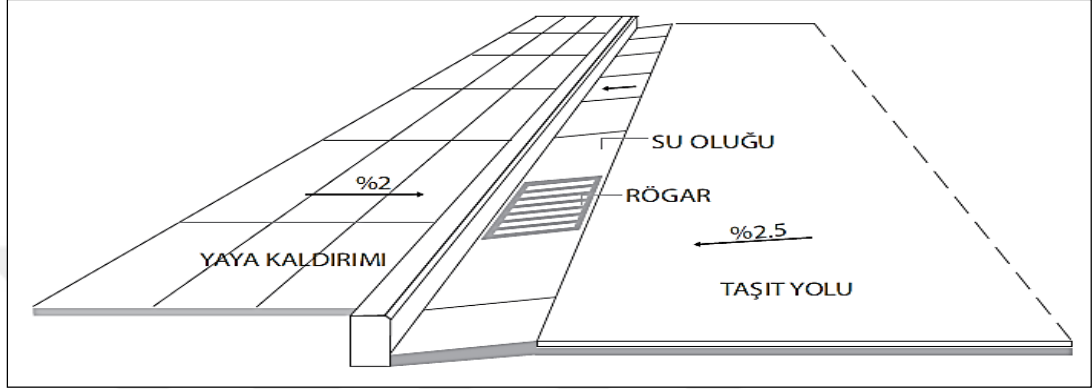
Görme engelli bireylere tehlike yaratmaması için rögar ve drenaj kanallarına uzak olmalıdır (Şekil 3.3.).

Kaynak: (BM, 2004)

Şekil 3.3. Kılavuz iz genişliği ve yön değiştirme.

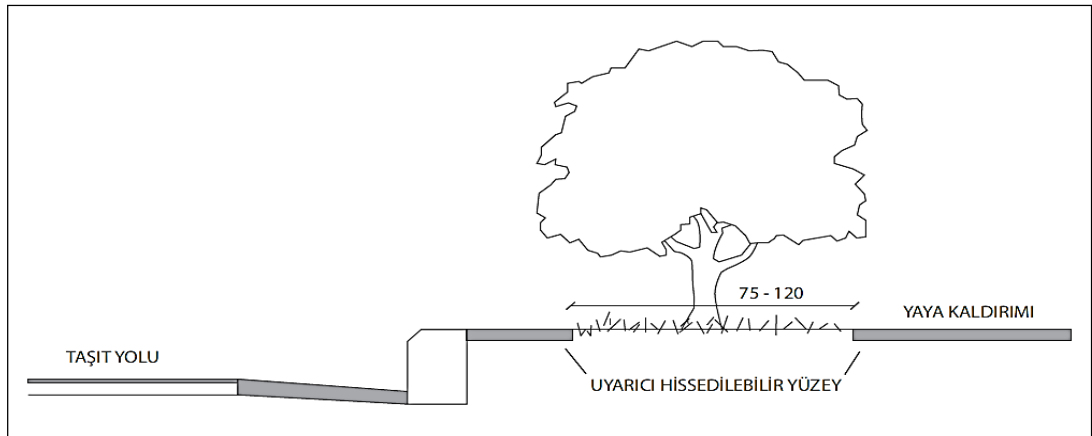
Yaya kaldırımlarında drenaj: Yağış sonrası suların drene edilmesi amacıyla, yaya kaldırımlarında gerekli yönlerde eğim verilmelidir. Bordür taşı ile taşıt yolunun bulunduğu noktada yapılması gereken su olukları ve rögarlarla gereken drenaj sağlanmalıdır. Yüzeysel sular tahliye olmalıdır (TS 12576). Kavşak ve geçitlerde yapılan su oluğu düzenlemeleri yaya ve engelliler için sorun olmamalı ve sular oluklarda göllenme yaratmamalıdır (Şekil 3.4).

Kaynak: (El Kitabı, 2010)

Şekil 3.4. Drenaj örneği.

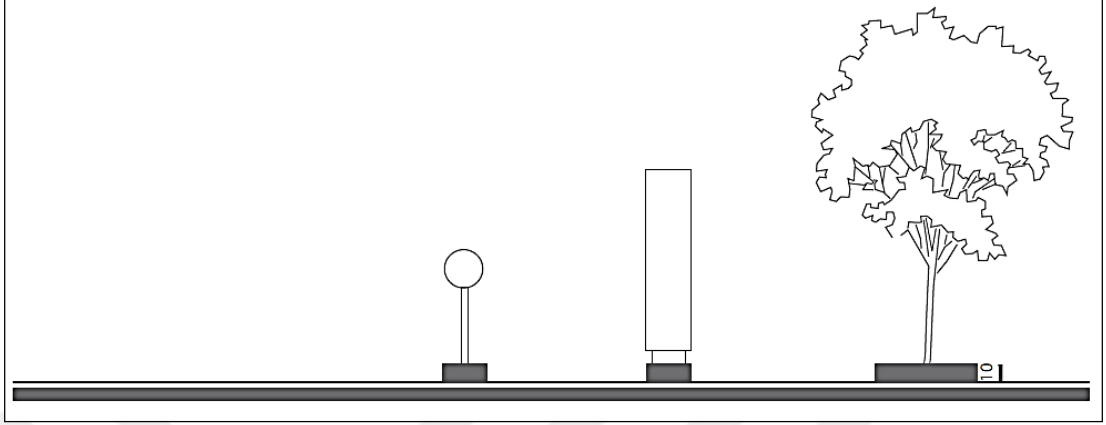
Yaya kaldırımlarında ağaçlandırma ve kent mobilyaları: Kaldırım genişliğine bağlı olarak, taşıt yolu ile kaldırıma dikilecek olan ağaç, elektrik direği, trafik işaret ve işaretçileri, çiçeklik veya korkuluklar belirli bir hizada konumlandırılmalıdır. Yaya kaldırımı boyunca en az 75 cm, en fazla 1,20 m genişliğinde bir şerit içinde bulunmalıdır (TS 12576). Yaya kaldırımlarında ağaç vb. sirkülasyonu bozan unsurların etrafı duymuşanabilir yüzeyler ile çevrenmelidir (Şekil 3.5).

Kaynak: (El Kitabı, 2010)

Şekil 3.5. Yaya kaldırımında ağaçlandırma.

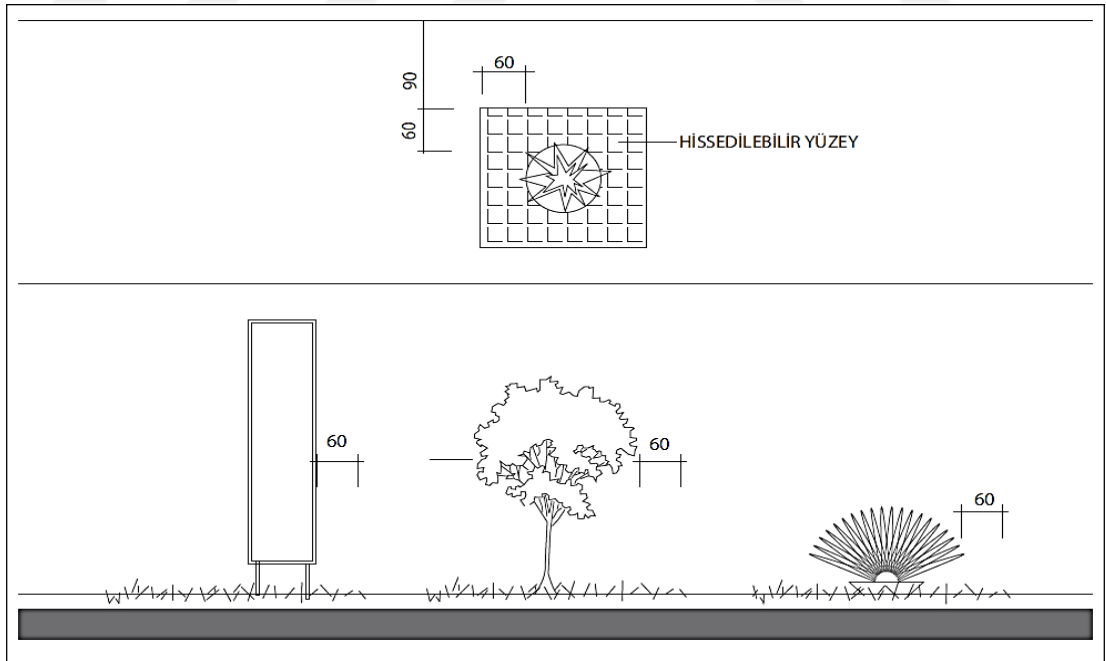
Yaya kaldırımlarında yerleştirilmiş kent mobilyaları ve ağaçlar öncelikle görme engelli bireylerin fark edebilecekleri şekilde, kaldırım kotundan 10 cm. yükseklikte kalacak bir platform üzerine yerleştirilmedir (Şekil 3.6).

Kaynak: (BM, 2004)

Şekil 3.6. Yaya kaldırımında ağaç ve donatı çevresi platformu.

Yaya kaldırımlarında bulunan tasarım elemanlarının bitimlerinden itibaren etrafına 60 cm'lik bir alana farklı dokuda duyumlanabilir yüzeler oluşturulmalıdır (BM, 2004) (Şekil 3.7).

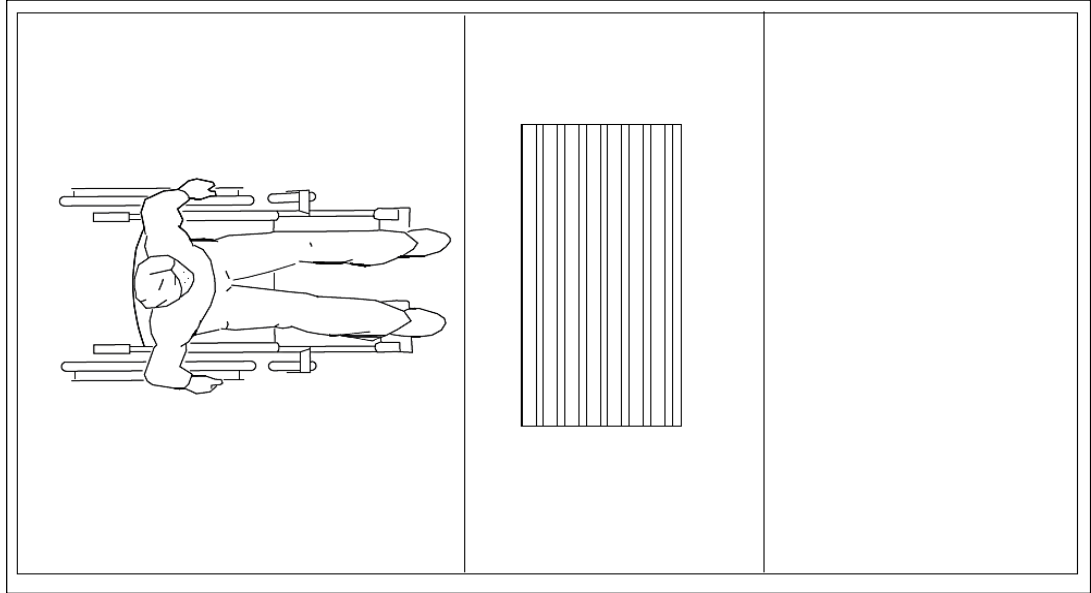

Kaynak: (BM, 2004)

Şekil 3.7. Kaldırımın etrafındaki duyumlanabilir yüzeyler.

Yaya kaldırımlarına kaldırım genişliklerine göre öncelikle engelli bireyler olmak üzere tüm bireylerin hareketini engellemeyecek uygun yerlere ve uygun standartlarda dinlenme bankları konumlandırılmalıdır (TS 12576).

Yaya kaldırımlarında güvenlik: Yayaların özgür bir şekilde kaldırımda hareket edebilmeleri için kaldırım yüzeyinde engeller bulunmamalıdır. Tehlike oluşturabilecek her düzensizlikten kaçınılması gerekmektedir. Kaldırımlarda farklı döşeme ve seviye farklılıkları, yer ızgaraları, otopark zincirleri ve yer mantarları tehlike yaratabilecek faktörlerden bazılarıdır (TS 12576). Kaldırım üzerine konan yer ızgaraları görme engelli bireyler için tehlike yaratmakta olup, mümkün olduğunca kullanılmaması, zorunlu durumlarda ise yürüyüş güzergahına dik gelecek şekilde konumlandırılması gerekmektedir (Şekil 3.8).

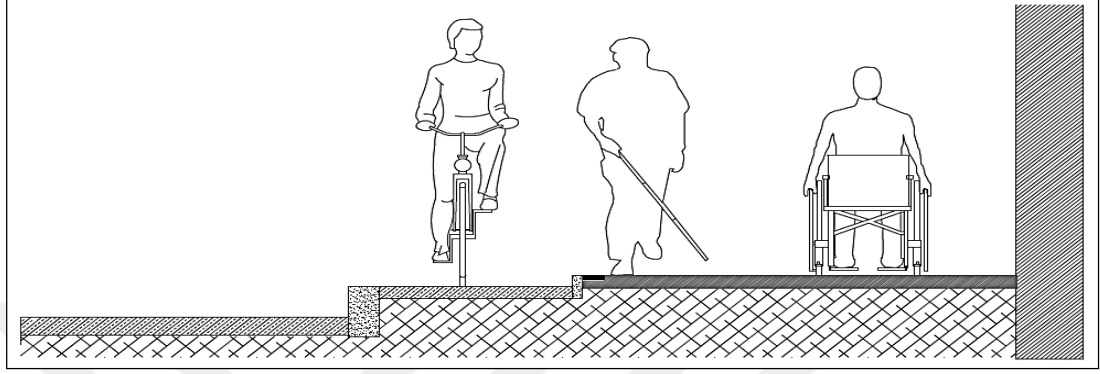

Kaynak: (BM., 2004)

Şekil 3.8. Yaya kaldırımında ızgaraların konumlandırılması.

Kaldırımların taşıtlar tarafından işgal edilmesine imkan verilmemelidir. Bakım ve onarımları sırasında oluşabilecek sorunların önüne geçebilmek için çalışma alanlarının etrafı bir metre yüksekliğinde barikatla çevrilmeli ve görme engelli bireylerin bastonları için engel şeritleri çekilmelidir. Çevrili alanların etrafına sesli, ışıklı uyarı donatıları konulmalı ve tekerlekli sandalye kullanan bireyler içinde mutlaka geçiş alanı bırakılmalıdır (ÖZİDA, 2008).

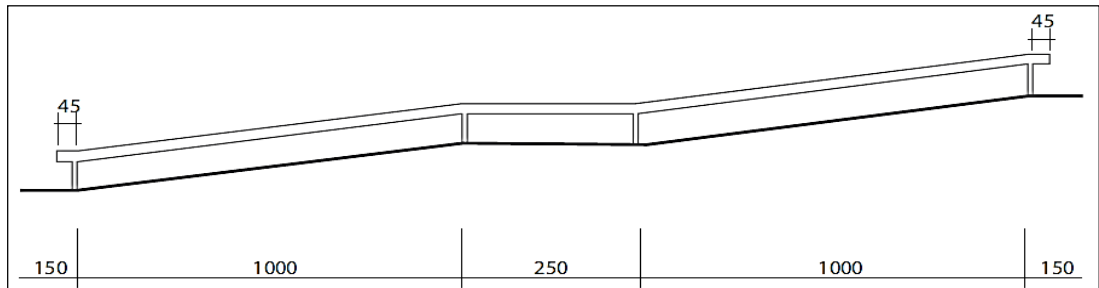
Yaya kaldırımları ve bisiklet yolları: Güvenlik sebebiyle bisiklet yolları ve yaya kaldırımları birbirinden ayrılmalıdır. Bu ayrımlar bitkisel ya da yapısal elemanlarla sağlanabilmektedir. Bu ayırım yapılırken ayrıca bisiklet yolu ile kaldırımın birleşen kısmına görme engelli bireylerin duyumsayabileceği yüzeyler uygulanmalıdır (TS 12576) (Şekil 3.9).

Kaynak: (TS 12576)

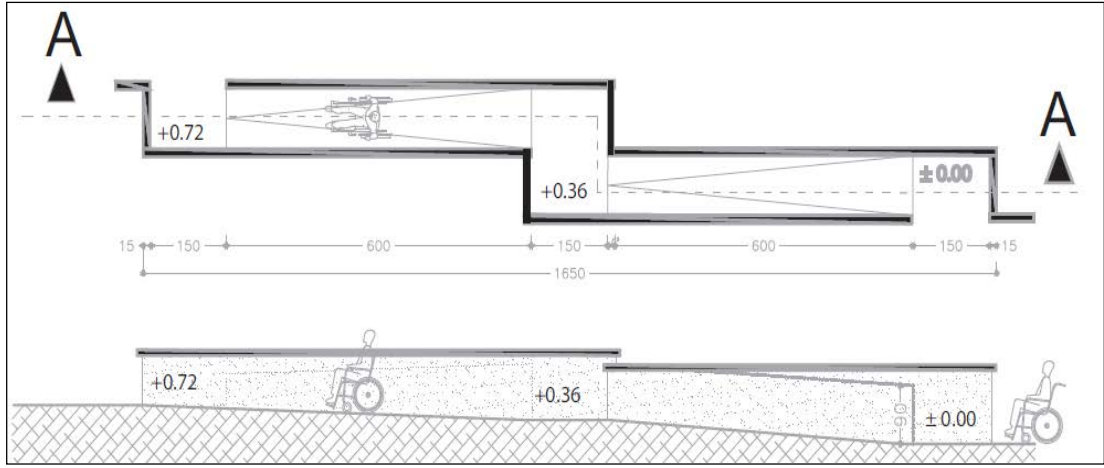
Şekil 3.9. Bisiklet yoluna bitişik yaya kaldırımında uyarıcı yüzey döşemesi.

- **Rampalar:** Rampaların boyutları, kullanım sıklığına, aşılması gereken yüksekliğe ve rampa tipine göre değişmektedir. BM'e (2004) göre minimum genişlik 90 cm iken, 90° dönüşlülerde 1.4 m, 180° dönüşlülerde ise 90 cm. olarak belirtilmiştir. TS 12576 standartlarına göre ise standartlar değişmektedir (Şekil 3.10). Rampa genişliği, iki tekerlekli sandalyenin geçişinin gerekli olduğu durumlarda minimum 1,8 m. olmalıdır. 10 metreden uzun rampalarda veya iki rampalı bir sistemde en az 2,5 m'lik düz dinlenme alanları bırakılmalıdır. Rampalar sahanlık ile yön değiştiriyorsa, tekerlekli sandalye manevrası için gerekli sahanlık alanı bırakılmalıdır. Bu alan en az 1,5 x 1,5 m. ölçülerinde olmalıdır (Şekil 3.11).

Kaynak: (El kitabı, 2010)

Şekil 3.10. Rampa eğim ve dinlenme alanı.

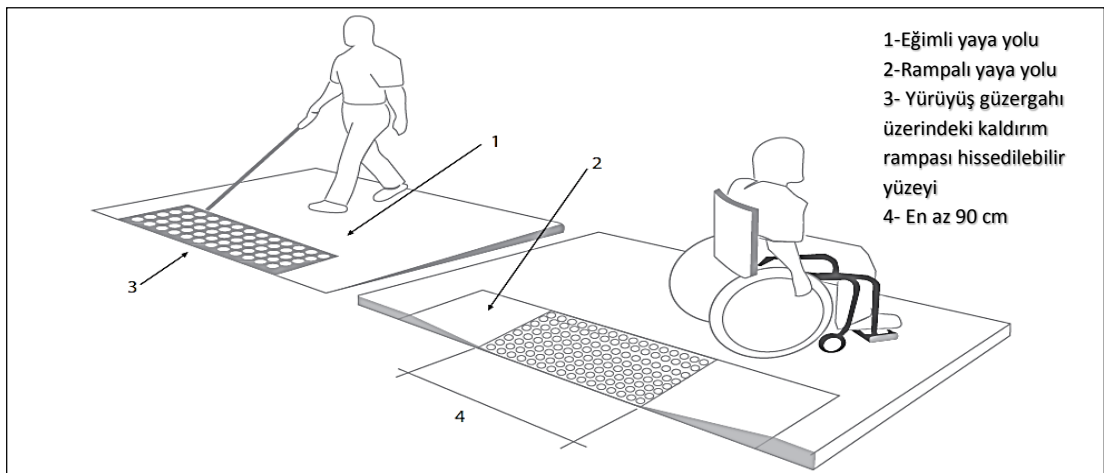

Kaynak: (El kitabı, 2010)

Şekil 3.11. Sahanlıkta rampanın yön değiştirmesi.

Rampalarda eğim: Tekerlekli sandalye kullanan bireyler ve bastonlu kişilerin daha rahat ve güvenli hareket edebilmeleri sağlanmalıdır. 10 metre uzunluğa kadar olan rampalarda, rampa eğimi max. % 8 olabilirken, daha uzun rampalarda max.eğim % 6'yı sağlamalıdır (TS 12576).

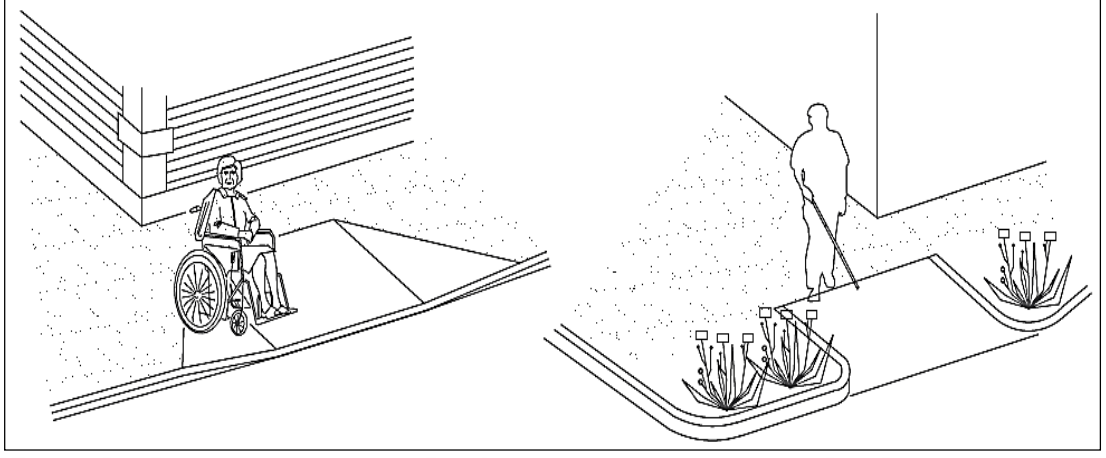
Rampaların yüzeyleri: Rampaların eğimi kadar yüzeyleri de kullanıcılar için tehlike yaratmayacak malzemeler seçilerek uygulanmalıdır. Görme engelli bireyler için 1,5 m. uzunluğunda düz ve farklı dokulardan oluşan bir alan rampaların başında ve sonunda konumlandırılmalıdır. Yapılan rampaların yüzeyleri sert, kaymaz ve çok az pürüzlü bir malzeme ile döşenmelidir (TS 12576) (Şekil 3.12).

Kaynak: (TS 9111)

Şekil 3.12. Rampa uygulaması.

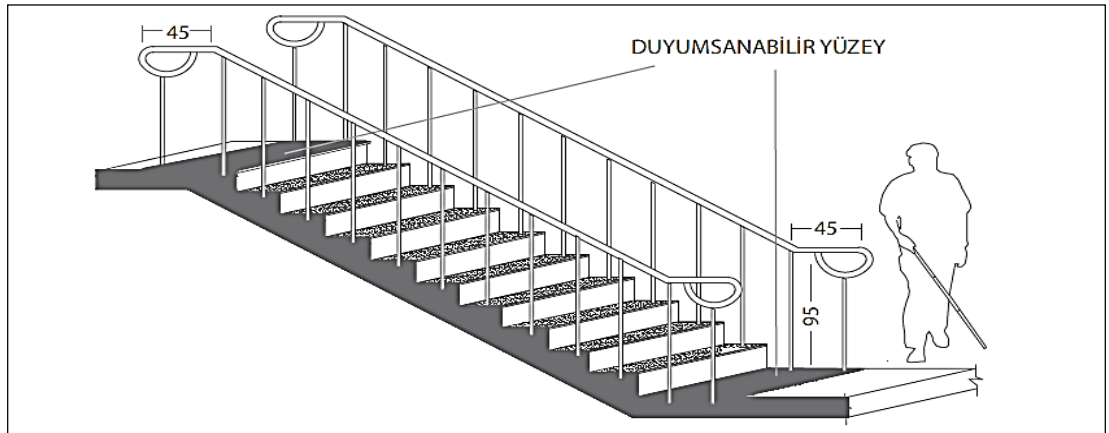
Rampaların geçit bölgelerindeki çeşitleri şekil 3.13. 'de görüldüğü gibi olmalıdır.

Kaynak: (ADA, 1994)

Şekil 3.13. Yaya geçitlerinde rampa örnekleri.

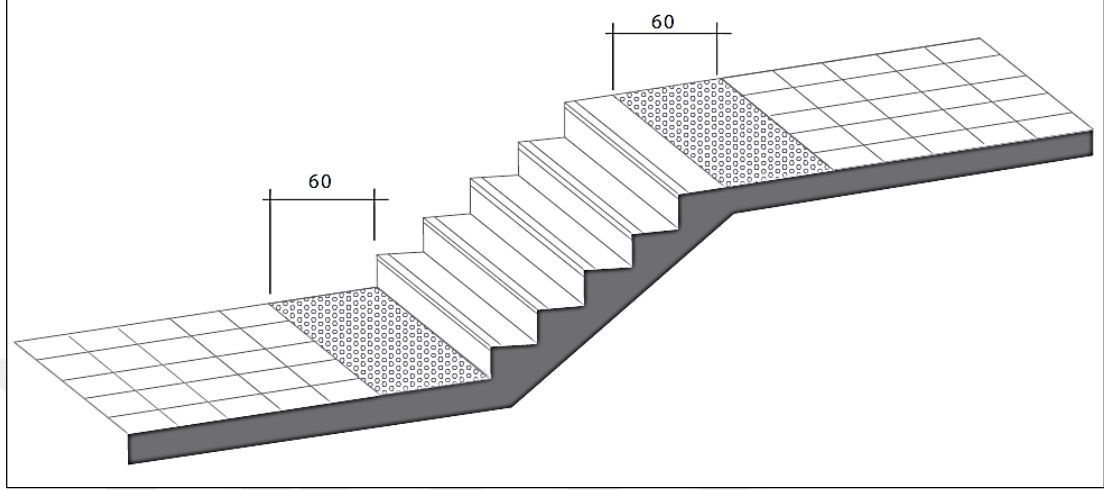
- **Merdivenler:** Engelli bireylerin hareketliliğini zorlaştırması nedeniyle zorunlu kalınmadıkça merdiven yerine, rampa yapımı tercih edilmelidir. Ancak zorunlu durumlarda merdivenin her iki tarafına küpeşte yapılması gerekmektedir. Merdivenin maksimum rıht yüksekliği 15 cm. olmalı ve $2 \times$ rıht yüksekliği + $1 \times$ basamak genişliği = 63 cm'yi sağlamalıdır. Bunlara ilave olarak TS 9111'e uygun olması gerekmektedir (TS 12576). Merdivenin yürünen yüzeyleri kaymaz ve pürüzlü kaplamalarla döşenmelidir. Bunun yanı sıra basamaklar ve rıhtların ayırt edilebilir renklerde olmasına dikkat edilmelidir. Basamak bitimlerine 2,5 cm. eninde kaymaz bantlar ile kaymalar önlenmelidir (TS12576) (Şekil 3.14).

Kaynak: (El kitabı, 2010)

Şekil 3.14. Merdivenlerde koruyucu kaymaz şerit ve tırabzanlar.

Görme engelli bireyler için merdivenleri bulabilme noktasında duyumsanabilir yüzeylere ihtiyaç vardır. Bu duyumsanabilir yüzey ilk basamaktan önce ve son basamaktan sonra 60 cm genişliğinde, farklı renk ve dokuda, merdiven genişliği kadar olacak şekilde düzenlenmelidir (DIN, 18024) (Şekil 3.15).

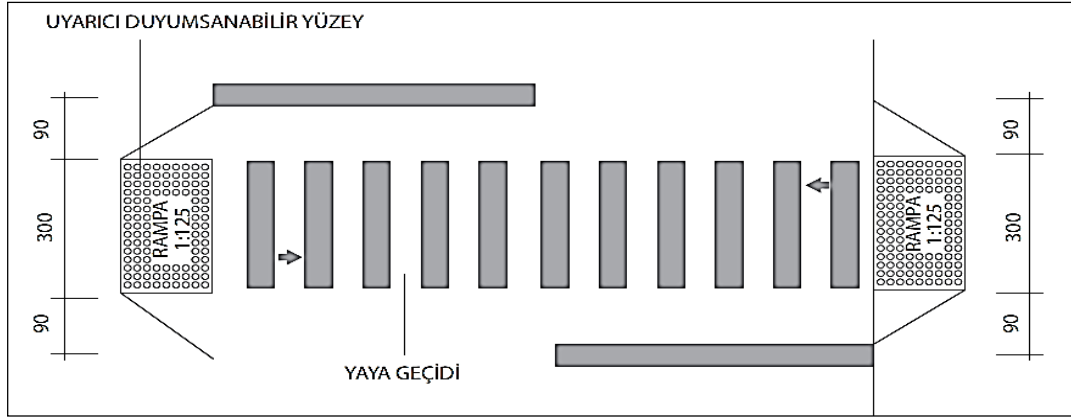
Kaynak: DIN, 1998.

Şekil 3.15. Merdivenlerde duyumsanabilir yüzeyler.

- **Yaya geçitleri:** Yaya geçitlerinde kullanıcıların sorun yaşamamaları için dikkat edilmesi gereken noktalar bulunmaktadır. Düzenlemeler yapılırken tekerlekli sandalye ve bebek arabası kullananlar, baston ve ya destek kullananlar, çocuklar, yaşlılar ve özellikle görme engelli bireyler düşünülerek duyumsanabilir yüzeyler döşenmelidir (BM, 2004) (Şekil 3.16) .

Yaya geçişleri ile ilgili olarak “TS 12576” göre bazı standartlar belirlenmiştir. Buna göre;

- Yaya geçitleri, geçide yaklaşan araçların bireyleri görebilecekleri mesafedeki yerlere yerleştirilmelidir.
- Taşıt yolları kavşak geçişlerine görsel amaçlı konulan saksı, çiçeklik, pano, direk vb. hareketi engelleyebilecek öğeler konulmamalıdır.
- Yaya geçitleri yol aydınlatmasından ayırt edilebilir şekilde daha fazla aydınlatılmalıdır ve geçitleri yer işreti olan zebra çizgilerle belirtilmelidir.

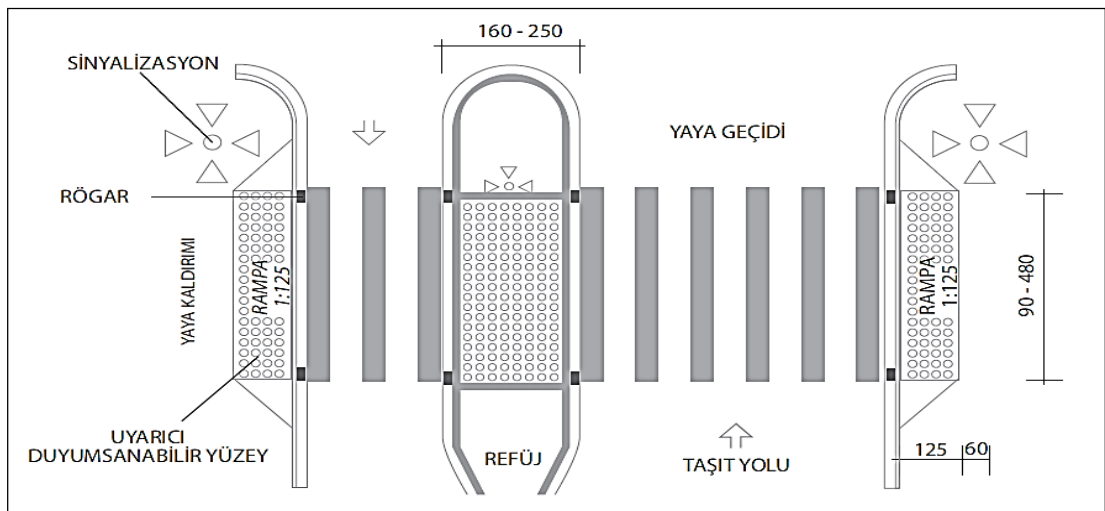

Kaynak: (El kitabı, 2010)

Şekil 3.16. Yaya geçidinde zebra işaretlemesi.

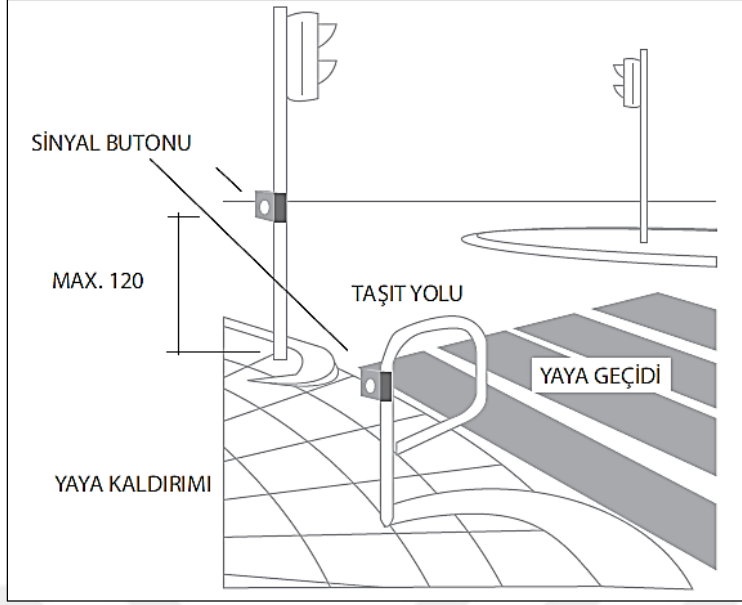
Yaya kavşak ve geçiş noktaları engelli bireylerin rahatlıkla geçebilecekleri ve hareket edebilecekleri şekillerde tasarlanmalıdır. Yaya geçitleri hemzemin, yaya alt ve üst geçitleri olmak üzere gruplandırılmaktadır. Bu gruplandırılmanın temelinde dikkat edilmesi gereken noktalar; tüm yaya geçitlerinde kullanıcıların geçitleri net bir şekilde algılayabilmesi için ışıklandırmanın yola göre daha fazla olması, engelli bireylere yönelik engellerin bulundurulmaması ve gereken geçitlerde araç kullanıcılarının geçit işareti ile uyarılmasıdır (Şekil 3.17).

Işık kontrollü ve butonlu yaya geçitlerinde sinyalizasyon sistemi engelli bireylerin kullanımına uygun ışıklı ve sesli olmalıdır. Bunun yanında butonlu geçitlerde buton yüksekliği yerden en fazla 1,2 m. yükseklikte olmalıdır (TS 12576) (Şekil 3.18).

Kaynak: El kitabı, 2010.

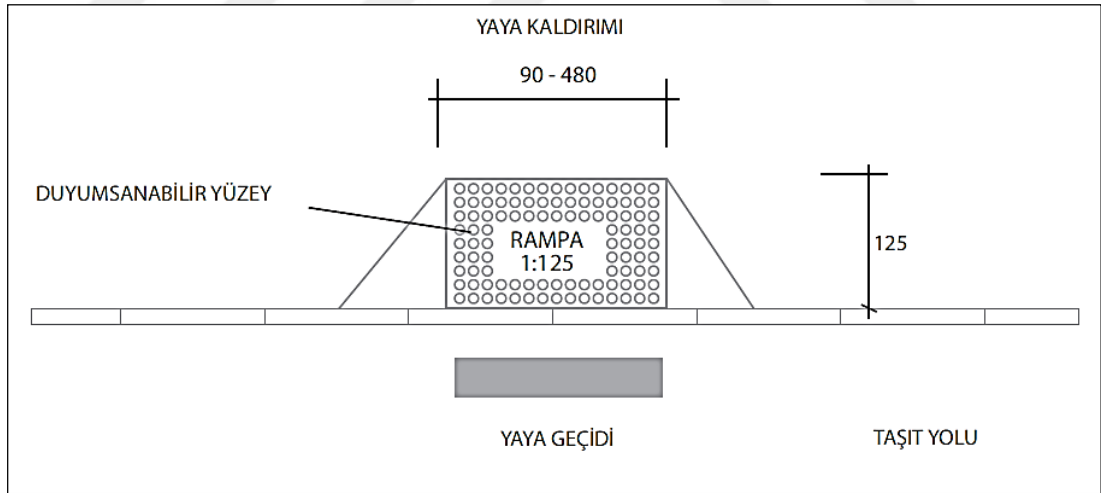
Şekil 3.17. Işık kontrollü yaya geçidi.

Kaynak: (TS 12576)

Şekil 3.18. Pelikan geçitlerde buton yüksekliği.

Yaya geçitlerinde eğim: Taşıt yolu ve kavşaklarda yaya geçitlerinde, taşıt yolu seviyesine kadar üç yönde % 8 eğimli rampa yapılmalıdır (TS 12576) (Şekil 3.19).

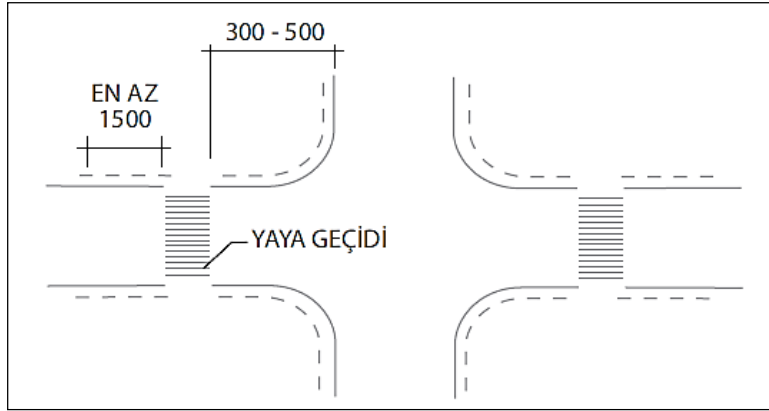

Kaynak: El Kitabı, 2010.

Şekil 3.19. Yaya geçidinde kaldırım rampası.

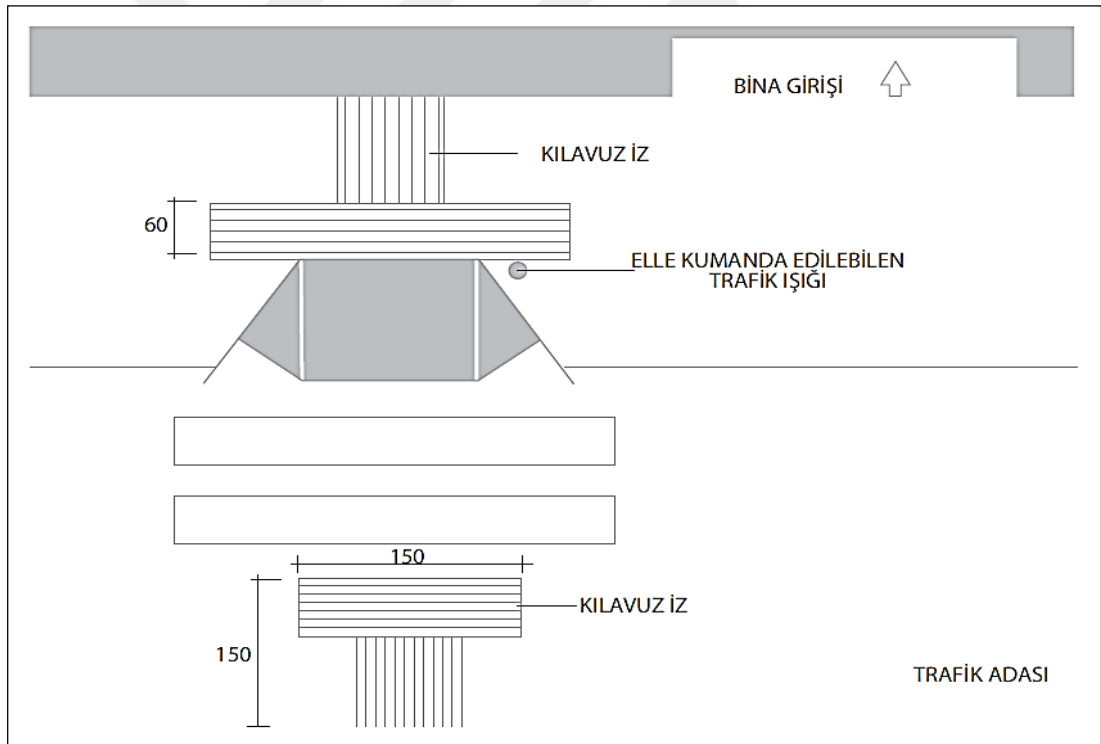
Yaya geçitlerinde güvenlik: Yaya geçitlerinde öncelikle görme engelli bireylerin algılayabilmesi için geçişlerin güvenli ve kontrollü olması gerekmektedir. Yayaların ve engelli bireylerin uygun noktalardan karşıya geçmesi için metal yaya korkulukları ile yönlendirme yapılmalıdır. Metal korkuluklar geçitlerin sağ ve soluna en az 15 m.

olarak yapılmalıdır (TS 12576) (Şekil 3.20). Yapılacak geçitlerde mutlaka görme engelli bireyler için duyumsanabilir yüzeyler oluşturulmalıdır (Şekil 3.21) .

Kaynak: (TS 12576)

Şekil 3.20. Yaya geçitli kavşaklarda metal yaya korkuluğu.

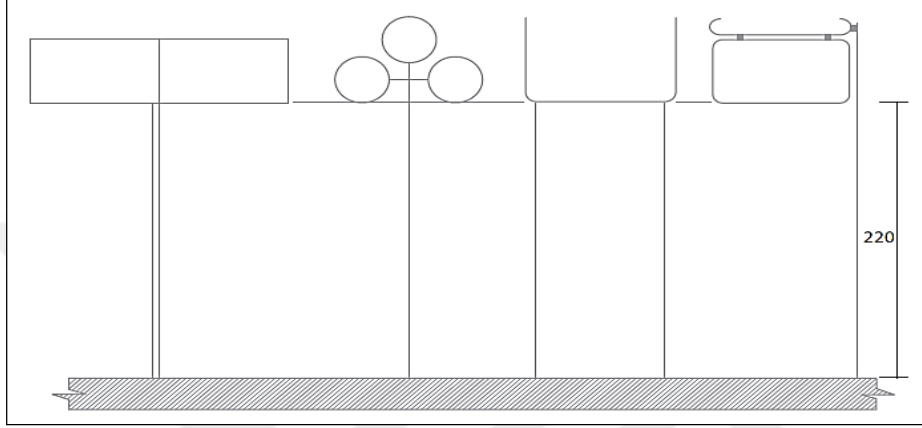
Kaynak: (BM, 2004)

Şekil 3.21. Yaya geçitlerinde duyumsanabilir yüzeyler.

- **Açık ve yeşil alanlar:** Herkes tarafından ulaşılabilir ve kullanılabilir olması noktasında herkesin kullanımına yönelik doğru tasarımlar yapılmalıdır. Görme engelli bireyler için duyumsanabilir yüzeyler oluşturulmalı, yüzeyler bireyleri

doğru bir şekilde yönlendirmelidir. Genel olarak oluşturulan zeminin tüm bireyler için rahat kullanım hizmeti vermesi, tekerlekli sandalye ve bebek arabalarının kolaylıkla kullanılabilir olması gerekmektedir.

Kent mobilyaları banklar, aydınlatma elemanları, bilgilendirme panoları, trafik işaret levhaları, çöp kutuları, çiçek saksıları, satış alanları bireylerin hareketlerini sınırlamayacak şekilde konumlandırılmalıdır (Şekil 3.22).

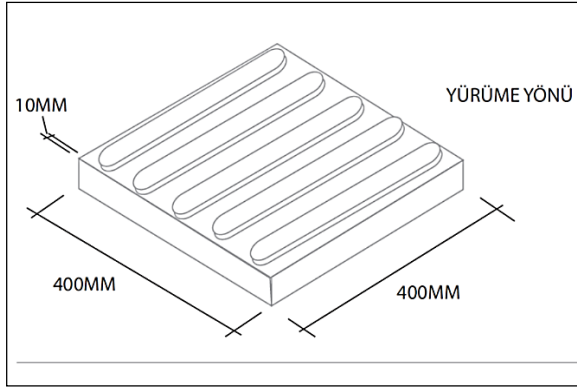

Kaynak: (El kitabı, 2010)

Şekil 3.22. Yaya yolunda baş kurtarma yüksekliği.

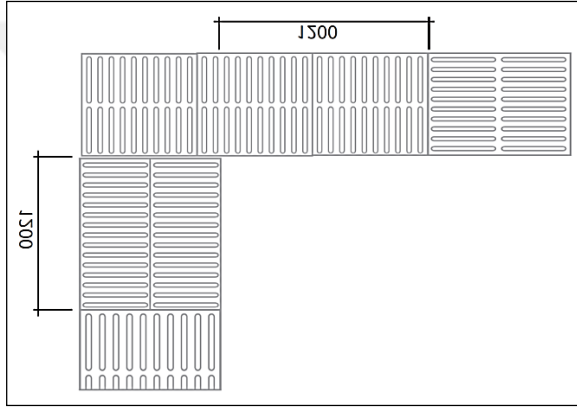
- **Duyumsanabilir Yüzeyler:** Görme engelli bireyler için oldukça önemli olan bu yüzeyler bireyleri hareketleri esnasında yönlendirmekte, yüzeyler üzerindeki farklılıklar yön değişimini, yol boyunca olabilen öğelerin varlığını uyarıcılar ile ifade edebilmektedir. Oluşturulan duyumsanabilir yüzeylerin hissedilebilecek ancak, tekerlekli sandalye kullanıcılarını engellemeyecek şekilde düzenlenmesi gerekmektedir. Duyumsanabilir yüzeyler, kullanımına göre üç grupta toplanmaktadır. Bunlar; kılavuz izi uygulaması, yön değiştirme uygulaması ve uyarıcı yüzey uygulamasıdır. Bu yüzeylerin oluşturulmasında kullanılan malzeme ve renkler ülkelere göre farklılık gösterebilmektedir (ÖZİDA, 2008).

Kılavuz iz uygulaması: Yüzeyinde çubuk şeklinde kabartma dokusu bulunmakta ve hareket yönüne paralel olarak düzenlenmektedir. Bu izlerle görme engelli bireyler yol takibi yaparak güvenli erişim imkanı bulmaktadırlar (Şekil 3.23, 3.24, 3.25).

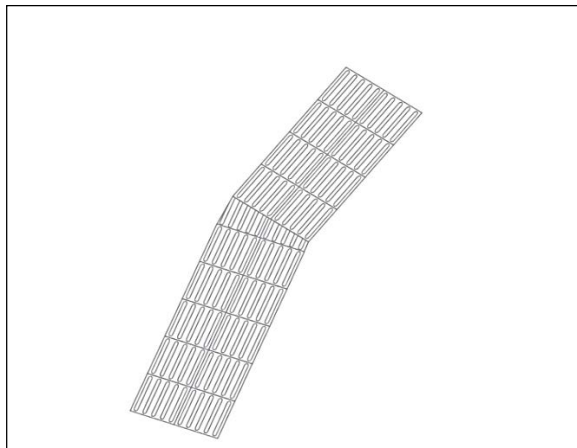
Kaynak: (DfT, 2007)

Şekil 3.23. Yürüme kılavuz iz ögesi plaka doku boyutları.

Kaynak: (DfT, 2007)

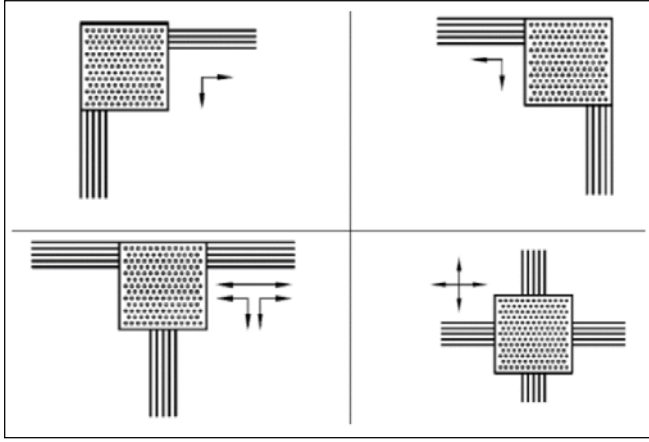
Şekil 3.24. Yürüme kılavuz izin dik açılı dönüşte yerleştirilmesi.

Kaynak: (DfT, 2007)

Şekil 3.25. Yürüme kılavuz izin dik açılı olmayan dönüşte yerleştirilmesi.

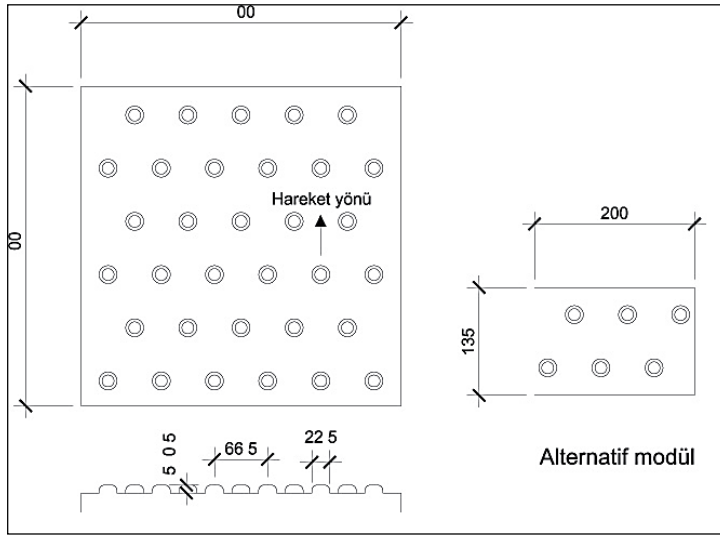
Yön Değişirme uygulaması: Görme engelli bireylerin yön değiştirmeleri gerektiği durumlarda bilgilendirme amaçlı uygulanmaktadır (Şekil 3.26).

Kaynak: (ÖZİDA, 2011)

Şekil 3.26. Yön değiştirme uygulaması.

Uyarıcı Yüzey Uygulaması: Kesik yarım daire şeklinde ve elips şeklinde dokulara sahip yüzeylerle oluşturulan uygulamalardır. Bu uyarılar güzergah üzerindeki kent mobilyaları ve ya yön değişimleri noktalarında uygulanmaktadır (Şekil 3.27-3.28-3.29).

Kaynak: (DfT, 2007)

Şekil 3.27. İstasyon vb. iç mekan peron mahallinde uyarıcı öge plan ve profil.

3.4. Evrensel Tasarım Yaklaşımı

3.4.1. Tarihsel Gelişim

Eski çağlarda özürlü bireylerin yaşamaması gerektiğini düşünen toplumların gelişmesi ve toplum içinde engelli bireylerin sosyal haklara sahip olmaları gerektiği düşüncesinin benimsenmesi uzun zaman almıştır. Endüstri devrimi ile ticaret ve ekonominin gelişmesi, hızlı kentleşmeyi beraberinde getirmiştir. Kentlerde yapılaşma artarken teknolojik yenilikler, tasarım ve yapım uygulamalarına katkı sağlamış, kentsel düzenlemelerde bireylere farklı imkanlar sunmuştur. Kentsel ve mekânsal odaklı çalışan mimar ve tasarımcılar endüstri devriminin etkileri ile tasarımlarında engelli bireylerin kullanımlarını da göz önünde bulundurarak çalışmalar yapmıştır.

Erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik kavramları ise karşımıza II. Dünya Savaşı'ndan sonraki yapılaşma sürecinde çıkmaktadır. Bu kavramların benimsenmesiyle standart ihtiyaçların yerine öncelik olarak kamusal alanların herkes tarafından kullanılabilir ve yaşanabilir olması gerekliliği kabul edilmiştir. Erişilebilirlik/ ulaşılabilirlik kavramı süreçte birçok çalışmaya konu olmuş, Amerika'da Illionis Üniversitesinde sürdürülen deneysel "rehabilitasyon eğitimi" çalışması ise bu konuda ses getirmiştir. 1940'lı yılların sonlarında fakülteye kayıt yaptıran öğrencilerin arasında savaştan etkilenmiş ve engel sahibi olmuş bireylerin çoğunluğu dikkat çekmiştir. Tim Nugent 'in önderliğinde yürütülen bu çalışmanın temelinde, engel sahibi bireylerin diğer insanların sahip olduğu imkanlara sahip olabilmesi gerekliliği ve bireyin sahip olduğu engel durumu ne kadar üst düzeyde olursa olsun engelli bireylerin, eğitim ve istiklendirilmesiyle kendi bireysel ihtiyaçlarını giderebilecekleri duruma getirilebileceği düşüncesi yer almıştır (Güngör, 2007). Erişilebilirlik üzerine yapılan çalışmaların engelli bireyler için yeterli olmadığı noktada hukuksal düzenlemeler ile ulusal ve uluslararası düzeyde standartlarla birlikte zorunluluklar getirilmiş ve bu zorunluluklar yasalarla korunmuştur. 1970'li yıllarda ise Amerika ve Avrupa'nın bir kısmında engelli bireylerin kullanımlarına yönelik uygulanan çözümlerin ötesinde yapılması gereken uyum ile bütünleşme yaklaşımı izlenmeye başlanmıştır (Dostoğlu, Şahin, Taneli, 2009). Engelsiz tasarımın tüm bireyler için mümkün kılınmasına yönelik yapılan çalışmalar sonucunda, evrensel tasarım ve bu başlık altında toplanan kriterler oluşturulmuştur. 20.yüzyıl süresince artan nüfus ve değişen sosyo-ekonomik yapı evrensel tasarımın gelişimini etkilemiştir. Steinfeld, engelsiz/ulaşılabilir tasarıma

alternatif olan evrensel tasarıma duyulan ilginin artmasına ilişkin sebepleri birkaç madde ile sıralamıştır.

- Engelleriyle yaşamak zorunda kalan birey nüfusunun artması,
- Yaşam sürelerinin zaman geçtikçe uzaması,
- Engelli bireylerin satın alma gücünün artması,
- Yardımcı teknolojilerin yetersiz kaldığının farkında olunması,
- Ürün ve çevrenin hareket kısıtlılığı taşıyan bireylerin ihtiyaç ve isteklerine yanıt veremeyecek şekilde tasarlanması (Steinfeld, 1994).

Evrensel tasarım kavramı ilk olarak 1980’li yıllara Amerikalı Mimar Ronald L. Mace tarafından kullanılmıştır. Küçük yaşta geçirdiği çocuk felci hastalığı sebebiyle tekerlekli sandalye kullanmakta olan Mace, ifadelerinde erişilebilir tasarım yerine evrensel tasarım terimine yer vermiştir (Kavak, 2010). 1980 ‘li yıllardan günümüze, dünya çapında kabul görmüş, birçok sektörde öncelik kabul edilmiş ve yasal çerçevede yerini almış olan evrensel tasarım yaklaşımı; cinsiyet, yaş, fiziksel ve ekonomik durum ve bunun yanında kültürel çeşitliliği ayırt etmeksizin her bireyin farklı gereksinim ve ihtiyaçlarına cevap vermeyi gerektirmektedir. Evrensel tasarım özünde herkesin kolayca erişip kullanabileceği yüksek güç sarf edilmeden, özel imkanlara ihtiyaç duyulmadan, katılımı eşitlik imkanı sunan, kullanımda çeşitlilik imkanı verebilen, her tür kullanıcı için anlaşılabilir olan, bireylerin kullanım sırasında güven hissedebildiği nitelikli mekan ve çevrenin tasarımını barındırmaktadır.

3.4.2. Evrensel Tasarım Kavramı

Toplum mozaïği; genç, yaşlı, çocuk gibi farklı yaş dilimlerinin yanında uzun/kısa boylu, kilolu/zayıf, hasta, sakatlanmış, engelli, hamile veya çocuklu bireyler gibi farklı durumlar içinde olan kişiler ve aynı zamanda farklı dil, din ve kültürde, birçok şekilde gruplayabileceğimiz bireylerden oluşmaktadır. Bu çeşitlilik beraberinde farklı yetenek ve yetiye göre kullanım çeşitliliği, kullanım süresi, kullanım sıklığı gibi bir dizi ihtiyacı doğurmaktadır. Bireylerin çeşitli ihtiyaç ve talepleri doğrultusunda oluşturulan mekan, çevre ve ürünlerin temelinde yatan fikir yaklaşımı “evrensel tasarım” olarak adlandırılmaktadır.

yapılmakta ve bu yaklaşım tasarıma katılan ayrıntılarla ve çözüm oluşturma yoluyla gerçekleştirilmektedir (Demirkan, 1991).

Evrensel tasarım yaklaşımına göre bu tutum farklı olan kullanıcı grupları arasında ayrılmaya sebep olmaktadır. Uzun zamandır kullanılmakta olan “evrensel tasarım” kavramı yerine Avrupa’da “herkes için tasarım” söylemi kullanılmaktadır. Trost (2005), kavramlar arasındaki farkı; evrensel tasarımın kapsamlı bir felsefe, “herkes için tasarım”ın ise bir takım uygulamalar olması şeklinde ifade etmektedir. Evrensel tasarımın bütüncül bir felsefe olmasıyla engelli bireylerin ayrı, farklı bir grup olarak ele alınması düşüncesine karşı gelmektedir (Story, Mueller, Mace, 1998). Liu ve Hou (2010) ise evrensel tasarımın bireylerin yaşam kalitelerini arttırmakta ve toplumların medeniyetlerinin ilerlemesine, sosyal düzene fayda sağlamasına katkı sağlayacağını vurgulayarak, tasarımın özünde kapsayıcı, elverişli, tercih imkanı veren, ekonomik ve konfor olanaklarını sunduğunu ifade etmektedir (Evcil, 2014).

Evrensel tasarım; çevre, mekanın her yaş ve koşuldaki bireye eşit şekilde ulaşılabilir/erişilebilir ve kullanılabilir olması gerekliliğini önermektedir. Bu amaç doğrultusunda başlıca dört ilke kullanılmaktadır:

- Geniş çerçeveli antropometrik uyum,
- Enerji masrafının azaltılması,
- Çevreyi kolay anlaşılabilir yapma,
- Sistem yaklaşımı kullanılması

Bu dört temel ilke ile bireylerin yaşamları süresince, erişilebilirlik, kullanılabilirlik parametreleri doğrultusunda yer, mekan ve ürün değiştirme gereklilikleri ortadan kalkmakta ve birlikte yaşayabilme imkanı bulabilmektedirler (Hacıhasanoğlu, 2003). Evrensel tasarım, engelli bireyler için belirlenen standartları uygulamalarında kaynak olarak kullanmakta, böylelikle engelliler için özel tasarımlar ile onları toplumda hedef yapmak yerine, tasarımda en geniş hedef kitleye yer vererek toplumda bütünlüğü amaçlamaktadır. Hanson (2004) engellilere yönelik yapılan tasarımlarla, evrensel tasarımı karşılaştırarak, bunun ışığında ayrımcılık yapmadan, ayrıcalık göstermeden yapılan tasarımların toplumsal kazanç getirdiğinden söz etmektedir. (Tablo 3.2).

Tablo: 3.2. Engellilere yönelik tasarımlar ve evrensel tasarım anlayışının karşılaştırılması

TASARIM BİÇİMLERİ / TASARIMI ETKİLEYEN KRİTERLER	Engellilere Yönelik Diğer Tasarımlar (engelsiz tasarım, erişilebilir tasarım vb.)	Evrensel tasarım
Kullanıcı	Normal (Genç, aktif, sağlıklı formda, yetişkin bireyler) olmayan (yaşlı, engelli bireyler)	Toplumdaki tüm bireyler (her bireyin yaşam boyu değişen talepleri olabilir)
Gereksinimler	Kullanıcı kitlesinin (yaşlı ve engelli bireylerin) özel gereksinimleri	Genel gereksinimler
Çevresel Yaklaşım	Mikro çevresel yaklaşım	Makro çevresel yaklaşım
Özel Durumlar	Özel durumlar için uzmanlaşma ve faydacılık	Tasarımda özel durumlar için uzmanlaşmadan vazgeçilmesi ve bunun etkinleştirilmesi
Tasarım Amacı	Her müşteri grubu için sadece doğru/uygun olanı yapmak/ değiştirmek	Tasarım parametrelerini genişleterek tek bir bireyin dahi dışlanmadığı duruma ulaşmak
Tasarım yaparken dikkate alınan	Müşterinin özel durumuna göre tasarım yapmak	Toplumdaki farklı bireylerin yerine kendini koyarak, empati kurarak tasarım yapmak
Tasarımcının Yaklaşımı	Bireylere gereksinimlerinin neler olduğunu söylemek (örneğin: engeliniz sizi kent merkezine gitmekten alıkoyuyor mu?)	Bireylere ne istediklerini sormak (örneğin: sizin kullanımınızı engelleyen kent merkezindeki sorun nedir?)

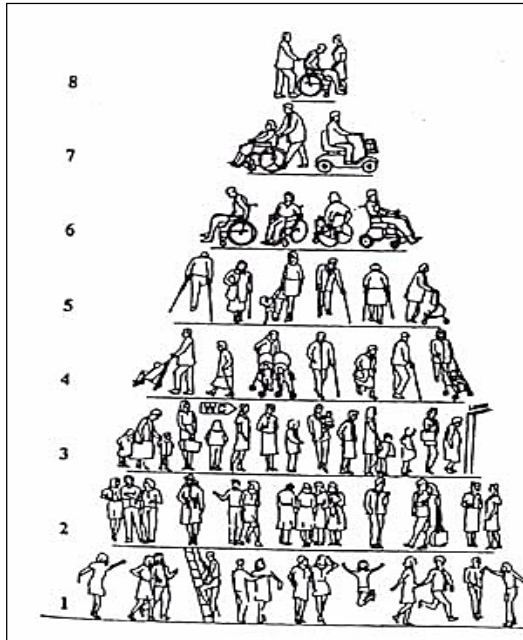
Kaynak: (Evcil, 2014)

Wolfgang'ın (2001) ifadesinde ise; “*Başarılı evrensel tasarım herkes içindir*” tasarımı sadece bir kesime önem verilerek gerçekleştirilmesi yerine, “*basitçe iyi tasarım olarak nitelendirmek gerekir*” düşüncesi yer almaktadır. Bu görüşe göre, tasarımın her zaman hedef kitlesi geniş tutulmalı, bu doğrultuda herkese ulaşabilmeli ve aynı oranda başarı sağlayabilmedir.

Kamusal alanlar zaman içinde değişmekte ve gelişmektedir. Bu değişim sürecinde farklı özellik, yaş, eğitim ve statüde olan bireylerin aynı kamusal alanda yer aldığını görebilmek olasıdır. Ancak bireylerin bir arada kullanabildiği ölçüde kamusal alan

alanlar tasarlanırken, kullanıcı standartlarını dikkate almanın yanında evrensel tasarım kavramını benimseyerek toplumda normal diye nitelendirilen bireylerin ve farklılaştırılmış engelli, yaşlı ve çocukların ihtiyaç ve taleplerini aynı anda dikkate alınarak tasarlanmalıdır.

Goldsmith (1997), toplum içinde farklı antropometrik ve ergonomik özelliklere sahip bireylerin varlığını ve bu bireylerin tasarımda yer aldığı grupları tasarım piramidi ile açıklamaktadır. Piramit sekiz basamaktan oluşmaktadır. Zemindeki sırayı oluşturan bireylerin hareket kabiliyetleri yüksek, yük vb. taşıyabilen, merdiven çıkabilen bireyler, ikinci basamakta normal diye nitelenen yetişkin bireyler, üçüncü basamakta çocuklarında bulunduğu her yaş grubundan bireyler, dördüncü basamakta ise bebek arabalı bireyler, yürümekte zorluk yaşayan bireyler veya baston kullanan bireyler bulunmaktadır. Beşinci basamaktaki bireyler koltuk değnekleri, yürüme destek araçları kullanan bireyler, altıncı basamakta ise tekerlekli sandalye kullanıcıları yer alırken yedinci basamakta ise bir bireyin yardımıyla tekerlekli sandalye kullanan ve elektrikli mobilet kullanan bireyler yer almaktadır. Piramidin sekizinci ve son sırasında ise birden fazla kişinin yardımı ile hareket edebilen birey yer almaktadır (Şekil 3.31).

Kaynak: (Goldsmith, 1997)

Şekil 3.31. Herkes için tasarım piramidi.

3.4.3. Evrensel Tasarım Prensipleri

Toplumlar arasındaki kültürel ve coğrafi farklılıklar “evrensel tasarım” kavramını farklı şekillerde karşımıza çıkartmaktadır. “Herkes için tasarım”(design for all), “kullanıcı odaklı tasarım” (user needs design), “kapsayıcı tasarım” inclusive design), “ömür boyu için tasarım” (life span design), “gerçek yaşam için tasarım” (real life design), “kuşaklar arası tasarım” (transgenerational design) bunlardan birkaçıdır (Erkovan, 2013).

Ronald L. Mace’ın temellerini oluşturduğu “The Center for Universal Design” ekibi ile evrensel tasarım kavramını detaylı ve açık bir şekilde ifade edebilmek için tasarım prensiplerini ve bu prensiplerle ilişkili rehberleri bir araya getirmişlerdir. Prensipler mevcut tasarımların değerlendirilmesi, tasarımlara rehberlik edilmesi ve daha kullanışlı ürünlerin elde edilmesi amacıyla kullanılabilir. Prensipler olabildiğince daha fazla kullanıcının talep ve ihtiyaçlarına cevap olabilecek ve kullanıcıların bütünleşmesinde tasarımcılara rehber olacak niteliktedir. Prensipler Mace ve arkadaşları ile uzun çalışmalar sonucunda bugünkü halini almıştır. 1994 yılından 1997 yılına kadar değişiklikler yaşayan çalışmanın yayımlanan son hali 1 Nisan 1997 de sunulan halidir ve prensipleri o noktaya getiren uzmanlar Bettye Rose Connell, Mike Jones, Ronald L. Mace, Jim Mueller, Abir Mullick, Elanie Ostroff, Jon Saford, Ed Steinfield, Molly Story ve Gregg Vanderheim’dir. Prensipler toplamda yedi tanedir ve aşağıda sıralanmaktadır (Story, 2001).

1. Eşit kullanım prensibi (equitable use)
2. Kullanımda esneklik prensibi (flexible use)
3. Basit ve sezgisel kullanım prensibi (simple and intuitive use)
4. Algılanabilir bilgilendirme prensibi (perceptible information)
5. Tasarımda hata payı prensibi (tolerance for error)
6. Düşük fiziksel güç harcanması prensibi (low physical effort)
7. Yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekan sağlanması prensibi (size and space for approach and use)

Prensiplerle birlikte tasarımların olması gerektiği ana öğeleri tanımlayan rehberler de hazırlanmıştır (Tablo 3.3).

Tablo: 3.3. Evrensel Tasarım Prensipleri ve Rehberleri

PRENSİPLER	REHBERLER
1-EŞİT KULLANIM	1.1-Bütün kullanıcılar için kullanımın aynı değerde olması sağlanmalıdır. Mümkünse her zaman aynı, mümkün olmadığı zaman eş değer kullanım olmalıdır.
	1.2-Bütün kullanıcılar için ayrımcılıktan kaçınılmalıdır.
	1.3-Mahremiyet, güvenlik ve emniyet için şartlar bütün kullanıcılar için elde edilebilir şekilde olmalıdır.
	1.4-Tasarımın bütün kullanıcılara aynı çekicilikte sunulmalıdır.
2-KULLANIMDA ESNEKLİK	2.1-Tasarımda kullanıcılar için kullanım şekillerinde seçme hakkı sağlanmalıdır.
	2.2-Tasarım kullanıcılar için erişim ve kullanımda hem sağ hem sol el kullanımına imkan vermelidir.
	2.3-Tasarımın doğru ve dikkatli bir şekilde kullanımını sağlayacak tedbirlerin alınması sağlanmalıdır.
	2.4-Tasarımın kullanıcıların hızına uyma yeteneği sağlanmalıdır.
3-BASİT ve SEZGİSEL KULLANIM	3.1-Tasarımda gereksiz karmaşıklık ortadan kaldırılmalıdır.
	3.2-Tasarımda kullanıcı beklentileri ve sezgileri dikkate alınmalıdır.
	3.3-Tasarımda kullanıcının okuma yazma seviyeleri ve yabancı dil becerileri dikkate alınmalıdır.
	3.4-Tasarımda bilgi düzeyinin önemine göre yoğunlaştırılarak kullanılması gerekmektedir.
	3.5-Tasarımın, iş süresince veya bitiminde etkili uyarıcıların devrede olmasını sağlamalıdır.
4- ALGILANABİLİR BİLGİLENDİRME	4.1-Tasarım için gerekli olan bilgilendirmede farklı anlatımlar kullanılmalıdır. (resimli, sesli, dokunma duyusuyla algılanabilen).
	4.2-Tasarım için gerekli bilgilendirmenin maksimum anlaşılabilirlikte olması sağlanmalıdır.
	4.3-Tasarımda kullanılan elemanlar tanımlanabilecek şekilde birbirinden ayrılmalıdır. Bu yönlendirme ve kılavuz oluşturma ile gerçekleştirilmelidir.
	4.4-Tasarım duysal kısıtlamalara sahip insanlar tarafından kullanılan tekniklerden ve araçlardan daha iyi olan çözümler getirilmelidir.
5-TASARIMDA HATA PAYI	5.1-Tasarımda kullanılan elemanlar tehlike ve hataları mümkün olduğu kadar azaltacak şekilde düzenlenmelidir. En çok kullanılan elemanlar için ulaşılabilirlik sağlanmalı, tehlikeli elemanlar yok edilmeli, izole edilmeli veya bu elemanlara karşı koruma sağlanmalıdır.
	5.2-Tasarımda oluşabilecek tehlikeler ve hatalar konusunda uyarı sağlanmalıdır.
	5.3-Tasarım oluşabilecek hatalara ve tehlikelere karşı koruma özelliklerini sağlamalıdır.
	5.4-Tasarımda, dikkat isteyen işlerdeki hareketleri sınırlayıcı önlemler geliştirilmelidir.
6-DÜŞÜK FİZİKSEL GÜÇ HARCANMASI	6.1-Tasarım, kullanıcıların doğal vücut yapıları ile kullanabilmelerine imkan vermelidir.
	6.2-Tasarım çalıştırılırken makul ölçüleri aşmayacak şekilde güç kullanımı sağlanmalıdır.
	6.3-Tekrar eden hareketler mümkün olduğunca azaltılmalıdır.
	6.4-Tasarımın uzun süreli fiziksel güç harcanmasını azaltacak şekilde yaklaşımı olmalıdır.
7-YAKLAŞIM ve KULLANIM İÇİN BOYUT ve MEKAN SAĞLANMASI	7.1-Oturan veya ayakta olan her kullanıcının önemli elemanları görebilmeleri için engelsiz bakış açısı sağlanmalıdır.
	7.2-Oturan veya ayakta olan her kullanıcının bütün elemanlara rahat uzanması sağlanmalıdır.
	7.3-Tasarım farklı el ölçülerine ve kavrama özelliklerine uyum sağlamalıdır.
	7.4-Kişisel yardım veya yardımcı araçların kullanımına imkan sağlanması için gerekli alan sağlanmalıdır.

Kaynak: The Center for Universal Design

1. Eşit Kullanım Prensibi: Tasarım farklı yetilere sahip, farklı yeteneklerde olan bireylerin hepsinin kullanabileceği şekilde düzenlenmelidir. Eşit kullanım, tüm bireylerin eşit şartlarla kullanım göstermesini sağlamaktır. Kullanıcılar birbirinden ayrılmamalı, farklılıkları olan bireylere ayrıcalık gösterilerek vurgulama yapılmamalıdır. Tüm bireyler için eş değerde önem gösterilmeli ve güvenlik sağlanmalıdır.

2. Kullanımda Esneklik Prensibi: Kullanımda esneklik prensibi, bireylerin kişisel tercihleri, yeti veya yetenekleri doğrultusunda tasarımı kullanabilmeleridir.

3. Basit ve Sezgisel Kullanım Prensibi: Bireylerin, basitçe kullanabildiği tasarımın bireyin bilgi ve tecrübesine, dil bilgisine ya da konsantrasyon seviyesini değerlendirmeden kolay algılanabildiği tasarımlar sağlanmalıdır. Tasarımda basitlik ve yalınlık sağlanmalı ve karmaşıklıktan kaçınılması gerekmektedir.

4. Algılanabilir Bilgilendirme Prensibi: Bireylerin duyuşsal yetenek ve özelliklerine bakılmadan bilginin etkili bir şekilde bireye aktarılması algılanabilir bilgilendirme değildir. Tüm bireyler tasarımdan gerekli bilgiyi koşulsuz ve tam bir biçimde alabilmeli ve bilgi tüm bireyler tarafından aynı ve eş şekilde algılanabilmelidir.

5. Tasarımda Hata Payı Prensibi: Evrensel tasarım tüm kullanıcıları olası tehlike ve kazalara karşı korumalıdır ve olaya çıkabilecek kazaların sonuçlarını en aza indirebilmelidir.

6. Düşük Fiziksel Güç Harcanması Prensibi: Kullanıcıların minimum seviyede yorgunlukları ile ergonomiye uygun, rahatça kullanabildikleri ürün ve mekanlardır. Bireylerin tekrar eden hareketlerde bulunmamaları doğrultusunda ürün veya mekanlar tasarlanmalıdır ve bu tasarımlar kabul edilebilir fiziksel kullanımına uygun olmalıdır.

7. Yaklaşım ve Kullanım İçin Boyut ve Mekan Sağlanması Prensibi: Kullanıcıların vücut ölçüleri, duruş şekilleri ve hareket biçimlerine uygun alanlar oluşturulmalı. Bununla birlikte bireylerin uzanabileceği, yetişebileceği şekillerde tasarımlar yapılmalıdır. Yardımcı destek araç kullanan bireyler ve kişisel yardım için bireylere yeterli alanlar sağlanmalıdır.

Evrensel tasarımın rehberleriyle oluşturulmuş bu halini bir tasarım yapılırken kontrol listesi şeklinde kullanmak doğru değildir. Bu ilkeler ile tasarımcının evrensel tasarım

anlayışını kavrayabilmesi adına yol göstericilerdir. Tasarıma direkt etki eden kurallar değillerdir. Evrensel tasarımı özümsemiş tasarımcı, ilke ve rehberler doğrultusunda kendi geliştireceği detaylarla evrensel tasarımı yansıtacaktır (Evcil, 2014).

Yeni Eklenen Evrensel Tasarım Prensipleri

Evrensel tasarım prensiplerinin oluşturulmasında öncü olan Mace'in sonrasında bu konuyu araştırmaya ve geliştirmeye devam eden uzmanlar, gelişmekte olan dünya ve ihtiyaçları şekillenen bireylerin gereksinimlerini karşılaması sebebiyle aşağıda belirtilen üç yeni ilkeyi geliştirerek evrensel tasarımın bir parçası haline getirmişlerdir.

- **Bireyin Çevreden Hoşnutluğu (adding to human delight);** Manley (2000) tarafından sekizinci evrensel tasarım prensibi olarak belirlenen bu ilke bireylerin çevresi ile güçlü bir bağ kurmasını ve çevresinden memnun olmasını sağlamayı hedeflemektedir. Çevre ile etkileşim içinde olan bireyler içinde bulunduğu çevre ile bütünleşerek çevrenin değerlerini korur benimser ve yaşatır (Duman, 2017).
- **İşlevsel ve Estetik Uyum (functional and aesthetic integration);** Yaşanılan çevrenin ve çevre içerisinde kullanılan ürünlerin zaman geçtikçe döneme uyum sağlayabilmesi, işlevsel ve estetik olması gerekliliğinin önemini ifade etmektedir. Teknolojiye bağlı endüstrinin gelişmesiyle işlevsel ve estetik ürünlerin oluşması kolaylaşmıştır. Teknolojiye bağlı olarak üretilen yeni ürünlerin tüm kullanıcılar için daha uygun, basit ve anlaşılabilir hale geldiği de görülmektedir (Evcil, 2014).
- **Sosyal uyum ve katılım (social cohesion and participation);** Ortak bir çevreyi paylaşan bireyler arasındaki iletişim ve uyumun sağlanması önemli bir noktadır. Sağlıklı bir toplum yapısı için bireylerin parçası olduğu toplum kararlarında söz sahibi olması gerekmektedir. Evrensel tasarım prensiplerinin özünde barındırdığı sosyalleşme ve eşitlik doğrultusunda tasarlanan mekanlar, toplumdaki her fert eşit olacak ve kullanıcıların sosyal bütünlük ve uyum ile topluma katkı sağlayacaktır. Mekan tasarımlarındaki eşitlikçi yaklaşım, sunulan hizmetin herkes tarafından alınabilmesi sosyal katılımın gerçekleştiğinin bir göstergesi olacaktır (Evcil, 2014).

3.5. Bölüm Sonucu

Kamusal alanlarda uygulanmak üzere, engelli bireylerin kullanımına yönelik düzenlenmiş standartlara uygun tasarım düzenleri mevcuttur. Bu tasarımların görme engellilerin bağımsız hareketini gerçekleştirirken dokunma, işitme duyularını ağırlıklı olarak kullanabileceği şekilde düzenlendiği görülmektedir. Kılavuz izler ve uyarıcı yüzey uygulama teknikleri vb. tasarımların görme engellilere yönelik olmasının yanı sıra kaydırmaz özellikte olması, örneğin bir tekerlekli sandalye kullanıcıını engellememesi, dolayısıyla tasarımın farklı özelliklerdeki bireylere hizmet verebilmesi gerekmektedir. Bu konuyla ilgili çalışmaların temellerini atan Mace ve ekibi, herkes için evrensel tasarım ile herkes için eşit tasarımı hedeflemiştir. Ronald L. Mace'ın temellerini oluşturduğu "The Center for Universal Design" ekibi ile evrensel tasarım kavramını detaylı ve açık bir şekilde ifade edebilmek için tasarım prensiplerini ve bu prensiplerle ilişkili rehberleri bir araya getirmişlerdir. Evrensel tasarım başlığı altında oluşturulan ilkeler ile amaçlanan, "farklı özelliklerdeki bireylerin bir arada yaşayabilmesini mümkün hale getirebilme temel ilkesi" olmuştur. Ancak bu kriterlerin anlaşılabilir ve uygulamaya yönelik oluşturulan tasarım rehberleri ile birlikte ele alınması gerekmektedir. Kamusal alanlarda yaşanan sorunlara çözüm olabilecek bu ilkelerin tasarımcılar tarafından benimsenmesi halinde amacına ulaşması mümkün olacaktır. Mekan tasarımlarında kullanıcı profiline dikkat etmenin yanı sıra, aynı anda tüm kullanıcıların bağımsız hareketine olanak verecek tasarım yaklaşımlarına her zaman ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu bağlamda, tezin dördüncü bölümünde mevcut yapıları alanlarda gözlemlenen erişim yetersizliklerinin deneyimlenebileceği "örnek kent meydanı" seçilerek alanın evrensel tasarım kriterlerine uygunluğunu ölçmek amacıyla görme engelli bireylerle doğal ortamda gerçekleştirilen alan deneyleri yapılacak ve seçili kent meydanı için düzenleme önerisi getirilecektir.

IV. BÖLÜM

GÖRME ENGELLİ BİREYLER İLE YAPILAN ALAN ÇALIŞMASI: SAKARYA / ARİFİYE KENT MEYDANI ÖRNEĞİ

4.1. Sakarya İlinin Tanıtımı

Sakarya doğusunda Bolu ve Düzce, güneyinde Bilecik, batısında Kocaeli, kuzeyinde ise Karadeniz bulunan ilimizdir. 4878 km² yüzölçümüne ve 31 metre merkez ortalama yüksekliğe sahiptir. 17 Ağustos 1999'da meydana gelen Gölcük Merkez üslü 7,4 şiddetindeki depremin etkilerinin büyük oranda görüldüğü Sakarya ilinde depremden sonra başlayan kentsel planlama ve gelişme çalışmaları hızla devam etmektedir (Südaş, 2004). Konumu itibariyle ticaret ve sanayi alanında gelişimini arttırarak imkanlarını genişletmekte olan Sakarya İli, aynı zamanda engelli bireylere iş olanağı sağlanmasının zorunlu olduğu sanayi işletmelerini barındırmaktadır. İl nüfusu, 2017 verilerine göre; 990 214 kişi olarak belirlenmiştir (TUİK, 2017). Nüfus sayımına göre ilçeler; Adapazarı, Serdivan, Akyazı, Erenler, Hendek, Karasu, Geyve, Arifiye, Sapanca, Pamukova, Ferizli, Kaynarca, Kocaeli, Söğütlü, Karapürçek ve Taraklı olarak sıralanmakta, nüfus yoğunlukları ise tablo 4.1.'de belirtilmektedir.

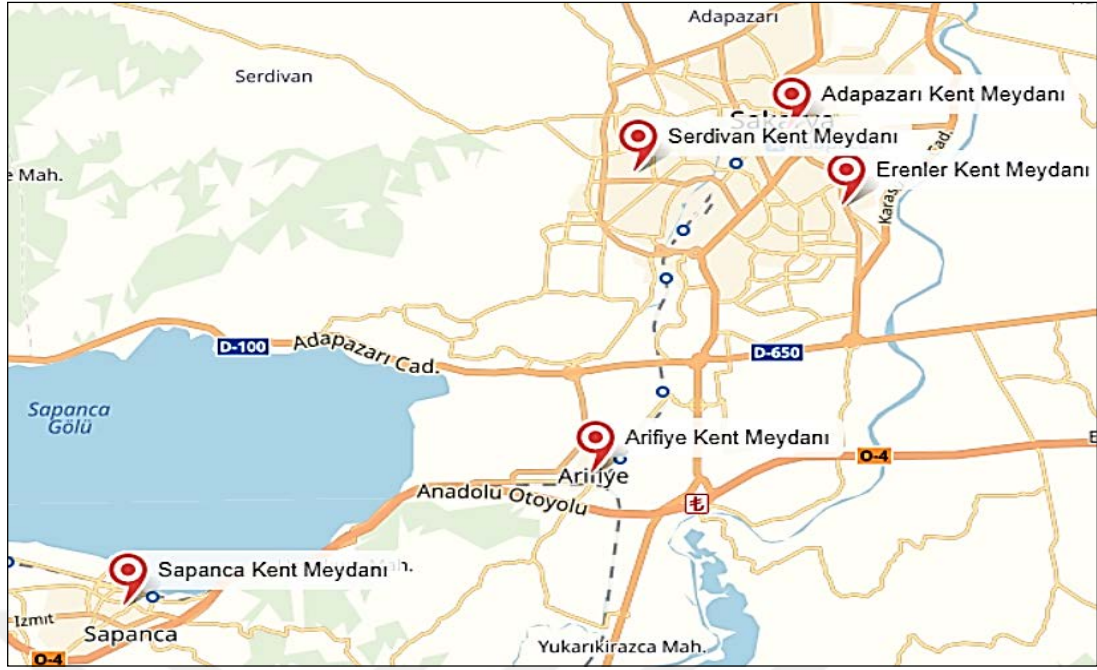
Tablo 4.1. İlçe Nüfus Yoğunlukları

NÜFUS YOĞUNLUKLARI	NÜFUS (Kişi)	KM ²	NÜFUS/KM ² (kişi/km ²)
SERDİVAN	133477	130	1026,746 k/km ²
ADAPAZARI	272901	324	842,287 k/km ²
ERENLER	85649	136	629,772 k/km ²
ARİFİYE	43234	75	576,453 k/km ²
SAPANCA	40343	173	233,196 k/km ²
KARASU	62866	411	152,958 k/km ²
FERİZLİ	25909	173	149,763 k/km ²
AKYAZI	87692	628	139,636 k/km ²
HENDEK	81635	646	126,369 k/km ²
PAMUKOVA	29293	289	101,359 k/km ²
KARAPÜRÇEK	12773	142	89,950 k/km ²
GEYVE	48731	662	73,611 k/km ²
KAYNARCA	23760	343	69,271 k/km ²
TARAKLI	6849	292	23,455 k/km ²
SÖĞÜTLÜ	14044	145	6,855 k/km ²
KOCAALİ	20858	254	2,118 k/km ²

İlçe nüfus yoğunlukları incelendiğinde, yoğunluğu en fazla olan beş ilçe sırasıyla; Serdivan (1026,746 kişi/km²), Adapazarı (842,287 kişi/km²), Erenler (629,772 kişi/km²), Arifiye (576,453 kişi/km²), Sapanca (233,196 kişi/km²) olarak tespit edilmiştir (Tablo 4.1).

4.2. Çalışma Alanının Belirlenmesi

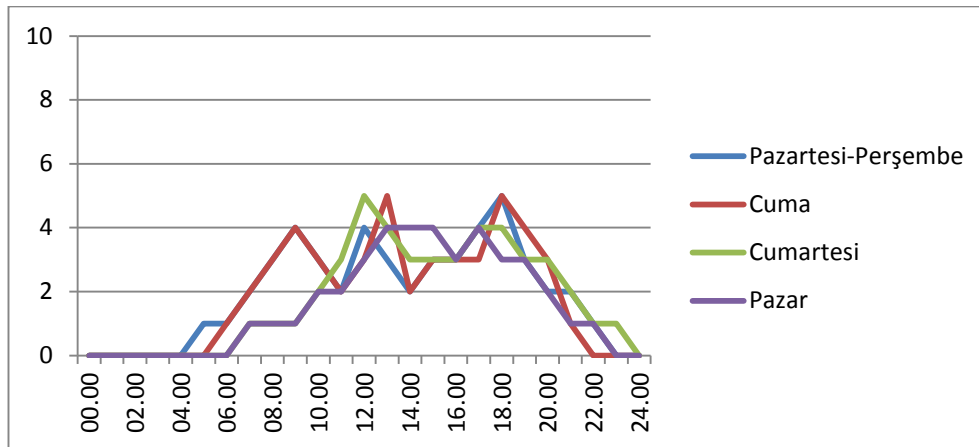
Tez kapsamında yapılması planlanan alan çalışmasının belirlenmesi aşamasında Sakarya ilinde nüfus yoğunluğu en fazla olan beş ilçenin meydanları ele alınarak değerlendirilmiştir. Çalışmanın yürütüldüğü Arifiye İlçesi; Ankara–İstanbul Otoyolu, TEM Anadolu Otoyolu, Bilecik–Eskişehir Otoyolu bağlantı noktalarında konumlanmaktadır. Yüksek nüfus yoğunluğu ve merkezi noktada bulunması nedenleriyle tercih edilen Arifiye İlçesinde çalışma yapılacak alanın belirlenmesi için, mevcut meydanların haftalık/günlük kullanım yoğunlukları canlı gözlem metodu ile ölçülerek değerlendirilmiştir. Tüm meydanlar birer hafta boyunca gözlemlenip her saat için 1’den 10’a kadar, kullanım miktarlarıyla orantılı olarak bir değer verilmiştir. Farklı meydanların yedi günlük gözlemleri hava koşullarının benzer olduğu haftalarda gerçekleştirilmiştir. Tam katılımın sağlanmasının öngörüldüğü festival ya da etkinlik gibi planlanmış programlar gözlem haftaları boyunca bulunmadığı için grafiklerde 10 değerine rastlanılmamaktadır. Meydanların Sakarya üzerindeki konumları Şekil 4.1.’de verilmiştir.

Kaynak: Yandex haritalar (09.03.2018)

Şekil 4.1. Nüfus yoğunluğu fazla olan ilçe meydanları.

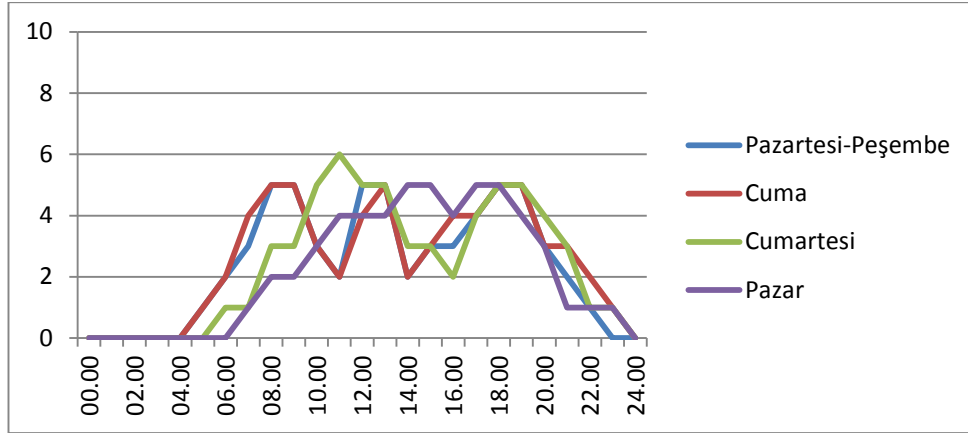
Serdivan Kent Meydanı: Haftalık/günlük kullanım oranı hafta genelinde düşük seyretmektedir. Bireylerin kullanımına yönelik fonksiyonların eksikliği görülen meydana en yoğun kullanımın mesai başlangıç ve bitim saatlerinde yaşandığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.2).

Şekil 4.2. Serdivan meydanı haftalık kullanım grafiği.

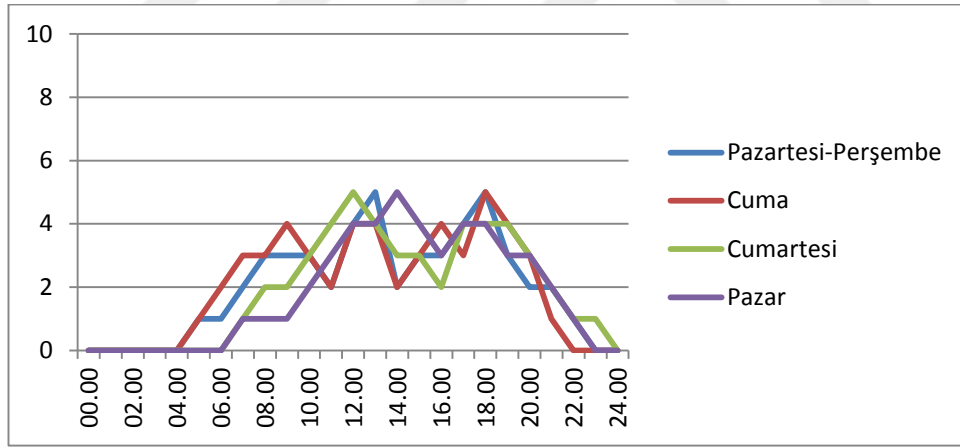
Adapazari Kent Meydanı: Haftalık kullanım yoğunluğu hafta boyunca orta seviyede seyretmektedir. Meydan kent için önemli ulaşım akslarının buluştuğu ana duraklar ile

aynı güzergahta bulunmakta ve geçiş alanı olarak kullanılmaktadır. Bunun yanı sıra mesai bitiminde yoğunlukta hızlı bir düşüş yaşandığı gözlemlenmiştir (Şekil 4.3).

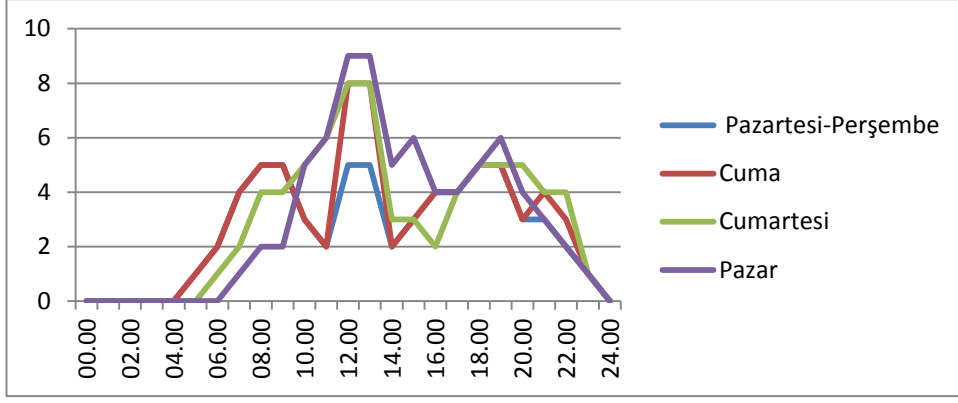
Şekil 4.3. Adapazarı meydanı haftalık kullanım grafiği.

Erenler Kent Meydanı: Haftalık kullanım yoğunluğu orta seviyede seyretmektedir. Meydanın genel olarak mesai giriş- çıkış saatlerinde yoğunluklu olarak kullanıldığı gözlemlenmiştir. Adapazarı meydanına olan yakınlığının kullanımını olumsuz etkilediği düşünülmüştür (Şekil 4.4).

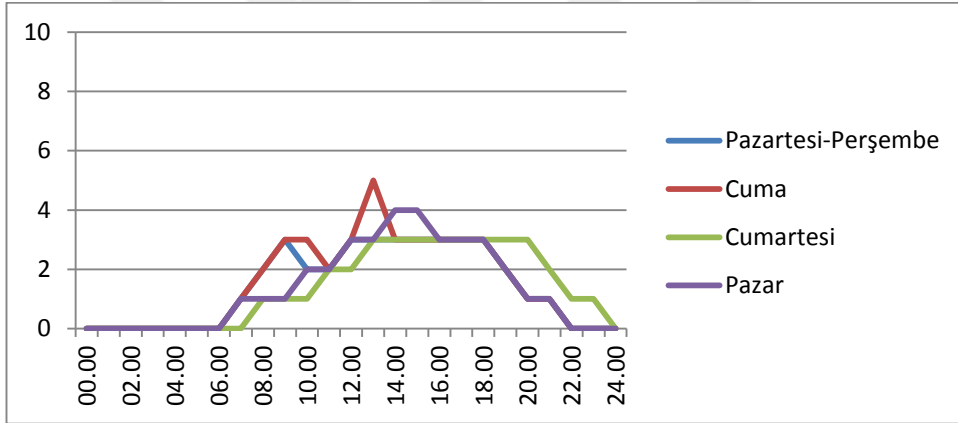
Şekil 4.4. Erenler meydanı haftalık kullanım grafiği.

Arifiye Kent Meydanı: Haftalık kullanım yoğunluğu hafta boyunca ortanın üstünde seyretmiştir. Meydanın konut ve ticaret alanlarının birleştiği noktada yer alması, çevresinde bulunan fonksiyonlar ve meydanın çevresiyle kurduğu ilişkinin, mesai saatleri dışında da kullanım yoğunluğunu artırdığı düşünülmüştür. (Şekil 4.5).

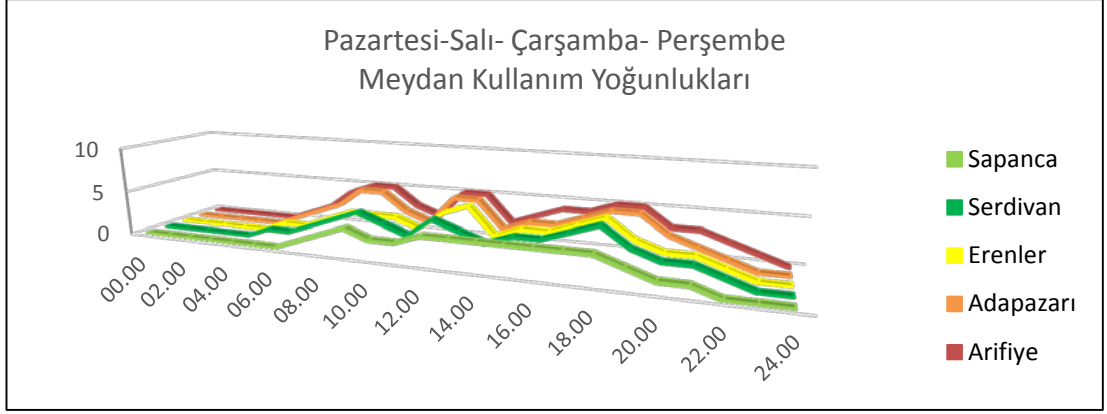
Şekil 4.5. Arifiye meydanı haftalık kullanım grafiği.

Sapanca Kent Meydanı: Hafta boyunca kullanım yoğunluğu düşük seyretmiştir. Alanın meydan algısı yaratmayan bir park alanı şeklinde tasarlanmış olması ve ayrıca çevresindeki ticaret alanlarının kullanım yoğunluğunun düşüklüğü nedeniyle kullanılmadığı düşünülmüştür (Şekil 4.6).

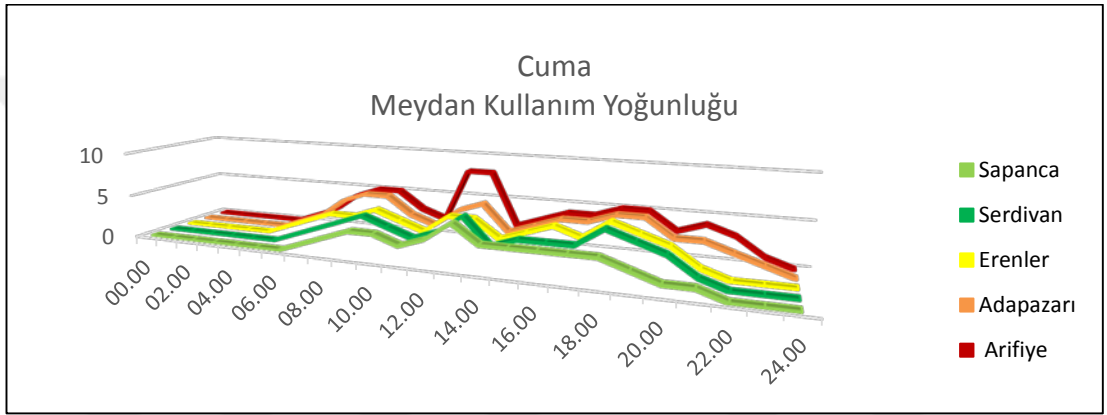

Şekil 4.6. Sapanca meydanı haftalık kullanım grafiği.

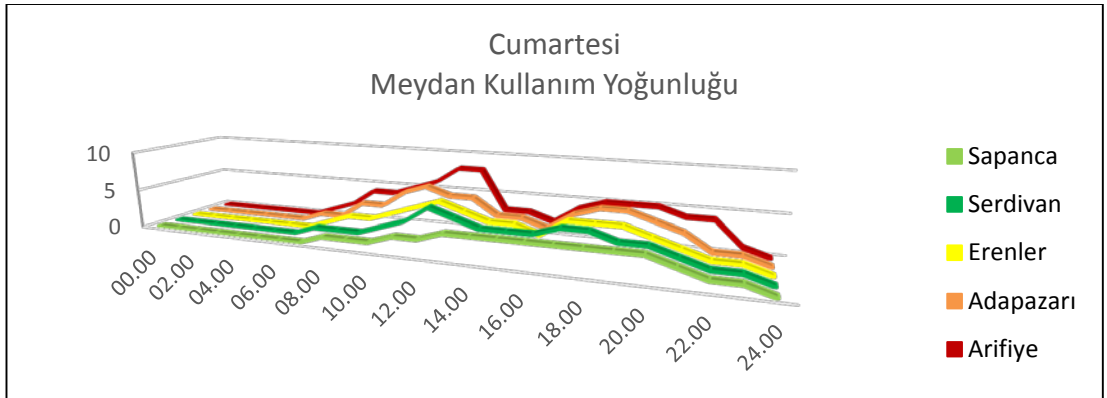
Kullanım yoğunluğu analizi gerçekleştirilen beş meydan kendi içlerinde değerlendirilmiştir. “Pazartesi-Perşembe Günleri Kullanımı (Şekil 4.7)”, “Cuma Günü Kullanım Grafiği (Şekil 4.8)”, “Cumartesi Günü Kullanım Grafiği (Şekil 4.9)”, “Pazar Günü Kullanım Grafiği (Şekil 4.10)”.

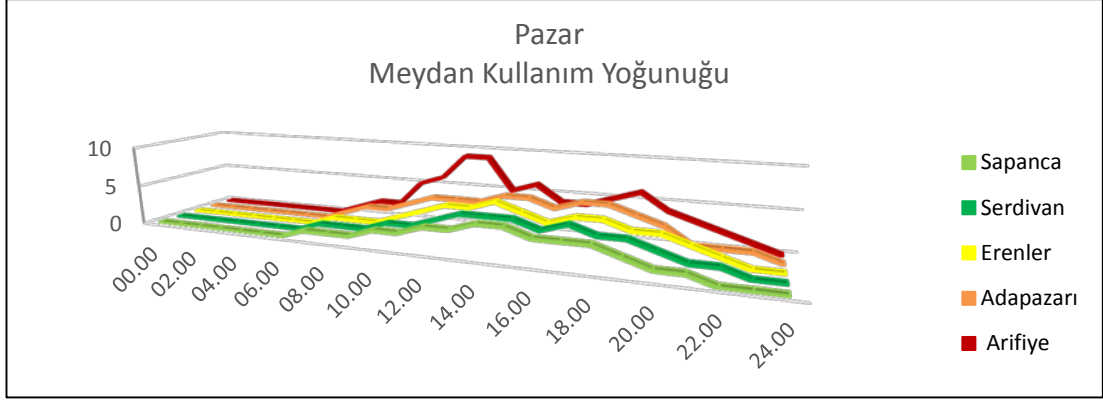
Şekil 4.7. Tüm meydanların pazartesi-perşembe günleri kullanım grafiği.

Şekil 4.8. Tüm meydanların cuma günü kullanım grafiği.

Şekil 4.9. Tüm meydanların cumartesi günü kullanım grafiği.

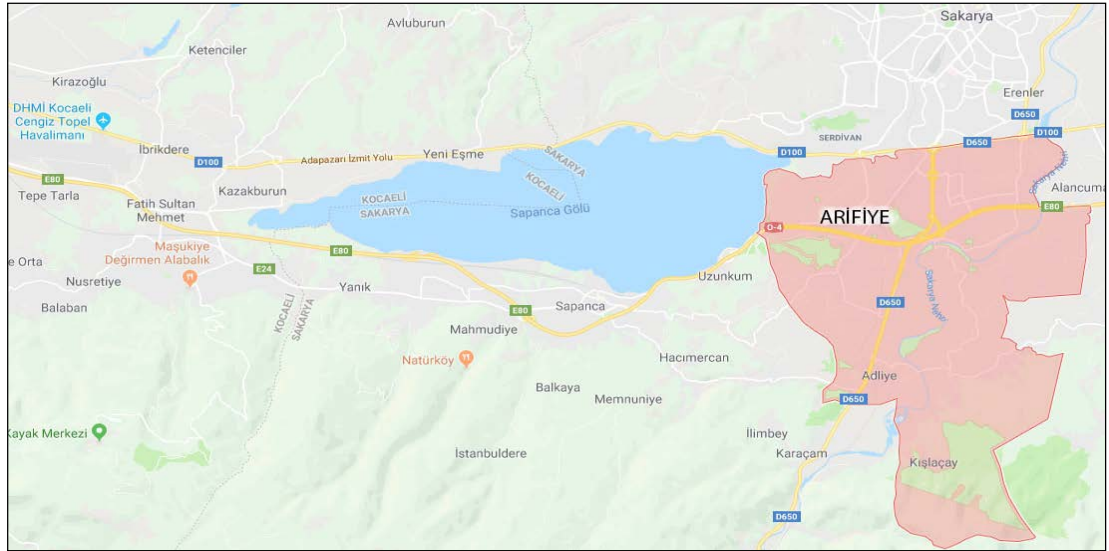
Şekil 4.10. Tüm meydanların pazar günü kullanım grafiği.

Değerlendirme grafikleri doğrultusunda haftanın ilk dört günü meydanlar birbirine yakın değerler göstermiş, bu nedenle tek değer çizgisi ile ifade edilmiştir. Haftanın ilk dört günü (Pazartesi- Perşembe) meydanların kullanım yoğunluğu mesai başlangıç ve bitiş saatleri yaklaştığında artmıştır. Cuma, Cumartesi ve Pazar günlerinde ise meydanların kullanım yoğunluğu akşam saatlerinde artmıştır.

Değerlendirme sonuçlarına göre; sürekli yoğun kullanımın en fazla olduğu “Arifiye Meydanı” çalışma alanı olarak seçilmiştir.

4.3. Arifiye Kent Meydanı

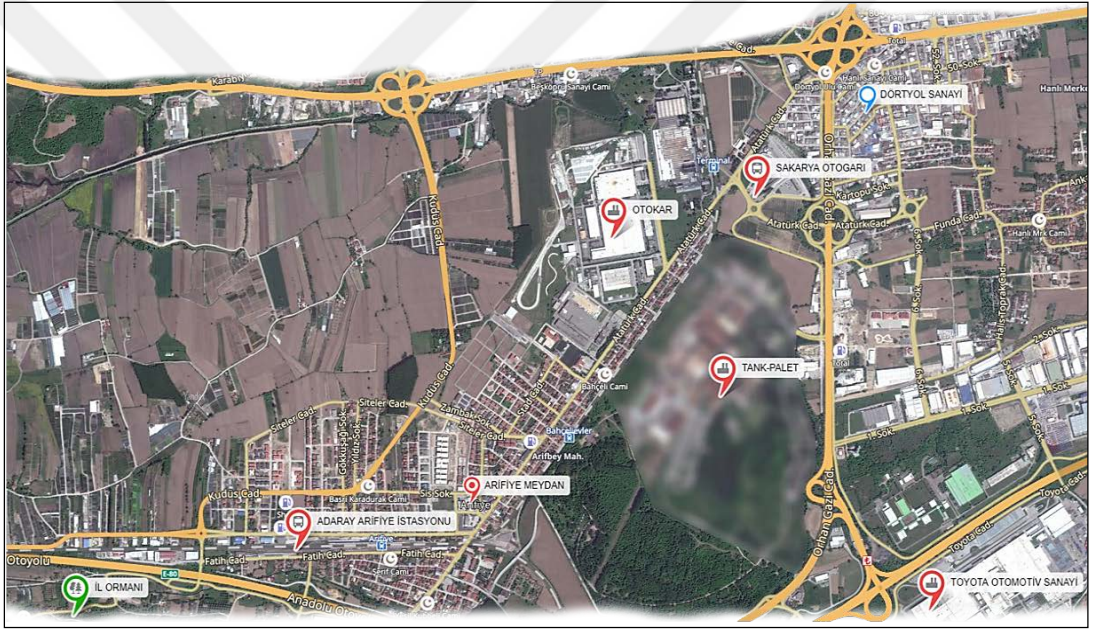
Arifiye Sakarya'nın bir ilçesi olup Sapanca Gölünün doğusunda, Adapazarı'nın güneyinde yer almaktadır (Şekil 4.11).

Kaynak: Google haritalar: <https://www.google.com.tr/maps> (09.03.2018).

Şekil 4.11. Arifiye ve çevresi.

Arifiye İlçesi bulundurduğu sanayi tesisleri ile bölgeye katkı sağlarken, yeşil ve doğal yapısının bozulmamış olması nedeniyle çevre ilçe ve yakın illerde yaşayanlar tarafından sıklıkla ziyaret edilmektedir. Toyota, Goodyear, Otokar, Tankpalet gibi sanayi tesisleri Arifiye’ de yer almaktadır. Bağlantı yolları üzerinde bulunması, Sakarya şehirlerarası terminalinin burada olması sonucunda ilçeye ulaşım kolaylaşmaktadır. İlçenin taşıdığı iş ve sosyal potansiyelle birlikte kent nüfusunun artması kamusal alanların daha etkin ve aktif kullanılmasını gerektirmektedir. Arifiye meydanı, ilçede yaşayanların sürdürdüğü günlük yaşamlarının yanı sıra, kenti ziyarete gelen veya güzargahı doğrultusunda uğrayan bireylerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayabilecekleri odak noktası konumunda bulunmaktadır (Şekil 4.12).

Kaynak: Yandex haritalar: <https://yandex.com.tr/harita/> (09.03.2018).

Şekil 4.12. Arifiye merkez.

Arifiye Meydanının batı ve kuzey yönlerinde iki blok halinde kültür merkezi yer almaktadır. Güney yönünü Şehit Gaffar Okan Caddesi sınırlandırırken caddenin diğer tarafında Bekir Sıtkı Dursun İlköğretim Okulu bulunmaktadır. Doğu yönünde ise cadde boyunca, belediye binası, postane, eczane vb. dükkanların yer aldığı Atatürk Caddesi bulunmaktadır. Adaray Arifiye İstasyonu meydana yaklaşık 600 metre mesafede yer almaktadır. Meydan ve Atatürk Caddesinin kesiştiği yer bir kavşak görevi üstlenirken, komşu İlçe Sapanca ve Sapanca Gölüne direk ulaşım için bu düğüm noktası kullanılmaktadır (Şekil 4.13).

Kaynak: Yandex haritalar: <https://yandex.com.tr/harita/> (09.03.2018).

Şekil 4.13. Arifiye meydanı çevresi.

4.3.1. Meydanın Mevcut Fiziksel Standartlarının Değerlendirilmesi

Arifiye Meydanındaki mevcut uygulamalar, Tez çalışmasının “üçüncü bölümünde “Engellilere Yönelik Mevcut Standartlar” başlığı altında açıklanan “TS 12576” standardına göre “şehir içi yollar - kaldırım ve yaya geçitlerinde ulaşılabilirlik için yapısal önlemler ve işaretlemelerin tasarım kuralları” doğrultusunda yerinde gözlemlerle değerlendirilmiştir. Tespit edilen tasarım ve uygulama hataları, bakım onarım ve kullanım yetersizlikleri fotoğraflarla belgelenmiştir.

Kılavuz İz Uygulaması Şekil 4.14’de görüldüğü gibi; kılavuz izler yanlış ve eksik uygulanmıştır. Basamak başlangıç ve bitişlerinde ayrıca kılavuz izlerin bitim noktalarında mutlaka uyarıcı yüzey uygulanmalıdır (Bkz. Sayfa 46, Şekil 3.21).

Şekil 4.14. Kılavuz iz uygulaması.

Peyzaj Uygulamaları Şekil 4.15.'de görüldüğü gibi; meydana bulunan ağaç dallarının yerden yüksekliği 1.70 m olarak ölçülmüştür. Standartlara göre ağaç, tabela, levha gibi öğelerin yerden yükseklikleri 2.20 m. olmalı ve bireylerin hareketlerini engellemeyecek şekilde konumlandırılmalıdır (Bkz. Sayfa 47, Şekil 3.22).

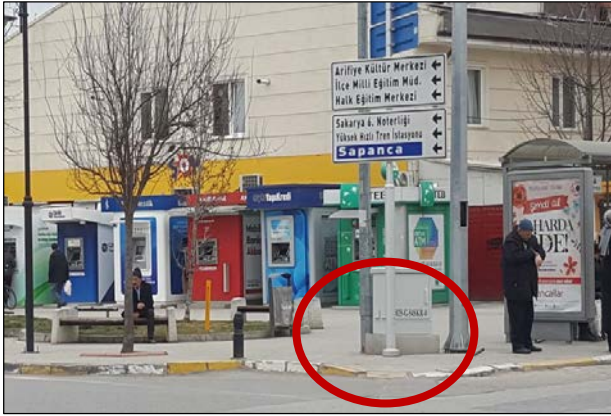
Şekil 4.15. Peyzaj uygulamaları.

Rampa Uygulamaları Şekil 4.16.'da görüldüğü gibi meydana oluşturulan engelli rampaları yanlış malzeme ve eğim verilerek oluşturulmuştur. Standartlara göre rampa eğimi max. % 8 olarak düzenlenirken, rampa yüzeyleri sert ve kaymaz malzeme ile döşenmelidir (Bkz. Sayfa 41, Şekil 3.12).

Şekil 4.16. Rampa uygulamaları.

Yaya Geçidi Uygulamaları Şekil 4.17'de görüldüğü gibi; kavşak noktasında oluşturulmuş rampa, yaklaşan araçların bireyleri görebilecekleri mesafede yerleştirilmemiştir ve rampanın bitiminde bulunan elektrik pano ve levhaları bireylerin hareketini sınırlayacak şekilde konumlandırılmıştır. Standartlara göre yayaların ve engelli bireylerin uygun noktadan geçişlerinin sağlanması için metal yaya korkulukları ile yönlendirilmeler yapılmalıdır (Bkz. Sayfa 46, Şekil 3.20.).

Şekil 4.17. Kavşak noktasında yaya geçişi.

Şekil 4.18'de görüldüğü gibi; Yaya geçitlerinde yapılan uygulamalarda karşılıklı rampalara ve uyarıcı yüzeylere yer verilmemiştir ve yaya geçidine konumlandırılmış dubaların, tekerlekli sandalye ve bebek arabası kullananları engelleyebileceği görülmektedir (Bkz. Sayfa 44, Şekil 3.16.).

Şekil 4.18. Yaya geçidi.

Merdiven Uygulamaları Şekil 4.17’de işaretlenmiş olan basamakların rıht yüksekliklerinde farklılıklar tespit edilmiştir. Maksimum rıht yüksekliği 15 cm olmalı ve $2x$ rıht yüksekliği + $1x$ basamak genişliği = 63 cm’yi sağlamalıdır (Bkz. Sayfa 42, Şekil 3.14.).

Şekil 4.19. Basamak yükseklikleri.

Durak Uygulamaları Şekil 4.20’de görüldüğü gibi durakta tüm kullanıcıların algılayabileceği bilgilendirme sistemleri bulunmamaktadır.

Şekil 4.20. Duraklar.

Bakım ve Onarım Uygulamaları Şekil 4.21’de görüldüğü üzere kullanım ömrünü tamamlamış, kullanıcılar için hizmet veremeyecek kent mobilyası ve zemin uygulamaları meydana yer almaktadır. Bu tür deformasyona uğramış öğeler bireylerin kullanım esnasında sakatlanmalara veya yaralanmalarına sebebiyet verebileceği öngörülmektedir.

Şekil 4.21. Bakım ve onarım eksiklikleri.

Yaya Kaldırımları Uygulamaları Şekil 4.22.’de görüldüğü üzere elektrik direklerinin etrafına engelli bireylerin algılayabilecekleri şekilde uygulama yapılmamıştır. Kent mobilya ve donatılarının yerden 10 cm yükseklikte algılanabilir platformlar oluşturulmalıdır (Bkz. Sayfa 38, Şekil 3.6).

Şekil 4.22. Hatalı uygulama örnekleri.

Meydanın mevcut fiziksel standartlarının incelenmesi sonucunda tespit edilen hataların genellikle yanlış uygulamalardan kaynaklandığı, bunun yanı sıra meydanda düzenli bakım/onarım çalışmalarının yapılmadığı görülmektedir. Meydanın farklı fiziksel özelliklere sahip bireylerin kullanımına uygun standartlarda düzenlenmediği tespit edilmiştir.

4.4. Deneklerle Yerinde Deneyimleme Çalışması

Arifiye Meydanının konum ve özellikleri, kullanım yoğunluğu ve sebepleri, mevcut kullanım standartları incelenmiştir. Bununla birlikte toplumsal bütünlüğün ve kamusal yaşamın sağlanması istemiyle toplum içerisinde söz hakkı olan görme engelli bireylerin Arifiye Meydanının mevcut düzeni hakkındaki görüşlerinin alınması amacıyla “yerinde deneyimleme çalışması” yapılmıştır. Bu doğrultuda evrensel tasarım prensipleri ve rehberleri dikkate alınarak “yerinde deneyimleme çalışması” formu hazırlanmıştır. Değerlendirmeye katılan üç kişiden oluşan görme engelli birey grubu oluşturulan aynı güzergahta rehber eşliğinde dolaşım sağlayarak, bireysel olarak hazırlanan forma katılım göstermişlerdir. Araştırmaya katılım sağlayan görme engelli bireyler, Sakarya İlinde yaşayan, daha önce Arifiye Kent Meydanında bulunmamış ve rastgele seçimle belirlenmiştir (Şekil 4.23).

Her birey ilk kez bulunduğu meydanda, “A” noktasından harekete başlamış, sırasıyla 1,2,3,4,5 ve 6 numaralı noktalara uğrayıp, tekrar aynı noktaya dönerek dolaşımını tamamlamıştır. Bireylerin alandaki dolaşımı, meydan kullanımı esnasında günlük rutin ihtiyaçlarında gerçekleştirmeleri gerekli olabilecek etkinlikler göz önüne alınarak

yönlendirilmiştir. Bireylerden dolaşım süresince karşılaştıkları sorunları formda hazırlanan değerlendirme kriterlerini göz önünde bulundurarak cevaplandırmaları istenmiştir. Bireylerin dolaşım güzargahı boyunca gerçekleştirdikleri etkinlikler aşağıda sırasıyla açıklanmaktadır.

Görme engelli bireylerin dolaşım güzargahında gerçekleştirdikleri etkinlikler

- “A” noktasından rehber eşliğinde hareketine başlayan görme engelli katılımcı, Atatürk caddesinden karşıya geçmiş, meydana ulaşmış, meydana engelliler için oluşturulmuş olan kılavuz izleri kullanarak “1” no’lu noktaya doğrusal bir şekilde ilerlemiştir.
- “1” no’lu noktada bulunan bankaya, ulaşım- giriş- çıkış ve ATM de işlem yapma etkinliklerini gerçekleştirmeye çalışmıştır.
- “2” no’lu noktada bulunan notere giriş- çıkış işlemlerinin yapıldığı varsayılarak dolaşıma devam edilmiştir.
- “3” no’lu noktada bulunan kafeteryada dinlenme sağlandıktan sonra dolaşıma devam edilmiştir.
- “4” no’lu noktada bulunan sağlık ocağına, “5” no’lu noktada yer alan halk eğitim merkezine ve “6” no’lu noktada bulunan eczaneye giriş-çıkış işlemlerinin yapıldığı varsayılarak, engelliler için tasarlanan kılavuz izlere ulaşılmış ve kılavuz izler boyunca hareketlilik devam etmiştir.
- Kılavuz izlerin bitimi ile caddeden karşıya geçilmiş, yaya geçitine ulaşılmış ve dolaşımın bitiş noktasına ulaşmak için tekrar Atatürk caddesinden karşıya geçilerek dolaşım tamamlanmıştır.

Şekil 4.23. Meydan ve güzergah.

Görme engelli bireylerin dolaşım sürecinde karşılaştıkları sorunlar

- “A” noktasından karşıya geçerken ışıklı ve sesli uyarıcı sinyalizasyon sisteminin olmayışı bireylerin zorluk çekmesine sebep olmuştur. Başlangıç noktasından meydana kadar kılavuz izlerin olmayışı nedeniyle bireyler trafik akış

seslerinden yön sabitlemek durumunda kalmıştır. Meydanda bulunan kılavuz izlerin deformasyona uğramış olması nedeniyle katılımcıların beyaz bastonları zaman zaman takılmalar yaşamıştır (Şekil 4.21.).

- “1” no’lu noktada bulunan bankaya kadar kılavuz izlerin devam etmeyişi nedeniyle bireyler banka kapısını bulmak için etrafta bulunan sesleri dinleyerek hareket etmişlerdir (Şekil 4.14.). ATM’lerde işlem gerçekleştirilmeye çalışan bireyler, körlük derecelerinin yüksek oranda olması sebebiyle başarısız olmuşlardır.

- “2” no’lu noktada bulunan notere geçiş esnasında, kılavuz izler bulunmadığı için, kenar takibi ile ilerleme sağlanmıştır. Bu esnada yanlış yükseklikte budanmış olan ağaç dalları bireylerin duraksamalarına sebep olmuştur (Şekil 4.15).

- “3” no’lu noktada bulunan kafeteryaya ulaşım sürecinde kaldırım üzerinde bulunan araç bireylerin geçişini engellemiş, katılımcıların yaya yolundan, taşıt yoluna geçmeleri zorunluluğunu doğurmuştur.

- “4” no’lu noktada yer alan sağlık ocağına girişte herhangi bir bilgilendirme bulunmadığından, yön algısı Leyla sokaktan gelen trafik akış sesleri ile belirlenmiştir.

- “5” no’lu noktada bulunan halk eğitim merkezine ulaşımın sağlandığı yol boyunca kılavuz izlerin bulunmayışı sebebiyle, bireyler daha önce yapmış olduğu gibi etrafındaki sesleri dinleyerek ve bulunduğu konumda oluşan hava akımlarından algıladıkları ile hareketlerine devam etmişlerdir.

- “6” no’lu noktada bulunan eczaneye giriş görme engelli bireylerin tercihen elle duvar takibi yapması ile gerçekleşebilmiştir. Çıkışta ise yapının oturduğu zemin ile meydan arasındaki bir basamaklık kot farkından dolayı aşağıda kalan kılavuz izler bastonla aranmış, bu esnada zeminde bulunan kanal kapakları ve aydınlatma elemanları bireylere engel yaratmıştır (Şekil 4.22).

- Kılavuz izlerin bitimindeki uyarıcı yüzey sayesinde engelli bireyler meydanın sonlandığını algılamış, ancak karşıya geçişte trafik kontrolünü işitme duyuları ile gerçekleştirmişlerdir. Yaya geçidinin kullanımı deneyimlendiğinde ise bireyler, geçidin bittiği noktada rampasız ve sert malzemeli dubalarla karşılaşarak sorun yaşamışlardır (Şekil 4.18). Bireyler Atatürk caddesinden, bitiş noktası olan Arifiye Belediye binasının bulunduğu aksa geçerken, hatalı konumlandırılmış elektrik direkleri nedeniyle sorun yaşamışlardır (Şekil 4.22).

- Dolaşım güzergahında her katılımcının benzer noktalarda sorun yaşadığı, bu sorunların genellikle uygulama hataları ve eksikliklerinden kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.
- Bireylerin görme duyusundan farklı ve ağırlıklı olarak işitme, dokunma ve haptik duyularından sıkça faydalandığı, hareketlilik gösterdikleri esnada diğer duyuları ile çarpma ve yaralanmalardan kaçınabildikleri ve hareketleri sırasında kullandıkları beyaz bastonları ile çevrelerini kontrollü hale getirerek daha rahat hareket edebildikleri gözlemlenmiştir.

Dolaşımlarını tamamlayarak bitiş noktasına ulaşan her birey yerinde deneyimleme çalışması formunda istenen yerleri rehber eşliğinde doldurmuştur.

Yerinde deneyimleme çalışmasının hazırlanması

Mevcut alan tasarımının değerlendirilmesi amacıyla, görme engelli bireyler ile yürütülen yerinde deneyimleme çalışması kriterleri; Mace (1997) ve “The Center for Universal Design” ekibinin oluşturduğu “Evrensel tasarım prensipleri ” doğrultusunda hazırlanmıştır.

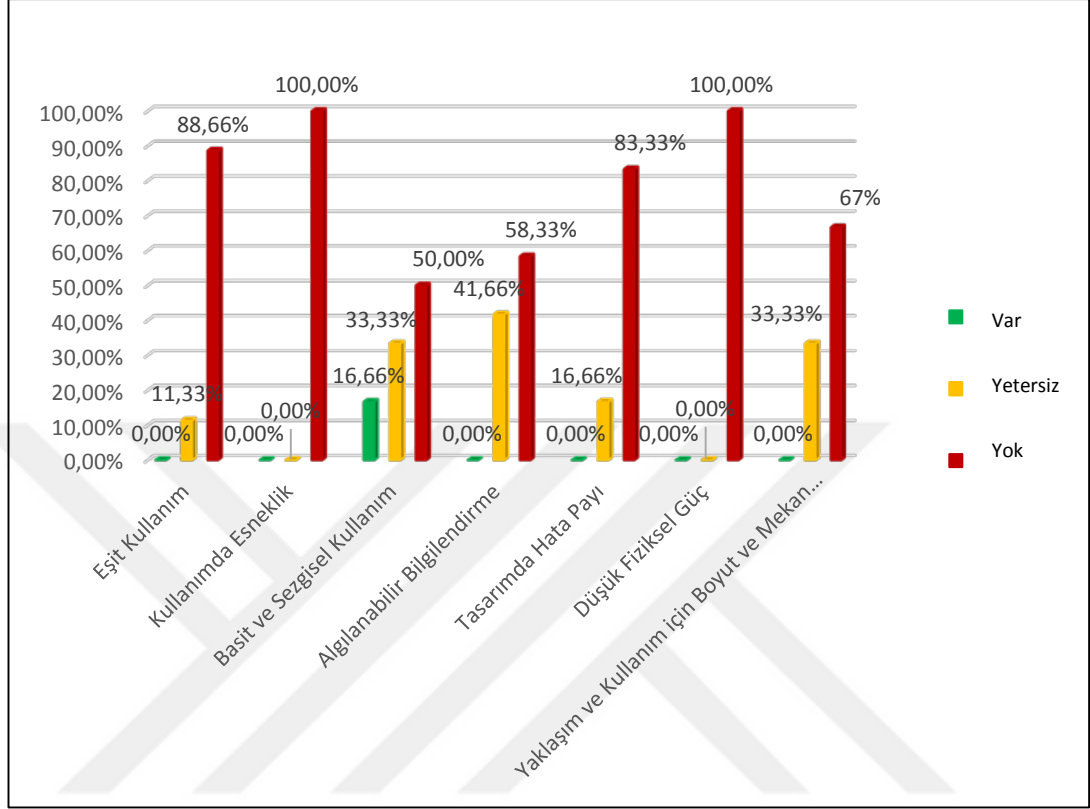
“Evrensel tasarım ilkeleri doğrultusunda görme engelli bireyler tarafından Arifiye Kent Meydanının değerlendirilmesi” olarak tanımlanan çalışma, veri toplama aracı olarak kullanılmıştır. Çalışmada ana prensipleri tanımlayan alt değerlendirme ölçütleri belirlenerek, denek grubundan çalışma alanının bu ölçütlere uygun olup olmadığını deneyimlemeleri beklenmiştir. Tüm alt ölçütlerin birlikte değerlendirilmesiyle ana tasarım prensibinin yerine getirilmiş olacağı varsayılmıştır. Yedi ana başlık altında toplam 20 maddeden oluşan form, üçlü eşit aralıklı ölçekle hazırlanmıştır. Her madde için yanıtlanması beklenen “Var”, “Yetersiz”, “Yok” seçenekleri düzenlenmiştir. Formda oluşturulan yedi temel kriter aynı öneme sahiptir. Alt maddelerin her biri buldukları kriter başlığı altında eş değerde kabul edilmiştir (Tablo 4.2).

Tablo: 4.2. Yerinde Deneyimleme Kriterleri ve Yanıtlar

EVRENSEL TASARIM	İÇERİK	DEĞERLENDİRME								
		1. Katılımcı			2. Katılımcı			3. Katılımcı		
		V	Y	Y	V	Y	Y	V	Y	Y
1-EŞİT KULLANIM	-Tüm kullanıcılar için ayrımın olmadığı eş değerde kullanım.			☐		☐			☐	
	-Tüm kullanıcılar için eş değerde güvenlik ve emniyet imkanı.			☐		☐			☐	
	-Tüm kullanıcılar için çekici nitelikte tasarım.			☐		☐			☐	
2-KULLANIMDA ESNEKLİK	-Tasarımın kullanım şekillerinde seçme hakkı.			☐		☐			☐	
	-Tasarımın doğru ve dikkatli bir şekilde kullanımın sağlandığı tedbirler.			☐		☐			☐	
	-Tasarımın kullanıcı hızına uygunluğu.			☐		☐			☐	
3-BASİT VE SEZGİSEL KULLANIM	-Tasarımda yalınlık.	☐				☐			☐	
	-Sezgisel kullanıma uygunluk.		☐		☐				☐	
	-Tasarımın beklentileri karşılayabilirliği.		☐			☐			☐	
	-Tasarımın okuma-yazma ve dil becerilerine uygunluğu		☐			☐			☐	
4-ALGILANABİLİR BİLGİLENDİRME	-Alan kullanımında farklı anlatım. (görsel, işitsel, dokunsal duyular).			☐		☐		☐		
	-Alan kullanımı için gerekli bilgilendirmenin sağlanması.			☐		☐			☐	
	-Mevcut elemanların ayırt edilebilir ve tanımlanabilir olması.			☐		☐		☐		
	- Duyusal kısıtlamalara sahip bireylerin kullanım tekniklerine yönelik öncelik.			☐		☐			☐	
5-TASARIMDA HATA PAYI	-Kullanılan mevcut elemanların mekanda tehlike ve hataları azaltmaya yönelik düzenlenmesi.			☐		☐			☐	
	-Alanda oluşabilecek tehlike ve hatalara yönelik uyarı ve koruma tedbirlerinin varlığı.			☐		☐			☐	
6-DÜŞÜK FİZİKSEL GÜÇ HARCANMASI.	- Kullanıcılarının doğal vücut yapıları ile makul güç kullanımına uygunluğu.			☐		☐			☐	
	-Alanda uzun süreli fiziksel güç harcanımını azaltacak tasarım.			☐		☐			☐	
7-YAKLAŞIM VE KULLANIM İÇİN BOYUT VE MEKAN SAĞLANMASI.	-Oturan veya ayakta olan her kullanıcının önemli elemanları fark edebilmesi için engelsiz bakış açısı.			☐		☐			☐	
	-Kişisel yardım veya yardımcı araçlarının kullanımına yeterli alan sağlanması.			☐		☐			☐	
V : VAR	Y : YETERSİZ	Y : YOK								

Katılımcıların güzergahı tecrübe ettikten sonra verdiği cevaplar sonucunda; Yedi ilke ve kendi içlerindeki farklı sayıda dağılımlarıyla toplam 20 madde, frekans

dağılımlarının aritmetik ortalaması ile değerlendirilmiştir. Verileri toplamak amacıyla uygulanan formun istatistiksel analizleri bilgisayar ortamında excel programı ile frekans (f), yüzde (%), aritmetik ortalama kullanılarak yapılmıştır (Şekil 4.24).

Şekil: 4.24. Yerinde deneyimleme sonuçları yüzdeler grafikli.

Evrensel tasarım prensipleri doğrultusunda bulguların değerlendirilmesi:

- Eşit kullanım prensibi doğrultusunda;** “Tüm kullanıcılar için ayrımsız/eş değerde kullanım”, “emniyet imkanını”, tüm kullanıcılar için çekici nitelikte tasarımın varlığı” sorgulandığında; görme engelli bireylerin meydan tamamını kullanabilecekleri bir sirkülasyon tasarımı yapılmadığı, kılavuz izlerinin yanlış ve eksik, yer döşemelerinin bozulmuş, rampa eğimlerinin hatalı olduğu belirtilmiştir. Görme engelli bireylere yönelik ayrıcalıklı bir tasarımın yer almaması nedeniyle meydan çekici nitelikte bulunmamıştır.
 - İstatistiksel değerler:** % 0,00 oranında var, % 11,33 oranında yetersiz, % 88,66 oranında yok.
- Kullanımda esneklik prensibi doğrultusunda;** “meydan kullanımında seçme hakkı”, “doğru ve dikkatli kullanım”, “farklı kullanıcı hızına uygunluk konusunda tedbir ve yönlendirmenin varlığı” sorgulandığında; sesli uyarı

sistemlerinin olmayışı ve yalnızca baston ile yol takibi yapmak zorunluluğu nedeniyle meydan kullanımında seçme hakkının olmadığı belirtilmiştir. Kılavuz çizgilerinin yanlışlığı, uyarıcı yüzeylerin eksikliği, durum değiştirme hali uyarısı vermemesi nedenleriyle meydan, doğru kullanım ve farklı kullanıcı hızına uygun bulunmamıştır.

- İstatistiksel değerler: % 0,00 oranında var, % 0,00 oranında yetersiz %100,00 oranında yok.
- 3. Basit ve sezgisel kullanım prensibi doğrultusunda;** “meydan tasarımında yalınlık”, “sezgisel kullanıma, okuma-yazma dil becerilerine uygunluk”, “farklı beklentilerin karşılanması” sorgulandığında; tasarımda yalınlık, denekler tarafından kendi başlarına rahat hareket edilebilir alan olarak yorumlanarak değerlendirilmiş, sezgisel kullanıma uygunluk, bireylerin farklı duyularına hitap edebilme özelliği olarak deneyimlenmiştir. Görme engelli bireylerin algılayabileceği yön tabelalarının bulunmayışı nedeniyle, meydan tasarımının okuma yazama ve dil becerilerine uygun olmadığı ve beklentileri karşılayamadığı sonucu ortaya çıkmıştır.
- İstatistiksel değerler: % 16,66 oranında var, % 33,33 oranında yetersiz, % 50,00 oranında yok.
- 4. Algılanabilir bilgilendirme prensibi doğrultusunda;** “meydan tasarımında görsel, işitsel, dokunsal duyulara hitap eden farklı anlatımlar ve kullanım için gerekli bilgilendirmenin sağlanması”, “mevcut elemanların ayırt edilebilir ve tanımlanabilirliği”, “duyusal kısıtlamalara sahip bireylerin kullanım tekniklerine yönelik öncelikler” sorgulandığında; alanda mevcut elemanların ve özellikle zemindeki doku farklılıklarının ayırt edilebilir ve tanımlanabilir olması kriterleri deneklerce aranmıştır. Bu doğrultuda alan kullanımında farklı anlatım sesli ve dokunsal sinyalizasyonun eksikliği, görsel, işitsel ve dokunsal duyulara hitap eden bilgilendirme levhalarının olmadığı tespit edilmiştir.
- İstatistiksel değerler: % 0,00 oranında var, %41,66 oranında yetersiz, % 58,33 oranında yok.
- 5. Tasarımda hata payı prensibi doğrultusunda;** “meydanda kullanılan mevcut elemanların tehlike ve hataları azaltmaya yönelik düzenlenmesi”, “oluşabilecek tehlike ve hatalara yönelik uyarı ve koruma tedbirlerinin varlığı” sorgulandığında; mevcut yapıldı alanda, görme engellilere yönelik uyarıcı sinyalizasyon sistemleri olarak değerlendirilmiştir. Değerlendirme sonucunda

yapılı alanda mevcut trafik dubalarının sert malzemeden yapılmış olduğu bu nedenle tehlike oluşturduğu ve bu elemanların varlığına yönelik bir uyarı sisteminin bulunmadığı tespit edilmiştir.

- İstatistiksel değerler: % 0,00 oranında var, % 16,66 oranında yetersiz, %83,66 oranında yok.

6. Düşük fiziksel güç harcanması prensibi doğrultusunda; “meydan tasarımının kullanıcıların doğal vücut yapıları ile makul güç kullanımına uygunluğu”, “uzun süreli fiziksel güç harcanmasını azaltacak tasarımların varlığı” sorgulandığında; görme engelli bireylerin beyaz bastonuyla ayrıca efor sarf etmeden hareket edebilmeleri ve sarı bantların sürekliliği ve yönlendirici olması değerlendirilmiştir. Alanda sarı bantların yanlış konumlandırıldığı ayrıca sürekli ve yönlendirici olmadığı tespit edilmiştir.

- İstatistiksel değerler: % 0,00 oranında var, % 0,00 oranında yetersiz, % 100,00 oranında yok.

7. Yaklaşım ve kullanım için boyut ve mekan sağlanması prensibi doğrultusunda; “meydan tasarımında oturan veya ayakta duran her kullanıcının önemli elemanları fark edebilmesi için engelsiz bakış açısının sağlanması”, “kişisel yardım veya yardımcı araçlarının kullanımına yeterli olacak alanların varlığı” sorgulandığında; meydana bulunan tabela, levha, direk gibi teknik öğelerin ve peyzaj düzenlemelerinin yerleşimi, kent mobilyalarının TSE tasarım kriterlerine uygunluğu deneyimlenmiştir. Değerlendirme sonucunda hareketliliği kısıtlayıcı şekilde konumlandırılan tasarım elemanları tespit edilmiştir. Ayrıca kişisel bakım ve yardımcı araçlar için rampaların uygun olmadığı tespit edilmiştir.

- İstatistiksel değerler: % 0,00 oranında var, % 33,33 yetersiz, % 67,33 oranında yok.

Arifiye Meydanında, üç kişiden oluşan görme engelli birey gurubunun meydanı deneyimlemeleri sonucunda mevcut yapılı alanda aşağıda belirtilen temel uygulama hata ve eksiklikleri tespit edilmiştir.

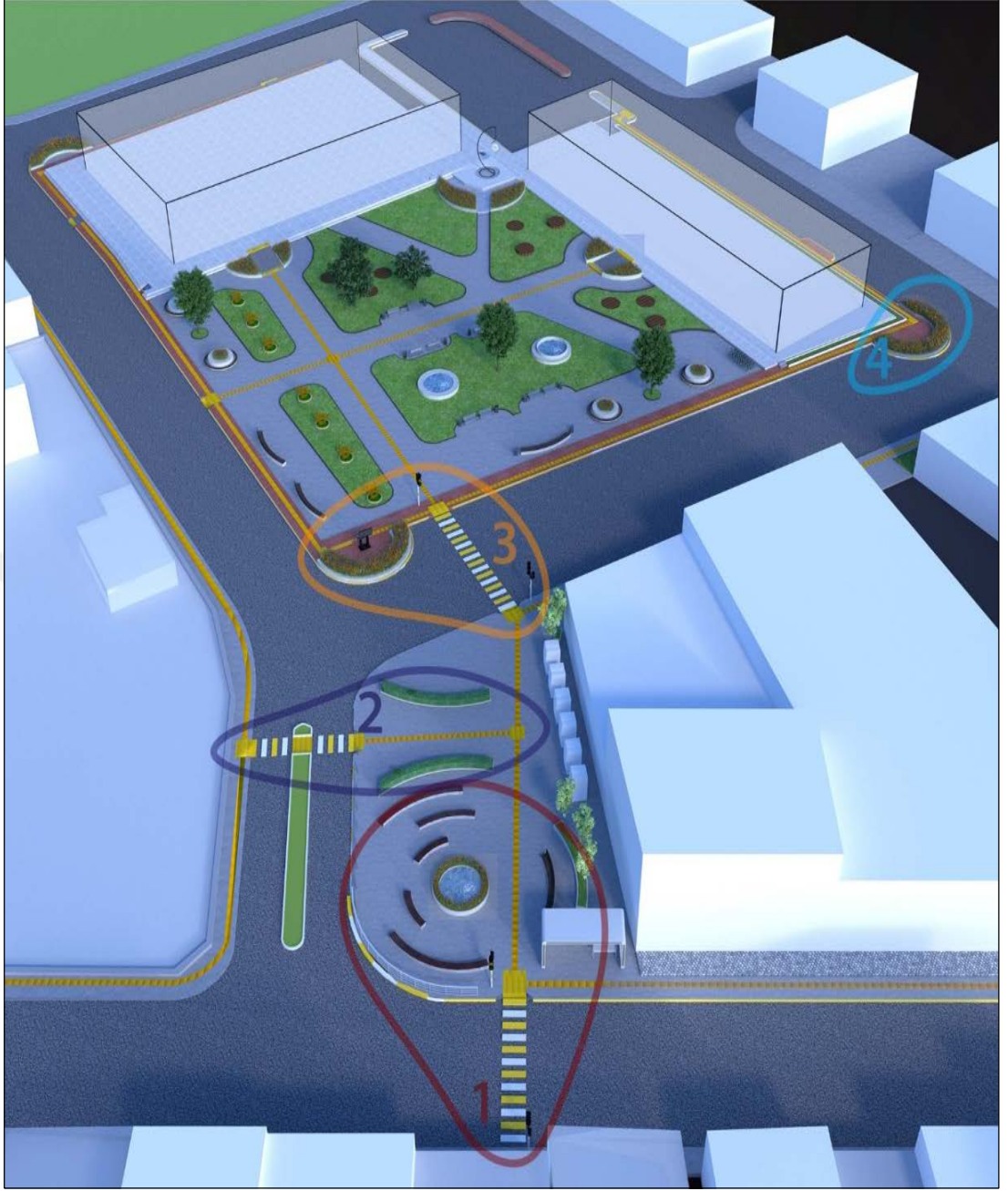
Alanda görme engelliler için hissedilebilir yönlendirici uyarıcı yüzey uygulamalarının eksik ve hatalı uygulanmış olması, yürüyüş güzergahında tehlike yaratan tabela, levha ve elektrik direkleri gibi elemanların ve ayrıca peyzaj öğelerinin uygun olmayan noktalarda konumlandırılmış olması, cadde geçişlerinde sesli sinyalizasyon sisteminin

bulunmaması ve rampa ve kaldırımların TS 12576” standardına uygun olmayışının tespit edilmesi sonucunda; “çalışma alanının toplumun farklı fiziksel özelliklere sahip bireylerin kullanımına uygun olmadığı görülmüştür. Tez kapsamında gerçekleştirilen istatistiksel analizler, görsel tespitleri destekler niteliktedir.

Görme engellilerin toplumsal yaşamlarında, erişebilir olma, sosyal ve kültürel etkinliklerde bulunma hakları bağlamında kendilerine özel materyal ve hizmetlere ihtiyaçları vardır. Bu materyal ve hizmetlerden faydalanabilmeleri için de kamusal alanların erişilebilirlik standartlarına yönelik tasarlanmış olması gerekmektedir. Bu doğrultuda kent meydanı için yeni bir düzenleme önerisi geliştirilmiştir.

4.5. Arifiye Kent Meydanı Düzenleme Önerisi

Meydanın evrensel tasarım prensipleri dikkate alınarak farklı fiziksel özelliklere sahip bireylerin kullanımına uygun tasarımlarla yeniden düzenlenmesi doğrultusunda getirilen çözümler Şekil 4.25.’ de şematik olarak gösterilerek açıklanmıştır.

Şekil 4.25. Önerilen meydan düzenlemesi.

- Meydan ve çevresinde ışınsal olarak birbirini kesen akslar ile yönlendirme sağlanmaya çalışılmıştır.
- Ortak bir güzergahta farklı fiziksel özellikteki bireylerin kullanımına olanak sağlayacak sirkülasyon alanları oluşturulmuştur.
- Meydanın yakın çevresindeki yoğun yapılaşmanın bir miktar hafifletilmesine yönelik yeşil alanların çoğaltılması hedeflenmiştir.
- Tasarımı önerilen yeşil alanların aktif kullanımını desteklemek ve mevcut halk eğitim merkezinin meydanla bütünleşmesini sağlamak amacıyla, eğitim

merkezinde üretilen farklı ürünlerin sergilenebileceği ve/veya daha farklı amaçlarla kullanılacak ahşap platformlar düzenlenmiştir.

- “1” no’lu noktada düzenlenen yaya geçidi uyarıcı, ışıklı ve sesli sinyalizasyon sistemleri ile desteklenmiştir.
- “2” no’lu alan için önerilen oturma gruplarıyla; ATM kullanıcıları, durak yolcuları ve okul giriş-çıkış saatlerinde bekleyen veliler için dinlenme alanları sağlanması düşünülmüştür.
- “3” no’lu noktada önerilen yaya geçidi bireylerin güvenli olarak meydana yönlendirilmesini sağlayabilecektir.
- “4” no’lu noktada önerilen çiçek tarhlarının, sınırlandırıcı ve engelliler için tehlike yaratmayan peyzaj öğeleri olarak meydanın gerekli noktalarında tekrarlanması amaçlanmıştır. Kullanılacak bitkilerin koku özellikli olmasının görme engelli bireylerin yönlendirilmesine yardımcı olacağı düşünülmüştür.

Önerilen düzenlemelerin Arifiye Meydanının erişilebilirlik ve ulaşılabilirlik standartlarını olumlu etkileyeceği, ayrıca toplum içinde anlaşılır olmayı bekleyen engelli bireylere kullanım konforu getireceği düşünülmekte ve bu revizyonların farklı kamusal alanlarda belli aralıklarla sürdürülmesinin gerekliliği görülmektedir.

V. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç ve Öneriler

Tez çalışmasında engelli bireylerin kamusal alanlarda yaşadıkları sorunların vaka çalışmasıyla ortaya konması amacıyla; seçili bir kent meydanında, üç kişiden oluşan görme engelli birey grubuyla yerinde deneyimleme çalışması yapılmıştır. Çalışma 17 Ağustos 1999 depreminden sonra kentsel planlama çalışmalarının hızla devam ettiği, Sakarya İli, Arifiye İlçesinde yer alan Arifiye Meydanında yürütülmüştür. Çalışma alanında görme engelli katılımcılar ile gerçekleştirilen vaka çalışmasında, bireyler günlük zorunlu ihtiyaçları doğrultusunda kullanabilecekleri varsayılan önceden belirlenmiş bir güzargahta rehber eşliğinde dolaşım yaparak kent meydanını yerinde deneyimlemiş, “evrensel tasarım prensipleri” doğrultusunda hazırlanan soruları cevaplandırmışlardır. Katılımcılar meydanın görme engelli bireyler tarafından kullanımının zor olmakla beraber mümkün olabileceğini, ancak meydandaki tasarım öğelerinin kendilerini eksik hissettirdiğini ve çoğu zaman da yönlendirmediğini dile getirmişlerdir. Alanda gerçekleştirilen dolaşım sürecinde, görme engelli bireylerin, genellikle diğer duyu ile algı sağlayabildiği gözlemlenmiş, standartların dışında gerçekleştirilmiş uygulamalar ile yapıyı çevredeki kullanım ömrünü tamamlamış bakımsız öğelerin, bireylerin hareketliliklerini engelleyerek konforsuz hale getirdiği görülmüştür. Bu bağlamda deneyimlenen alanda bireylerin duyu kayıpları sebebiyle yaşadıkları problemler, mevcut alan tasarımının toplumdaki her birey için eşit yaklaşım prensibini sağlayamadığını göstermektedir. Katılımcı bireylerin deneyimleme sorularına verdikleri cevapların istatistiksel analizleri de Arifiye meydanında evrensel tasarım ilkeleri yaklaşımlarının eksik olduğunu destekler nitelikte sonuçlanmıştır. Tez çalışması kapsamında Arifiye kent meydanının evrensel tasarım prensipleri dikkate alınarak iyileştirilmesi yönünde öneriler getirilmiştir.

Bu tezde izlenen çalışma yönteminin mevcut yapıyı farklı kamusal alanlarda, farklı engeli olan bireyler ile tekrarlanabilmesi mümkündür. Ayrıca, bu çalışmanın engelli bireylerin kent yaşamına rahatlıkla katılabilmesinin önündeki engellerle mücadele çalışmalarına ve bu alanda yapılacak olan bilimsel araştırmaların alt yapısını oluşturmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu konuda engelli bireyler ve

onların sosyal yaşama katılımı yönünde faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarının sınırlı kaldığı görülmektedir. Bu bağlamda engelli bireylerin kamusal alan kullanımını ve kent içi ulaşımının sağlanması amacıyla yerel yönetimlerin, kentsel tasarımları hazırlayan ve uygulayan kurumların mevcut yapılı alanlardaki eksik ve hatalı uygulamaların tespiti ve revizyonu konusunda yol gösterici olmaları beklenmektedir.

İl ve ilçelerde yerel yönetim birimleri kamusal alanların erişilebilirlik standartlarının sağlanması konusunda sağlayacağı hizmetleri belirleyerek bağlantılı ve işbirliği içinde çalışması önemlidir. Bu hizmetlerin belirlenmesi ve çalışmaların yürütülmesi sürecinde aşağıda belirtilen noktaların dikkate alınması önerilmektedir.

- Mevcut kamusal alanların durum tespit çalışmaları; erişilebilirlik denetimi formları ve durum tespit araçları standartlaştırılarak sürekliliği sağlanmalıdır.
- Yerel yönetimlerde görev alan tüm teknik ve idari kadroya “engellilik”, “erişilebilirlik”, “evrensel tasarım ilkeleri” kavramları konularında eğitim verilmeli ve farkındalık kazandırılmalıdır.
- Her bir yerel yönetim engellilere sunacağı hizmetleri mevcut veya hazırlanacak tasarım rehberleri ile standartlaştırmalıdır.

Erişilebilirlik konusunda yapılan bu çalışmanın yönlendirici olması amacıyla ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlara iletilmesi toplum içindeki engelli bireylerin sorunlarına yönelik somut adımların atılmasına önemli katkı sağlayacaktır. Ayrıca engelli bireyler/erişilebilirlik/herkes için tasarım vb. konularında çalışma yapan kişi ve kuruluşların ortak bir platformda bir araya geleceği, yapılmış bilimsel çalışmaların paylaşılacağı, yapılması gerekenlerin tartışılacağı bir sempozyum düzenlenmesi; toplumun ortak değerlerin korunması adına güç birliği, ayrıca engellilik konusunda yönetim planlarının oluşturulmasını sağlayacağı için önerilmektedir.

KAYNAKÇA

- Accessibility Guidelines for Buildings and Facilities (ADA), (2010). Standards for Accessible Desing. Department of Justice. Code of Regulations. <http://www.ct.gov/brs/lib/brs/pdfs/adastandards2010.pdf> (5 mart 2018).
- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2016). <https://eyh.aile.gov.tr/kurumsal/kurum-hakkinda> (15 Kasım 2017).
- Akçalı, Ş. (2015). Görme Engellilere Yönelik Tasarlanan Mekanların Erişilebilirlik Standartları Kapsamında İrdelenmesi: Görme Engelliler Kütüphanesi. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Albert, B. (2004). The Social Model of Disability: Human Right and Development.’ dan Okur, N. ve Erdugan, F. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu. Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Denizli, Türkiye, 04-05-06 Kasım.
- Albert, B. ve Hurst, R. (2005). Disability and a Human Rights Approach to Development.’ dan Okur, N. ve Erdugan, F. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu. Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Denizli, Türkiye, 04-05-06 Kasım.
- Alkan Meşhur, F. (2006). Engellilerin Bir İstihdam Seçeneği Olarak Tele Çalışma: Modellemesi ve Modelin Kent Planlama Açısından İrdelenmesi. Doktora Tezi. Konya: Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Altunay, B. (2000). Görme Engelli Öğrencilere, Belirlenen Rotalar Boyunca Bağımsız Hareketlerin Kazandırılmasında Fiziksel Yardım ve Sözel İpucuyla Sunulan Bireyselleştirilmiş Rota Öğretim Materyalinin Etkiliği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- American Disabilities Act (ADA) (2015). The Americans with Disabilities Act 25th Anniversary a Publication of United Spinal Association. https://www.unitedspinal.org/pdf/understanding_the_ada.pdf (20 Ocak 2018).
- Appleyard, D. (1973). Professional Priorities for Environmental Psychology. R.Küller, Dowden, Hutchinson and Ross, Inc. Pennsylvania.
- Arendt, H. (1987). The Public Realm: The Common, in The Public Face of Architecture. pp. 5- 12. Eds. Glazer, N. ve Lilla, M , The Free Press. New York.
- Arthur, P., Passini, R. (1992). Wayfinding People, Signs, and Architecture. McGraw-Hill Ryerson Limited. Ontario.
- Ataman, A. (2005). İşitme Konuşma ve Görme Sorunları Olan Çocukların Eğitimi, Tüfekçiöğlü, Ü. (Ed.). 3.Baskı. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını. 1514.

- Aykıl, S., Erdoğan, M., Özgül, H., Salman, M., ve Teper, Ö. (2015). Görme Engeli Olan Bireylerin Özellikleri ve Eğitimleri. Aliğa Kaymakamlığı Rehberlik ve Araştırma Merkezi. Özel Eğitim Hizmetleri Bölümü. http://aliagaram.meb.k12.tr/meb_iys_dosyalar/35/02/959733/dosyalar/2015_02/05103431_zeletmhzmetlerbltenubat2015.pdf (20 Kasım 2015).
- Barnes , C. ve Oliver, M. (1993). Disability: A Sociological Phenomenon Ignored by Sociologists <https://disability-studies.leeds.ac.uk/wp-content/uploads/sites/40/library/Barnes-soc-phenomenon.pdf> (25 Ocak 2018).
- Barnes, C. (1998). The Social Model of Disability: A Sociological Phenomenon Ignored by Sociologists?, in. The Disability Reader: Social Science Perspectives, T. Shakespeare (ed.). New York: Cassell Pub. 'dan Burcu, E. (2015). Türkiye’de Yeni Bir Alan: Engellilik Sosyolojisi ve Gelişimi. *Sosyoloji Konferansları Dergisi*.52.325-326. İstanbul.
- Barthes, R. (1990). Yazı ve Yorum: Roland Barthes’tan Seçme Yazılar. Metis Yayınları. İstanbul.
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA), (2008). Ulaşılabilirliğin İyileştirilmesi: Örnek Uygulama Rehberi, aslından çeviri. Ankara: Başbakanlık Engelliler İdaresi Başkanlığı. <https://www.itf-oecd.org/sites/default/files/docs/06tphguidetr.pdf> (22 Kasım 2017).
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA), (2011). Hissedilebilir Yüzey Uygulaması: Genel Bilgilendirme. <http://hissedilebiliryuzeyler.com/pdf/genelbilgi.pdf> (6 Mart2018).
- Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA). (2010). Yerel Yönetimler İçin Ulaşılabilirlik Temel Bilgiler Teknik El Kitabı. <https://eyh.aile.gov.tr/data/545886b5369dc3281c69af4f/YerelYonetimlerIcinUlasilabilirlikTemelBilgilerTeknikElKitabi.pdf> (5 Mart 2018).
- Belir, Ö. (2012). Görme Engelliler Mekan Okumasına Etki Eden Parametrelerin Saptanması. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Birleşmiş Milletler (BM).(2004).Accessibility for the Disabled a Desing Manual for a Barrier Free Environment. United Nations, Department of Economic and Social Affairs, Division For Social Policy and Development.
- Burcu, E. (2002). Üniversite Okuyan Özürlü Öğrencilerin Sorunları: Hacettepe-Beytepe Kampüsü Öğrencileri Örneği. Ankara: *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*.19,1.83-103.
- Burcu, E. (2006). Özürlülük Kimliği ve Etiketlemenin Kişisel ve Sosyal Söylemleri. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 35.2,61-83 <http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/view/430/300> (1 Mart 2018).
- Burcu, E. (2011). Türkiye’deki Engelli Bireylere İlişkin Kültürel Tanımlamalar Ankara Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. 28.1,37-54.

<http://www.edebiyatdergisi.hacettepe.edu.tr/index.php/EFD/article/view/641/463> (15 Şubat 2018).

Carmona, M., Heath t., Oc t., & Tiesdell, S. (2003). Public Space. Urban Space. Oxford, Architectural Press.

Dalbay, S. (2009). Özürlü Yakınlarının Özürlülere Yönelik Sosyal Politikalara İlişkin Bilgi, Beklenti ve Memnuniyet Dereceleri Isparta Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Deal, M. (2007). Disabled People's Attitudes Toward Other İmpairment Groups: A Hierarchy of İmpairments. Disability and Society.18,7.897-910. 'dan Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA), (2009). Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor? Ankara.

Demirkan, H. (1991). Some Criteria for Designing İnteriors for The Turkish Disabled and Elderly. 3. Ergonomi Kongresi. Ankara: Milli Produktivite Merkezi.

Deutsches Institut für Normung (DIN), (1998). 18024-01 Straßen, Plätze, Wege, Öffentliche Verkehrs und Grünanlagen sowie Spielplätze. <https://nullbarriere.de/din18040-1.htm> (6 Mart 2018).

Dostoğlu, N., Şahin, E., Taneli, Y. (2009). Tasarıma Kapsayıcı Yaklaşım: Herkes İçin Tasarım Evrensel Tasarım: Tanımlar, Hedefler, İlkeler. *Mimarlık e-Dergisi*. 347. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=361&RecID=2062> (10 Mart 2018).

Duman, Ü. (2017). Evrensel Tasarımın Kamusal Yapılarda Engelliler İçin Önemi: K.K.T.C. İçişleri Bakanlığı Binasının İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Lefkoşa: Yakındoğu Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Durduran, Y. (2009). Engelli Çocukların Engellilikleri Dışındaki Sağlık Sorunları ve Sağlık Hizmetlerinden Yaralanma Durumları: Kontrollü Saha Çalışması. Doktora Tezi. Konya : Selçuk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.

Engelliler için Evrensel Standartlar Kılavuzu (Universal Standards for Persons with Disabilities) (USTAD). (2012). DEB Akreditasyon Merkezi. https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/9260/mod_resource/content/0/engelliler-icin-evrensel-standartlar-kilavuzu.pdf (5 Mart 2018).

Erdönmez, E. (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplumsal İlişkileri Yapılandırmadaki Rolü, Büyükdere-Levent-Maslak Aksı. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.

Erdönmez, E. ve Akı, A. (2005). Açık Kamusal Kent Mekanlarının Toplum İlişkilerindeki Etkileri. *Yıldız Teknik Üniversitesi e- Dergisi*.1.1,67-87. <https://www.journalagent.com/megaron/pdfs/MEGARON-21939-ARTICLE-ERDONMEZ.pdf> (5 Mart 2018).

- Erkovan, E. (2013). Evrensel Tasarım İlkeleri Kapsamında Bir Kamusal Alan Olarak Akdeniz Üniversitesi Kampüsünün İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimler Enstitüsü.
- Evcil, A.N. (2014). Herkes İçin Tasarım. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Giddens, A. (1999). Toplumun Kuruluşu. Bilim ve Sanat Yayınları. İstanbul.
- Giritlioğlu, C. (1991). Şehirsiz Mekan Öğeleri ve Tasarımı. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi.
- Goffman, E. (1968). Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity. Englewood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Goldsmith, S. (1997). Designing for The Disabled: The New Paradigma. Architectural Press. Oxford.
- Google Haritalar. <https://www.google.com.tr/maps> (9 Mart 2018).
- Gökgür, P. (Ed.). (2008). Kentsel Mekanda Kamusal Alanın Yeri. İstanbul : Bağlam Yayıncılık.
- Güngör, C. (2007). Alışveriş Merkezlerinin Engelliler İçin Erişilebilirlik Standartları Kapsamında İrdelenmesi. Doktora Tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Habermas, J. (2004). Kamusal Alan. Kamusal Alan İçinde (ss. 95-102). Meral Özbek (Ed.), İstanbul: Hil Yayınları.
- Hacıhasanoğlu, I. (2003). Evrensel Tasarım. İstanbul: Tasarım kuram. *Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Hakemli Dergisi*.2,3. <http://tasarimkuram.msgsu.edu.tr/index.php/tasarimkuram/article/view/8/9> (12 Mart 2018).
- Hanson, J. (2004). The Inclusive City: Delivered a More Accesible Urban Environment Through Inclusive Design. Conference Paper. International Construction Conference Responding to Change. York: 7-8 September.
- Hill, E.W. ve Ponder, P. (1976). Orientation and Mobility Techniques. New York: American Foundation for the Blind.'dan Belir, Ö. (2012). Görme Engelliler Mekan Okumasına Etki Eden Parametrelerin Saptanması. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- İkizoğlu, M. (2005). Özürlü, Özürlü Ailesi ve Toplum İlişkisi. *Ufku Ötesinde Bilim Dergisi*. 5,1. Mayıs .Ankara.
- İnceoğlu, M. (2007). Kentsel Açık Mekanların Kalite Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Yaklaşım: İstanbul Meydanlarının İncelenmesi. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kambereov, A. (2016). Bir Kamusal Açık Alan Olarak Meydan Kullanımını Etkileyen Kararların Kullanıcılar Tarafından Değerlendirilmesi: Bakü Azadlık Meydanı

- Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Aydın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kavak, M. (2010). Evrensel Tasarım Yaklaşımı Bağlamında Kamusal Mekanlar: Harbiye Kongre Vadisi Örneği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keskinok, Ç. (2012). Kentlerde Kamusal Mekanların Üretilmesi Sorunu: Bağlamını Yitiren Kentler. *Mimarlık e- Dergisi*. 364. <http://www.mimarlikdergisi.com/index.cfm?sayfa=mimarlik&DergiSayi=378&RecID=2890> (3 Şubat 2018).
- Krier, R. (1979). Urban Space. Academy Edition, Fifth Impression London.
- Küçükali, A. (2015). Engellilere Uygulanan Sosyal Yardımlar. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*. 35, 100-115. <http://www.sobbiad.mu.edu.tr/index.php/asd/article/view/546/546> (18 Ocak 2018).
- Liu, Y. & Hou, Y. (2010). Green and Harmony Idea Study Based on the Sustainable Universal Design. China: 2nd Conference on Environmental Science and Information Application Technology. 17-18 July. 1. 289.
- Loomis, J. M. and Lederman, S. J. (1986). Tactual Perception. In K. R. Bolf, L. Kaufman, and J. P. Thomas (Eds.). Cognitive Processes and Performance, chapter 31. New York: John Wiley and Sons volume 2 of Handbook of Perception and Human Performance.
- Lynch, K. (2010). Kent İmgesi. İ. Başaran (Çev.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları. (Orijinal Çalışma Basım Tarihi 1960).
- Mace, R.L. (1998). A Perspective on Universal Design. Designing for the 21st Century: An International Conference on Universal Design. FAIA.
- Madanipour, A. (1996). Design of Urban Space. Wiley. New York.
- Manley, S. (2000).’dan Manley, S. (2001). Creating an Accesible Public Realm (chapter 58). (Ed). Presier, W.F.E. and Ostroff, E. Universal Design Handbook. McGraw Hill, New York.
- Marcus, C. C., Francis, C. (1998). People Places: Design Guidelines for Urban Open Space. Van Nostran rein Hold Company. New York.’dan Bağbaşı, G. (2010). İstanbul Kent Meydanlarının Peyzaj Mimarlığı İlkeleri Açısından İrdelenmesi: Sultanahmet, Beyazıt, Taksim, Beşiktaş, Ortaköy Meydanı Örneği. Yüksek Lisans Tezi. Bartın: Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Moughtin, C. (2003). Urban Design: Street and Square. Third Edition. Oxford: Butterwort Architecture.
- Norberg- Schulz, C. (1966). Intentions in Architecture. Allen and Unwin Ltd. Londra.
- Oiver, M. (1996a). Understanding Disability: From Theory to Practice. New York. Pelgrave.

- Okur, N. ve Erdugan, F. (2010). Sosyal Haklar ve Özürlüler: Özürlülük Modelleri Bağlamında Tarihsel Bir Değerlendirme. Sosyal Haklar Ulusal Sempozyumu. Pamukkale Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi. Denizli, Türkiye, 04-05-06 Kasım.
- Özdingiş, N. (2007). İstanbul Kent Parklarının Bedensel Özürlüler Açısından Değerlendirilmesine Yönelik Bir Araştırma. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul : Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Öztan, Y. (1998). Kentler ve Meydanlar. *Maison Française Dergisi*. 33.154-157.
- Özyürek, M. (1995). Görme Yetersizliği Olan Çocuğu Bağımsızlığa Hazırlamak için Ana Baba Rehberi. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.87.
- Perinçek, S. (2003). Kamusal Alan – Kamuya Açık Özel Mekan İlişkisinde Geçiş Bölgeleri. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Preiser, W.F.E. and Ostroff, E. (2001). Universal Design Handbook. McGraw-Hill. NewYork.
https://disabilitystudies.nl/sites/disabilitystudies.nl/files/beeld/onderwijs/universal_design_handbook_with_interesting_chapters_23_30_31_33_etc.pdf (10 Mart 2018).
- Rapoport, A. (1990). The Meaning of Built Environment: A Nonverbal Communication Approach. The University of Arizona Press. Arizona.
- Resmi Gazete. (2005). Anayasa Mahkemesi, 01.07.2005 Tarihli ve 5378 sayılı Kanun. Özürlüler ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2005/07/20050707.htm> (10 Şubat 2018).
- Resmi Gazete. (2013). Anayasa Mahkemesi, 25.04.2013 Tarihli ve 6462 sayılı Kanun. Kanun Hükmünde Kararnamelerde Yer Alan Engelli Bireylere Yönelik İbarelerin Değiştirilmesi Amacı ile Bazı Kanun ve Kanun <http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/05/20130503.htm> (16 Kasım 2017).
- Resmi Gazete. (2014). Anayasa Mahkemesi, 06.02.2014 Tarihli ve 6518 sayılı Kanun. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
<http://www.resmigazete.gov.tr/main.aspx?home=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219.htm&main=http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/02/20140219.htm> (16 Kasım 2017).
- Roth, L.M. (2009). Mimarlığın Öyküsü. Kabalcı Yayınevi. İstanbul.
- Steinfeld, E. (1994). The Concept of Universal Design. New York: Center for Inclusive Design&Environmental Access.

- Story, M.F. (2001). Principles of Universal Design. Universal Design Handbook. Mcgraw-Hill. New York.
- Story, M.F., Mueller, J.L. and Mace, R.L. (1998). The Universal Desing File: Designing for People of All Ages and Abilities. The Universal Desing . Raleigh: N.C. State University.'dan Duncan R. And Pace, R. (2000). Affordable and Universal Homes. The Center for Universal Desind. Raleigh: N.C State University.
- Südaş, İ. (2004). Ağustos 1999 Marmara Depreminin Nüfus ve Yerleşme Üzerindeki Etkileri: Gölcük (Kocaeli) Örneği. İzmir: *Ege Coğrafya Dergisi* 13.73-91.
- Taylor, S. (2004). The Right Not to Work: Power and Disability. *Monthly Review*.55.10.1-8
- The Center For Universal Desing. (1998). The Universal Desing File: Desingning for People of All Ages and Ablities. The Universal Desing . Raleigh: N.C. State University.
- Toussaint & Zimmermann. (2001). User, Observer, Programmer et Fabriquerl' espacepublic. Lausanne: Presses Polytechniques Universitaires Romandes.'dan Yalçın, A. (2011). Taksim Meydanı ve Çevresinin Bir Kamusal Alan Olarak Tüm Kullanıcılara Yönelik Erişilebilirliğin İrdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Bahçeşehir Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Trost, G. (2005). State Affairs in Universal Design. *Fujitsu Sci TechJ*. 41,1.19-25.
- Tümer, G. (2000). Kentler, Binalar, İnsanlar, Olaylar ve Meydanlar. *Ege Mimarlık Dergisi*. 2,34,12-17.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2002). Türkiye Özürlüler Araştırması. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=11&KITAP_ID=14 (15 Şubat 2018).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2010). Özürlülerin Sorun ve Beklentileri Araştırması. http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=1&KITAP_ID=244 (15 Şubat 2018).
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK), (2017). Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları. <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=15974> (10 Nisan 2018).
- Türkiye Standartları Enstitüsü (TSE). (2012).TS 12576 Şehir İçi Yollar- Kaldırım ve Yaya Geçitlerinde Ulaşılabilirlik İçin Yapısal Önlemler ve İşaretlemelerin Tasarım Kuralları . <https://intweb.tse.org.tr/standard/standard/Standard.aspx?081118051115108051104119110104055047105102120088111043113104073098112067083103084057088117086054> (5 Mart 2018).
- UK Department Of Transport. (2007). Guidance On The Use of Tactile Paving Surfaces.

https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/289245/tactile-paving-surfaces.pdf (5 Mart 2018).

- Ünüvar, A. (2013). Görme Engelliler İçin Bağımsız Hareket. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı Emirgan Altınokta Görme Engelliler Rehabilitasyon Merkezi. İstanbul.
- Willian, R. Wiener, Ph.D., Richard L.Welsh, Ph.D. ve Bruce B. Blasch. (2011). Foundations of Orientation and Mobility. 3.1 (1). New York: American Foundation for the Blind.'dan Belir, Ö. (2012). Görme Engelliler Mekan Okumasına Etki Eden Parametrelerin Saptanması. Doktora Tezi. İstanbul: Yıldız Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Wolfgang, F.E. (2001). Toward Universal Desing Ealuation. Universal Desing Handbook. Mcgraw-Hill. New York.
- World Health Organization (WHO) (2009). International Classification of Impairments, Disabilities and Handicaps. Geneva, Switzerland. <http://www.who.int/classifications/icf/en/> (20 Ocak 2018).
- World Health Organization (WHO), (2004). ICF işlevsellik, yetiyitimi ve sağlığın uluslararası sınıflandırması. World Health Organisation. Geneva, Switzerland.
- World Health Organization (WHO). (2011). World Report on Disability . World Health Organisation. Geneva, Switzerland.
- World Health Organization. <http://www.who.int/about/en/> (19.12.1017)
- Yandex Haritalar. <https://yandex.com.tr/harita/> (9 Mart 2018).
- Yavaş, H. (2002). Özürlülerin Kentsel Mekanda Hareketliliği. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yazbeck, M., McVilly, K., & Parmenter, T.R. (2004). Attitudes towards People with Intellectual Disabilities. *Journal of Disability Policy Studies*. 15,2.97-111'dan Başbakanlık Özürlüler İdaresi Başkanlığı (ÖZİDA), (2009). Toplum Özürlülüğü Nasıl Anlıyor? Ankara.
- Zevi, B. (1990). Mimariyi Görmeyi Öğrenmek (Çev. D.Divanlıoğlu). Birsen Yayınları, İstanbul.
- Zucker, P. (1959). Towns And Square. Columbia University PRESS. New York, London.

EKLER

EK : Yerinde Deneyimleme Çalışması Formu

EVRENSEL TASARIM	İÇERİK	DEĞERLENDİRME								
		1. Katılımcı			2. Katılımcı			3. Katılımcı		
		V	Y	Y	V	Y	Y	V	Y	Y
1-EŞİT KULLANIM	-Tüm kullanıcılar için ayrımın olmadığı eş değerde kullanım.									
	-Tüm kullanıcılar için eş değerde güvenlik ve emniyet imkanı.									
	-Tüm kullanıcılar için çekici nitelikte tasarım.									
2-KULLANIMDA ESNEKLİK	-Tasarımın kullanım şekillerinde seçme hakkı.									
	-Tasarımın doğru ve dikkatli bir şekilde kullanımın sağlandığı tedbirler.									
	-Tasarımın kullanıcı hızına uygunluğu.									
3-BASİT VE SEZGİSEL KULLANIM	-Tasarımda yalnlık.									
	-Sezgisel kullanıma uygunluk.									
	-Tasarımın beklentileri karşılayabilirliği.									
4-ALGILANABİLİR BİLGİLENDİRME	-Tasarımın okuma-yazma ve dil becerilerine uygunluğu									
	-Alan kullanımında farklı anlatım. (görsel, işitsel, dokunsal duyular).									
	-Alan kullanımı için gerekli bilgilendirmenin sağlanması.									
5-TASARIMDA HATA PAYI	-Mevcut elemanların ayırt edilebilir ve tanımlanabilir olması.									
	- Duyusal kısıtlamalara sahip bireylerin kullanım tekniklerine yönelik öncelik.									
	-Kullanılan mevcut elemanların mekanda tehlike ve hataları azaltmaya yönelik düzenlenmesi.									
6-DÜŞÜK FİZİKSEL GÜÇ HARCANMASI.	-Alanda oluşabilecek tehlike ve hatalara yönelik uyarı ve koruma tedbirlerinin varlığı.									
	- Kullanıcılarının doğal vücut yapıları ile makul güç kullanımına uygunluğu.									
	-Alanda uzun süreli fiziksel güç harcanımını azaltacak tasarım.									
7-YAKLAŞIM VE KULLANIM İÇİN BOYUT VE MEKAN SAĞLANMASI.	-Oturan veya ayakta olan her kullanıcının önemli elemanları fark edebilmesi için engelsiz bakış açısı.									
	-Kişisel yardım veya yardımcı araçlarının kullanımına yeterli alan sağlanması.									
V : VAR	Y : YETERSİZ	Y : YOK								

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı ve Soyadı : Buse FAZLIOĞLU
Doğum Yeri ve Tarihi : Sakarya 06.03.1994
Medeni Hali : Bekar
E- Mail : busefazlioglu@gmail.com
Adres (Ev) : Kemapaşa mah., 109.sk., no:9, Serdivan/Sakarya
Telefon : 0 539 624 67 67

EĞİTİM DURUMU

İlköğretim : Dr. Nuri Bayar İlköğretim Okulu- 2008
Lise : Tes-iş Adapazarı Anadolu Lisesi- 2012
Lisans : İstanbul Arel Üniversitesi- 2016

YABANCI DİL

İngilizce : A2

İŞ TECRÜBESİ

Kurum Adı : Mine Mimarlık ve Mühendislik-2015
YD Mimarlık- 2016
Mine Mimarlık ve Mühendislik- 2017- 2018